

Annariina Koivu

TEKSTIN MONET KASVOT

Sähköposti- ja tekstiviestien elementit ja kontekstit

Suomen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto, maaliskuu 2002

Sisällysluettelo:

I JOHDANTO	1
1 Lähtökohdat ja tavoitteet	1
2 Menetelmä	3
2.1 Informantit	3
2.2 Viestintäpäiväkirja	4
2.3 Haastattelut	5
II MULTIMEDIAVIESTIN ELEMENTIT	6
3 Perustietoa sähköpostista ja -posteista	6
4 Perustietoa tekstiviestistä ja -viesteistä	10
5 ”Tekstin” ja ”viestin” risteyksessä	13
5.1 ”Teksti”	13
5.1.1 Perinteinen tekstikäsitys	13
5.1.2 Merkityksen historiaa: Saussure	14
5.1.3 Barthes – tekijän kuolema	14
5.1.4 Bennett & Woollacott – lukijan syntymä	15
5.1.5 Aarsethin näkökulma tekstuaalisuuteen: kyberteksti	17
5.1.6 Viesti on teksti	19
5.2 ”Viesti”	22
5.2.1 Shannonin ja Weaverin <i>The Mathematical Theory of Communication</i>	22
5.2.2 Jakobsonin viestintämalli	24
5.2.3 Viestintä kulttuurisesta/rituaalisesta näkökulmasta: Careyn ajatuksia	26
5.2.4 Kriittinen kulttuurintutkimus ja viestintä: Stuart Hall	28
5.2.5 Teksti on viesti	28
6 Multimodaalinen viesti	32
6.1 Multimodaalisuus	32
6.2 Otokseni <i>muotojen</i> moodien moninaisuus	34
6.3 Otokseni <i>sisältöjen</i> moodien moninaisuus; sähköpostin funktiot	37
6.4 Otokseni <i>sisältöjen</i> moodien moninaisuus; tekstiviestien funktiot	44
6.5 Puhe & kirjoitus, kuva & sana	49

III MULTIMEDIAVIESTIN KONTEKSTIT	52
7 Kontekstina lähettäjä ja vastaanottaja	52
7.1 Viestijätyypit barthesilaisittain	52
7.2 Ketkä lähettivät ja vastaanottivat sähköposteja	54
7.3 Ketkä lähettivät ja vastaanottivat tekstiviestejä	57
7.4 Informanteille tyypilliset viestintätavat	60
7.4.1 Tyypillinen opiskelija	60
7.4.2 Tyypillinen työssä käyvä henkilö	61
7.4.3 Tyypillinen pioneeri	62
7.4.4 Informanttini verrattuna nuorempiin sukupolviin	63
7.5 Mediasubjektin konesuhde	64
7.5.1 Subjekti	64
7.5.2 Kyborgi	65
7.5.3 Terminaalikeho	65
7.5.4 Kyborgi vai terminaalikeho?	66
8 Kontekstina viestintäpaikka	68
8.1 Mobiilin ja immobiilin viestinnän solmukohdassa	68
8.2 Missä tekstiviestejä lähetään	70
8.3 Missä tekstiviestejä vastaanotetaan	74
8.4 Hetkelliset merkitykset	76
9 Kontekstina media	78
9.1 Medium/media	78
9.1.1 Multimedia	79
9.1.2 Metamedia	80
9.1.3 Intermediaalisuus	81
9.1.4 Remediaatio	82
9.1.5 Mistä on siis kyse?	84
9.2 Intermediaaliset sähköpostit ja tekstiviestit	85
9.3 WWW-linkit	88
10 Kontekstina myöhäismoderni mediayhteiskunta	91
10.1 Post- vai myöhäismoderni?	91
10.2 Medioituminen ja mediayhteiskunta	93
10.3 Tavaraistuvat multimediaviestit	95
10.3.1 Viestintätilanteiden verkostossa: sähköposti	95
10.3.2 Viestintätilanteiden verkostossa: tekstiviesti	97
10.4 Hetkelliset multimediaviestit	100
10.5 Lisääntyvä kuvallisuus	102
10.6 Konvergenssi ja kuluttaja	104
IV JOHTOPÄÄTÖKSET	109
V LÄHTEET	114

I JOHDANTO

1 Lähtökohdat ja tavoitteet

Pro gradu -tutkielmani kohteena on multimediamiestintä. Multimediamiestintä on yritysmaailman puolelta tullut kattokäsite viestinnälle, joka voi sisältää useaa eri viestintäelementtiä kuten kuvaa, ääntä, animaatiota ja niin edelleen. Tutkielmassani keskityn kahteen ehkä käytetyimpään multimediamiestinnän muotoon: tekstiviestiin ja sähköpostiin.

Multimediamiestintä on oma viestintälajinsa, jolla on omat lainalaisuutensa, mutta myös paljon yhtäläisiä ominaisuuksia muiden teksti- ja viestintälajityyppien kanssa. Pyrin tutkimuksessani osoittamaan, kuinka tekstiviestit ja sähköpostit nojaavat niihin lainalaisuuksiin ja siihen historiaan mitä ”tekstillä” tai ”viestillä” sinänsä on. Eli vaikka kyse on suhteellisen tuoreesta ilmiöstä, niin esimerkiksi tekstiviestejä ei ole mielekästä irrottaa siitä kehikosta, joka rakentuu niin sanataiteesta kuin kasvokkaisviestinnästäkin. Tämän vuoksi uudet viestintämuodot ovat hedelmällinen tutkimuskohde myös kirjallisuudenopiskelijalle.

Kentän monimuotoisuudesta johtuen tutkimukseni on poikkitieteellinen ja monialainen. Se ammentaa aineksia kulttuurin, kirjallisuuden, informaatioyhteiskunnan ja viestinnän teorioista. Kattavin yleisnimitys teorioille ja metodologialle on ehkäpä kulttuurintutkimus. Datan keräämiseen on käytetty pääosin laadullisen tutkimuksen menetelmiä.

Tarkoitukseni on luoda kattava yleissilmäys ilmiöön, ei niinkään rakennella äärimmäisen pitkälle vietyjä teoreettisia ajatusrakennelmia. Keskiössä on pohdinta merkitysten rakentumisesta niillä ehdoilla, jotka teknologia viestinnälle asettaa sekä eri elementtien (teksti, ääni, kuva) merkitys, rooli ja suhteet multimediamiestinnässä. Teknologian kehittyminen – esim.

teknologioitten sulautuminen toisiinsa ja ylipäättään lisääntyvä visuaalisuus – liittyy tähän keskeisesti. Huomion arvoista on myös kuluttajan rooli uudessa tilanteessa.

Tutkimukseni valmistuminen osuu aikaan, jolloin uusien digitaalisten viestintämuotojen tutkimus, erityisesti kännykkätutkimuksen muodossa, on kuumimmillaan. Valitan päällekkäisyyksiä samaan aikaan muualla julkaistujen tutkimusten kanssa.¹

¹ Tämä koskee erityisesti Lotta Ala-Kuljun ja Johanna Kattaisen tammikuussa 2002 Helsingissä ilmestynyttä pro gradu -työtä *Kännykkä orjana vai kännykän orjana – nuorten aikuisten kokemuksia kännykästä*.

2 Menetelmä

Tutkielmassani tutkin multimediatekniikan viestintää kvalitatiivisesti ilmiönä ja selvitan tämän ilmiön yleispiirteitä, lainalaisuuksia ja ominaisuuksia. Kartoitan näitä sekä jäsennän kentän monimuotoisuutta empiirisen käyttäjätutkimuksen avulla. Käyttäjätutkimuksen perusidea oli, että informantit pitävät viestintäpäiväkirjaa kolmen päivän ajan. Osa informanteista osallistui myös haastatteluun.

2.1 Informantit

Informantit, joita oli 30 kappaletta, jakautuivat kolmeen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä koostui opiskelijoista, toinen ryhmä työssä käyvistä henkilöistä ja kolmas ryhmä oli ”pioneereja” eli henkilöitä, joilla on tottumus ja rohkeus käyttää uutta viestintäteknologiaa. He olivat Tampereen yliopiston hypermedian laitoksen tai Tampereen teknillisen korkeakoulun tutkijoita tai ihmisiä, jotka työnsä, opiskelunsa tai harrastuksensa kautta ovat keskimääräistä enemmän tekemisissä viestintäteknologian kanssa. Opiskelijat oli koottu eri aloilta, samoin työssä käyvät informantit. ”Työssä käyvät henkilöt²” oli valittu sen perusteella, että heidän työnsä oli erilaista kuin pioneerien. Mukana oli sellaisten ammattien edustajia, kuin parturi-kampaaja, kokoonpanija ja ensihoitaja.

Kaikki informanttiryhmät koostuivat nuorista, suhteellisen koulutetuista kaupunkilaisista aikuisista ikäjakautumaltaan 20 - 31 vuotta. Suhteellisen koulutettu tarkoittaa tässä, että kaikilla heistä on lukio tai ammattikoulu käytyä. Informanttien keski-ikä oli n. 25 vuotta. Eniten kokeeseen osui

² Vaikka siis pioneeritkin käyvät töissä, samoin kuin jopa osa opiskelijoistakin, päädyin käyttämään juuri tätä nimeä ryhmästä kaksi. Työssä käynti kuitenkin määrittää tätä informanttiryhmää eri tavalla kuin muita. Lisäksi on lukijaystävällisempää puhua eri informanttiryhmistä edes jollain tavoin kuvaavilla nimillä kuin esimerkiksi numeroilla. En toki ole sitä mieltä, että pioneerit eivät tekisi ”oikeaa työtä” tai että ”työssä käyvät” edustaisivat ”työväenluokkaa”.

27-vuotiaita. Ryhmät sisälsivät tasaisesti molempia sukupuolia eli viestintäpäiväkirjan pitämiseen osallistui 15 naista ja 15 miestä.

Informantit edustivat seuraavia aloja: tietotekniikka ja telekommunikaatio, sosiaaliala, kaupallinen ala, humanistinen ja luonnontieteellinen ala, opetusala, palveluala ja hotelli- ja ravintola-ala sekä tekninen/teollisuusala.

Informantit oli valittu suhteellisen viestintäaktiivisuuden perusteella, mikä tarkoittaa tässä, että heillä kaikilla oli matkapuhelin ja sähköpostiosoite, jota he myös käyttivät aktiivisesti.

Tuloksen edustavuus näin pienellä informantimäärällä on ainoastaan suuntaantava.

2.2 Viestintäpäiväkirja

Informantit pitivät viestintäpäiväkirjaa 7.5. ja 13.5.2001 välisenä aikana. Päiväkirjapäiviä oli kolme ja informantit saivat itse valita, mitkä kolme päivää he ennen mainitulta viikolta valitsivat. Päiväkirjaan liitettiin vastaanotetut ja lähetetyt sähköpostit ja tekstiviestit. Koska jotkut informantit saattavat vastaanottaa ja lähettää huomattavia määriä sähköposteja ja tekstiviestejä, päiväkirjaan merkittiin korkeintaan 3 vastaanotettua ja 3 lähetettyä sähköpostiviestiä per päivä. Samoin toimittiin myös tekstiviestien kohdalla. Lisäksi informantit merkitsivät lomakkeenomaiseen (ennalta annetut vaihtoehdot) päiväkirjaan pyydetyt tiedot koskien viestejä. Vain tekstiviestien lähetys- ja vastaanottopaikkaa koskevat kysymykset olivat avoimia. Tämä epäilemättä rajoitti tuloksia mutta samalla se mahdollisti suuren informaatiomäärän käsittelemisen.

2.3 Haastattelut

Haastattelut tapahtuivat tilastotietojen valmistuttua tarkoituksena monipuolistaa ja syventää kerättyä dataa. Haastattelut tapahtuivat viikon välein kahdessa kuuden hengen ryhmässä eli yhteensä niihin otti osaa 12 informanttia. Molemmissa ryhmissä oli viestintäpäiväkirjan pitämiseen osallistunut opiskelijamies, opiskelijanainen, työssä käyvä mies, työssä käyvä nainen sekä pioneirimies ja pioneerinainen. Ryhmähaastattelujen tukena käytettiin puolistrukturoitua haastattelurunkoa.

II MULTIMEDIAVIESTIN ELEMENTIT

3 Perustietoa sähköpostista ja -posteista

Tietokoneen tai internetin varhaishistoriaan sen syvemmälle menemättä Ray Tomlinsonia voidaan pitää ensimmäisen sähköpostisovellutuksen kehittäjänä vuonna 1971. Hän suunnitteli ARPANET:ille sovelluksen, joka sisälsi yksinkertaiset ohjelmat viestin lukemiselle ja lähettämiseksi. Tätä aikaisemmin oli ollut käytössä joitain ohjelmia, jotka mahdollistivat reaaliaikaisen kommunikoinnin, mutta käyttäjien piti olla saman tietokoneen eri päätelaitteiden äärellä. Myöhemmät kehittäjät lisäsivät sovellukseen käyttäjäystävällisiä toimintoja, kuten viestien poistamismahdollisuuden, ja John Vittalin uudelleenlähettämismahdollisuuden (forwardointi) sisältävää MSG-versiota voidaankin kutsua ensimmäiseksi nykyaikaiseksi sähköpostiohjelmaksi.³ Kaupallinen sähköposti tuli kahdeksankymmentäluvun lopussa. Sähköposti levisi nopeasti ja sitä voidaan nykypäivänä perustellusti pitää eräänä keskeisimmistä nettisovellutuksista.

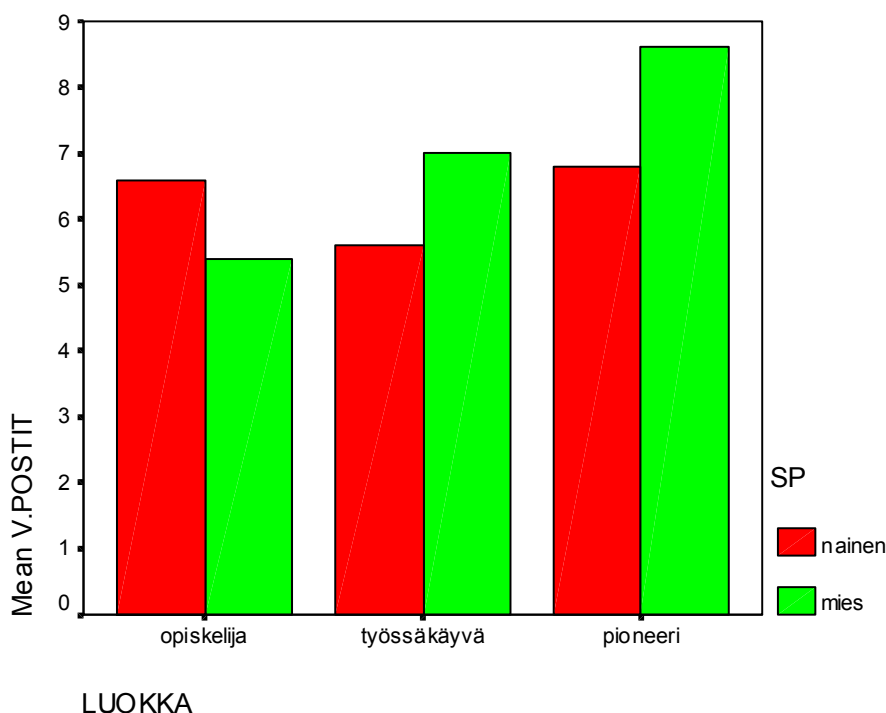
Sellaisia tilastoja, joista saisi selville, montako sähköpostia suomalaiset lähettävät jonkin tietyn ajan kuluessa, on hyvin vaikea saada käsiinsä, mutta internet-liittymien määrä antaa jonkin näköistä osviittaa. Tilastokeskuksen mukaan heinäkuussa 2000 internet-liittymien (host⁴) lukumäärä oli Suomessa 762 000 kappaletta. Tämä tarkoittaa noin 147 liittymää tuhatta asukasta kohden. Tämä on todella paljon ja Suomessa onkin maailman toiseksi eniten (USA:n ollessa tilastoykkönen) liittymiä asukasta kohden.

³ [Http://www.livinginternet.com](http://www.livinginternet.com)

⁴ ”Hostien” määrä kuvaa rekisteröityjen verkko-osoitteiden (IP-osoitteiden) lukumäärää. Verkko-osoitteita on paitsi työasemilla ja muilla päätelaitteilla, myös verkon teknisillä komponenteilla. Verkkolaitteella voi myös olla useampi kuin yksi osoite, toisaalta useampi kuin yksi laite voi käyttää samaa osoitetta joko vuorotellen tai samanaikaisesti. Kaikkia verkko-osoitteita ei välttämättä ole rekisteröity. ([Http://www.tieke.fi](http://www.tieke.fi))

Informanttini vastaanottivat yhteensä 200 sähköpostia kolmen päivän aikana. Keskimäärin tämä teki noin seitsemän postia henkilöä kohden eli päivittäin keskimääräisesti vastaanotettiin kahdesta kolmeen postia. Tyypillisin tulos oli saada vähintään kolme postia joka päivä, mutta otokseen osui myös henkilö, joka ei saanut kuin yhden viestin koko kolmen päivän ajanjakson aikana. Miehet saivat jakson aikana keskimäärin yhden postin enemmän kuin naiset, yhteensä 105 sähköpostia siinä missä naiset saivat 95. Myös pioneerit saivat keskimäärin yhden postin enemmän kuin työssäkäyvät ja opiskelijat. Opiskelijat olisivat saattaneet vastaanottaa ja lähettää enemmän viestejä jos päiväkirjaa olisi pidetty vaikkapa helmikuussa, kun opiskelu on aktiivisimmillaan. Esimerkiksi yliopistoilla toukokuu on jo aika hiljainen.

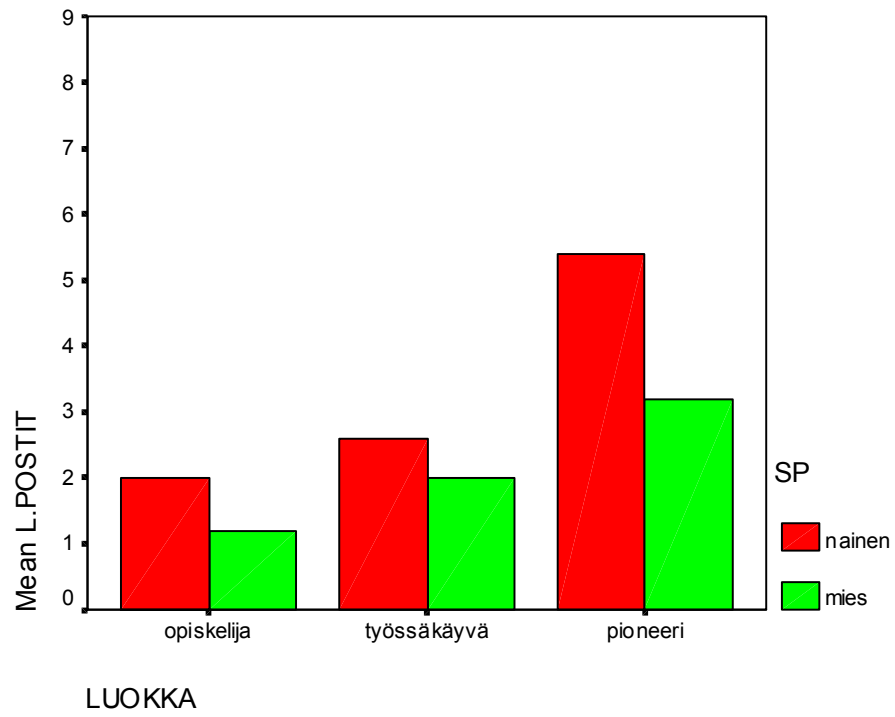
Vastaanotetut sähköpostit

Vastaanotetuista sähköposteista 34 sisälsi liitetiedoston. Nämä jakautuivat epätasaisesti sukupuolten kesken: miehet saivat 24 liitetiedostoa, naisten saadessa kymmenen. Työssä käyvät informantit saivat vähiten liitetiedostoja (kuusi kappaletta), opiskelijat vastaanottivat 11 ja pioneerit 17 liitetiedostoa.

Informanttien lähettämien viestien määrä oli vastaanotettuja huomattavasti pienempi: he lähettivät vain 82 sähköpostia. Tämä tarkoittaa keskimäärin noin kolmea viestiä per informantti eli keskimäärin jokainen lähetti yhden viestin päivässä. Yleisimmin lähetettiin nolla viestiä koe-ajan aikana mutta vastaavasti myös kahdeksaa viestiä lähetettiin. Naiset lähettivät kolmen päivän aikana 50 viestiä, keskimäärin yhden viestin enemmän kuin miehet (32 viestiä). Pioneerit lähettivät kyseisen ajanjakson aikana keskimäärin neljä viestiä, (yhteensä 43 viestiä) siinä missä muut ryhmät lähettivät kaksi (opiskelijat 16, työssäkäyvät 23 viestiä).

Lähetetyt sähköpostit

4 Perustietoa tekstiviestistä ja -viesteistä

Tekstiviestintää eli SMS:ää (Short Message Service) kehiteltiin alun perin korvaamaan hakulaitteet 1980-luvun loppupuolella. Ensimmäisten ”lyhytviestien” lähettäminen ja vastaanotto onnistuivat 1993, tosin tekstiviestintää käyttivät vuoteen 1997 asti lähinnä yritykset. Määrä kasvoi kuitenkin nopeasti ja operaattorit ovat kertoneet tekstiviestiliikenteen kymmenkertaistuneen samalla kun gsm-liittymien määrä kaksinkertaistui. (Kopomaa 2000, 56.)

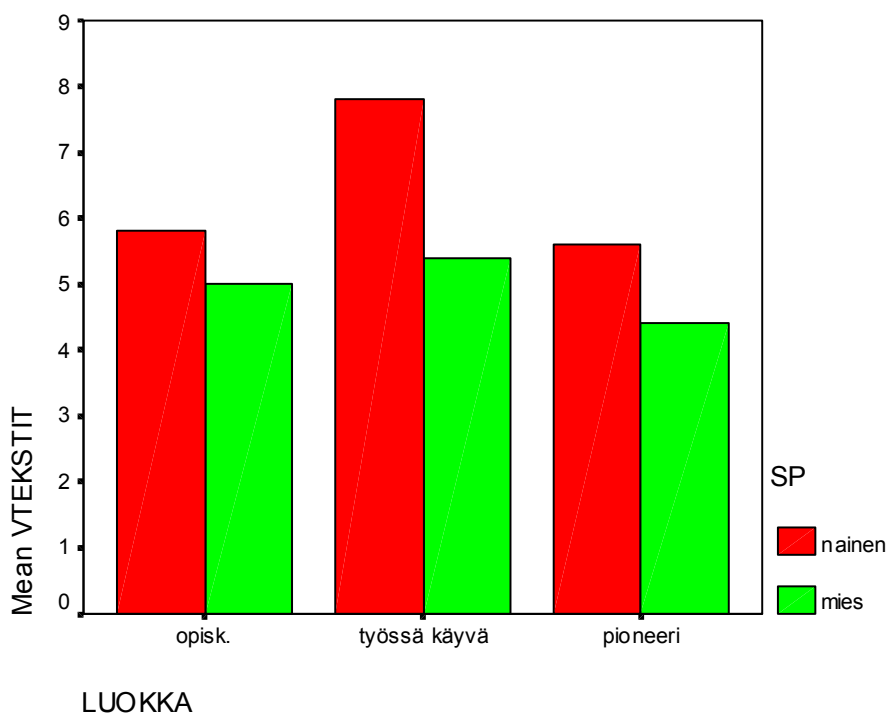
Joulukuussa 2001 matkapuhelinliittymiä oli Suomessa 79 sataa asukasta kohden eli tiheysaste oli maailman seitsemänneksi korkein (Tilastokeskus).⁵ Tekstiviestejä lähetettiin Liikenneministeriön mukaan vuonna 2000 lähes miljardi.⁶

Informantit vastaanottivat kolmen koepäivän aikana yhteensä 170 tekstiviestiä. Tuolloin jokainen vastaanotti keskimääräisesti siis noin kuusi viestiä eli noin kaksi viestiä päivässä. Tyypillisin tapaus oli saada yhteensä suurin mahdollinen eli yhdeksän viestiä, mutta lukuja tasoittivat ne, jotka eivät saaneet yhtäkään tekstiviestiä koko aikana. Naiset saivat keskimäärin yhden viestin enemmän kuin miehet koe-ajan jakson aikana, yhteensä 96 viestiä siinä kun miehet vastaanottivat 74 viestiä. Työssäkäyvät saivat yhden viestin enemmän kuin opiskelijat tai pioneerit.

⁵ http://www.tilastokeskus.fi/tk/yr/tietoyhteiskunta/ttyk_puhelimet.html

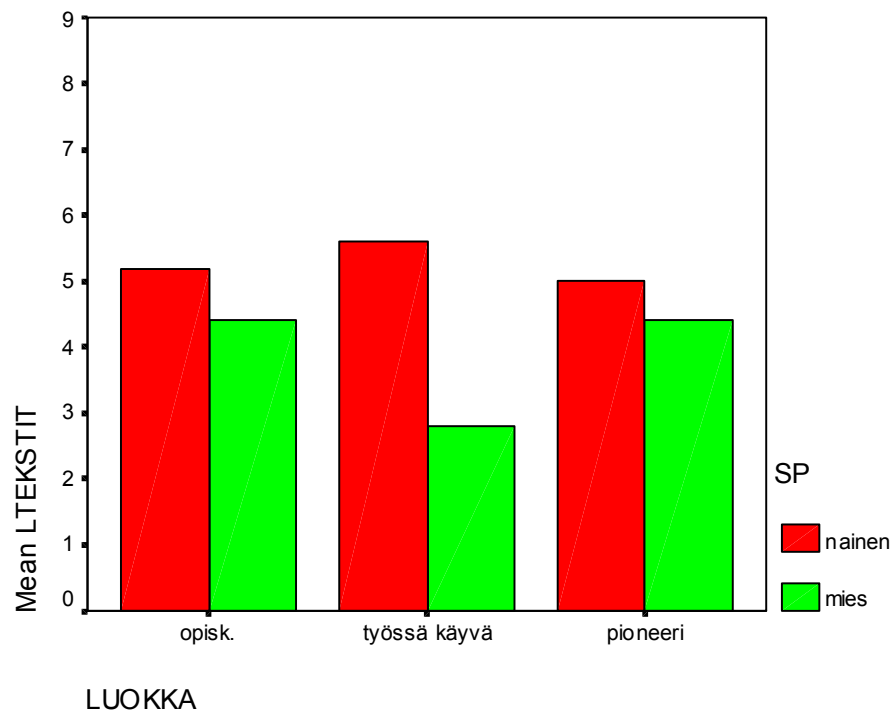
⁶ <http://www.liikenneministerio.fi/www/sivut/suomi/tele/tilastot/index.html>

Vastaanotetut tekstiviestit

Informantit lähettivät yhteensä 137 tekstiviestiä. Tämä tekee noin viisi lähetettyä tekstiviestiä yhteensä kolmen päivän aikana per informantti. Yleisin tulos oli lähettää vain kaksi viestiä koko ajanjakson aikana (5 informanttia teki näin) mutta toisaalta lähes yhtä yleistä oli lähettää maksimimäärä eli yhdeksän viestiä (4 informanttia teki näin). Keskimäärin naiset lähettivät koeajan aikana yhden viestin enemmän (yhteensä 79 viestiä) kuin miehet (58 viestiä). Työssäkäyvät lähettivät keskimääräisesti yhden viestin opiskelijoita ja pioneereja vähemmän. Työssäkäyvät naiset nostivat keskiarvoa, koska vähiten viestejä lähettivät työssäkäyvät miehet.

Lähetetyt tekstiviestit

5 ”Tekstin” ja ”viestin” risteyksessä

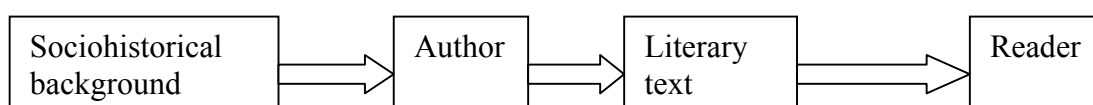
Käsittelen tässä luvussa sekä ”tekstiä” että ”viestiä”, jotka molemmat ovat moniulotteisia ja pitkälti teoretisoituja käsitteitä, niiden historian kautta. Multimediaviesti-termiä tulee helposti tarkastelua vain sen ”näkyvien osien” kautta: multi, media, viesti. Viesti on kuitenkin aina myös teksti, samoin kuin teksti on viesti.

5.1 ”Teksti”

Perinteisesti teksti on käsitetty jonkinlaiseksi kirjailijan ideoitten säilytyspaikaksi. Tekijästä painopiste siirtyi tekstiin ja sen perusosaseen merkkiin. Strukturalistit, esimerkiksi Ferdinand de Saussure ja jälkistrukturalisti Roland Barthes keskittyivät puolestaan kysymyksiin merkitysten muodostumisesta merkin ja ulkopuolisen maailman vuorovaikutuksessa. Teksti alettiin myös hahmottaa stabiilin rakennelman sijasta prosessina ja ”tuotannon näyttämönä”, jossa tekijä ja lukija kohtaavat. Tämän jälkeen tutkimuksen painopiste siirtyi lukijaan. Myös kontekstit nousivat pikkuhiljaa huomion kohteeksi.

5.1.1 Perinteinen käsitys tekstistä

Englantilainen Sara Mills (1995, 28) esittää perinteisen tekstin seuraavan kaavion avulla.

Perinteisesti kirjailijaa on pidetty poikkeuksellisena yksilönä, mutta toisaalta sosiaalisen ja historiallisen ympäristön on ainakin osittain ajateltu vaikuttavan häneen. Teksti on ymmärretty toisaalta autonomiseksi kokonaisuudeksi, jota analysoidessa ei kiinnitetty huomiota tekstinulkoisiin sosioekonomisiin seikkoihin ja toisaalta taas kirjailijan ajatusten läpinäkyväksi välikappaleeksi. Kirjailijan ajateltiin myös pystyvän kontrolloimaan tekstiä siinä mielessä, että se sisältää vain sen, mitä kirjailija haluaa sen sisältävän. (Mills 1995, 28.) Perinteinen tekstikäsitys muistuttaa hyvin paljon varhaisten viestintäkäsitysten mallia ja kariutuu samoihin ongelmiin: molemmissa kritiikkiä on saanut viestinnän malli lääkeruiskumaisessa yksisuuntaisuudessaan sekä se, että lukija tai vastaanottaja on ymmärretty passiiviseksi. Lisäksi ympäröivät kontekstit ovat jääneet huomiotta tutkijoiden keskittyttyä eniten vaikutuksiin.

5.1.2 Merkityksen historiaa: Saussure

Modernimpaa tekstikäsitystä lähestyttäessä pitää luoda silmäys merkitysten historiaan. Modernin kielitieteen perustajana pidetään yleensä sveitsiläistä Ferdinand de Saussurea (1857–1913). Saussure tutki kieltä abstraktina järjestelmänä, jonka kielellinen merkki voitiin jakaa kahteen osaan: merkitsijään ja merkittyyneen. Saussurea kiinnosti nimenomaan kielijärjestelmä, *langue*, ei merkin suhde ulkoiseen todellisuuteen. Saussure teki monia tarkkoja huomioita kielestä koskien esimerkiksi kielen arbitraarisuutta eli sopimuksenvaraisuutta mutta kaiken kaikkiaan Saussurelle kieli oli siis kohtuullisen jähmettynyt ja abstrakti rakennelma.

5.1.3 Barthes – tekijän kuolema

Saussuren jälkeen elänyt ranskalainen semiootikko, jälkistrukturalisti ja kirjallisuusteoreetikko Roland Barthes (1915–1980) keskittyi puolestaan

kysymyksiin merkitysten muodostumisesta merkin ja ulkopuolisen maailman vuorovaikutuksessa. Barthes (1993a, 172) vastusti klassista (konventionaalista) tekstikäsitystä:

Epistemologisesti teksti klassisessa muodossaan on osa käsitteellistä kokonaisuutta, jonka keskus on merkki.
[- -] Klassinen merkki on suljettu yksikkö, jonka sulkeutuneisuus *pysäyttää* merkityksen, estää sitä horjumasta, jakautumasta kahtia, harhailemasta. Sama koskee klassista tekstiä: se sulkee teoksen, kahlitsee sen kirjaimiinsa, kiinnittää sen merkittyynsä.

Teksti on Barthesille sen sijaan merkitsijöiden vaihtelevaa leikkiä ilman mahdollisia referenttejä kiinteään merkittyyneen sekä produktiivisuutta. Se on ”tuotannon näyttämö, jossa tekstin tuottaja ja sen lukija kohtaavat toisensa: teksti ’työskentelee’ koko ajan [- -]”. Teksti on myös ”signifikoiva käytäntö”. (Barthes 1993a, 176-179.) Tämä tuntuisi luontevalta tavalla hahmottaa myös edes takaisin singahtelevia ja hetkellisiä tekstiviestejä ja sähköposteja.

Myös Barthesin maanmies, kielitieteilijä ja filosofi Jacques Derrida esitti kritiikkiä strukturalistista kielikäsitystä vastaan. Hänen perusajatuksensa oli, että länsimaiselle ajattelulle on ominaista jakaa asiat binäärioppositioihin (kuten esimerkiksi kulttuuri/luonto). Derridan tekstikäsitteelle oli ominaista lopullisen merkitsijän karkaaminen ja katoaminen.

5.1.4 Bennett ja Woollacott – lukijan syntymä

Nykyaikaisempaa tekstikäsitystä edustaa myös australialaisten Tony Bennettin ja Jane Woollacottin pohdinta teoksessa *Bond and Beyond* vuodelta 1987. Teos käsittelee James Bond -representaatioita ja niiden kulttuurisia konnotaatioita populaarikulttuurista pornografiaan, mutta käy perustavanlaatuisia keskustelua myös kulttuuri- ja kirjallisuudenteorioiden kentällä. Bennet on professori ja

kulttuurintutkija ja Woollacott on freelance-kirjoittaja. Heidän käsityksensä tekstintutkimuksesta vie painopistettä kontekstien sekä yleisön/lukijan puolelle. Sen sijaan, että merkitys kokonaan katoaisi, kokoaa Mikko Lehtonen, joka esittelee Bennettin ja Woollacottin ajatuksia teoksessaan *Merkitysten maailma*, merkitykset ovat tilapäisiä ja konteksteihin sidottuja (Lehtonen 1998, 169).

Bennett ja Woollacott kiinnittävät huomiota tekstin ja lukijan väliseen suhteeseen ja kahteen tapaan, jolla sitä on yleensä kuvattu (Bennett & Woollacott 1987, 59-63). Ensimmäisen lähestymistavan mukaan kiinnitetään huomiota niihin formaalisiin mekanismeihin, millä tekstin ajatellaan asemoivan lukijansa. Tästä käytetään monia eri termejä mutta pääajatus on, että teksti tuottaa implisiittisesti omat luentansa. Tällöin kiinnitetään yleensä huomiota tekstin sisäisiin seikkoihin. Toisen lähestymistavan mukaan huomiota kiinnitetään tekstin ulkoisiin seikkoihin, erityisesti kulttuurisiin ja ideologisiin konteksteihin ja luentojen ajatellaan määräytyvän niiden mukaan. Bennett ja Woollacott (1987, 62) kritisoiivat molempia lähestymistapoja:

This usually results in a normative approach to the history of reading such that readings which do not conform to the dictates of the `fixed codes` proposed by the analyst are regarded as selective distortions or miscomprehensions of what are claimed to be objective properties of `the text itself`.

Vastaukseksi Bennett (1993, 218) ehdottaa ”lukemismuodostumia” eli laajassa merkityksessä kontekstia, jonka puitteissa merkitykset tuotetaan:

Meaning is a transitive phenomena. It is not a *thing* which texts can *have*, but is something that can only be produced, and always differently, within the reading formations that regulate the encounters between texts and readers.

Lehtonen summaakin edellä mainitun hyvin yhteen: ”tekstien lukemisen” sijasta pitäisi puhua ”lukemisesta tekstien kanssa” (Lehtonen 1998, 169).

5.1.5 Espen Aarsethin näkökulma tekstuaalisuuteen: kyberteksti

Tekstintutkija Espen Aarseth esittää tekstuaalisuuden ongelmiin näkökulmaksi ”kybertekstin” käsitettä. Kybertekstillä tarkoitetaan Aki Järvisen mukaan tekstiä, jonka lukeminen vaatii tietynlaista harkitsemista ja arviointia, mitä tulee jo pelkästään sen rakenteeltaan ymmärrettäväksi saattamiseksi, tulkinnasta puhumattakaan (Järvinen 1999, 36).

Aarsethin kybertekstikäsitys lähtee derridalaisesti klassisen dikotomia-ajattelun vastustamisesta. Aarsethin mukaan (1997, 17) nykyajan tietokoneteknologiaan ja -kulttuuriin liittyvässä keskustelussa nousee jatkuvasti esiin jaottelu paperi- ja digitaalisten tekstien välillä. Tässä keskustelussa ei keskitytä siihen, mitä nämä genret tai tekstin olemisen tavat ovat, vaan niiden oletettuihin eroihin. Tämä ei ole Aarsethin mielestä hedelmällistä ja sen takia hän haluaa välttää kybertekstin käsitteen esittämistä vastakohtana traditionaaliselle tekstile:

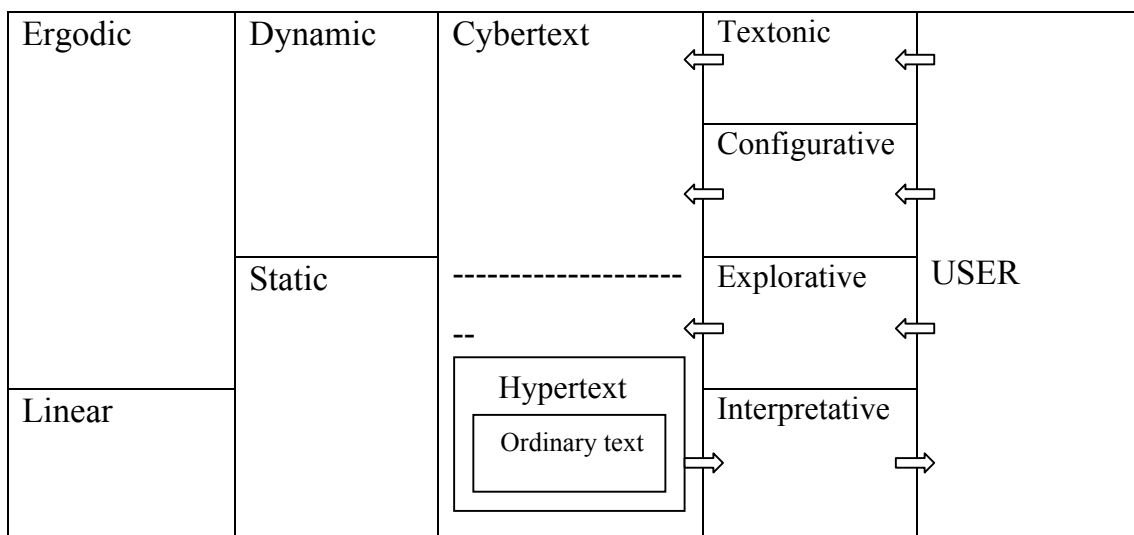
Cybertext, then, is not a 'new', 'revolutionary' form of text, with capabilities only made possible through the invention of the digital computer. Neither is it a radical break with old-fashioned textuality, although it would be easy to make it appear so. Cybertext is a perspective on all forms of textuality, a way to expand the text is a *perspective* on all forms of textuality, a way to expand the scope of literary studies to include phenomena that today are perceived as outside of, or marginalized by, the field of literature – or even in opposition to it [- -] . (Aarseth, 1997, 18.)

Kybertekstin ”puolustaessa” korkea/matala -ajattelun matalaan puoleen kuuluvaksi käsitetyjä tekstuaalisuuden muotoja sen voisi ajatella olevan käyttökelpoinen näkökulma teksti- ja sähköpostiviestintään.

Kybertekstin ymmärrettäväksi saattamisen vaikeus merkitsee hypertekstuaalisuudessa, jonka ymmärrän Järvistä mukaillen internetin multilineaariseksi merkitystodellisuudeksi, tekstimassan organisoitumista

linkkeihin ja dokumentteihin (Järvinen 1999, 36). Mutta kybertekstin ei siis tarvitse olla digitaalinen tai sähköinen, Aarseth analysoi kybertekstinäkökulmasta useita erilaisia tekstejä *I Chingista Moby Dickiin* ja MUD:eihin. Näistä ensin mainittu on ajalta n.1000 eKr oleva kiinalainen kirja, jonka avulla yritettiin saada vastauksia kysymyksiin muodostamalla siiankärämön varsien tai kolikoiden avulla arvottuja polkuja tai reittejä tekstimassaan, joka sisälsi yli 4000 mahdollista polkua. MUD:it (Multi User Dungeon) ovat puolestaan reaaliaikaisia, virtuaalisia ja tekstuaalisia tiloja tietoverkoissa.

Apunaan Aarseth (1997, 64) käyttää seuraavaa kaaviota:

Ergodinen (Ergodic) on Aarsethin kybertekstuaalisuuden keskeinen käsite ja se tulee kreikan kielen polkua ja työtä tarkoittavista sanoista. Aarsethin (1997, 1) sanoin ”in ergodic literature, nontrivial effort is required to allow the reader to traverse the text”. Lineaarista pitänee selittää sen verran, että sen vastakohta ei tässä tapauksessa ole non-lineaarinen, mikä aiheuttaisi ongelmia, koska tietyssä mielessä kaikki lukukokemukset tietokonepeleihin asti ovat lineaarisia – eikä ylipäätään ole olemassa ajallisia non-lineaarisuuksia. Vastakohta ei ole edes

multilineaarinen, koska nimitys on Aarsethin mukaan harhaanjohtava; ”multilinear” viittaisi ennaltamäärätyihin lineaarisiin jatkumoihin (Aarseth 1997, 44). Hän päätyykin multicursal-termiin, vaikka yleisesti tästä ilmiöstä käytetään kuitenkin ehkä hieman harhaanjohtavastikin multilinear-termiä. Joka tapauksessa multilineaarisuus tai ”multikursaalisuus” tahtoo sanoa, että kybertekstiä luettaessa lukija on jatkuvasti tietoinen niistä vaihtoehtoisista poluista tai valinnoista, mitä hän *ei* valinnut (Aarseth 1997, 3).

Myös textonic-termi kaipaa selitystä. Aarseth tekee eron textoneiksi ja scriptoneiksi kutsumiensa informaatiokappaleiden, välillä. Textonit tarkoittavat merkkien jatkumoa, siten kuin se tekstissä on olemassa ja scriptonit sitä jatkumoa, minkä lukija niistä muodostaa. Aarseth ottaa esimerkiksi Raymond Queneau:n ”sonettikoneen”, jonka avulla lukija voi itse muodostaa sonetin. Teos sisältää vain 140 textonia mutta yli sata miljoonaa mahdollista scriptonia. Tätä voisi verrata ehkä Saussuren *langueen* ja *paroleen* – kielijärjestelmään ja puhuntoihin.

5.1.6 Viestin on teksti

Millsin esittelemistä varhaisista käsityksistä ”tekstistä” ei lääkeruiskumaisuudessaan saa tarpeeksi monipuolista työvälinettä multimediaviestejä käsittelyyn. Saussuren merkitykseen ja merkityksellistämiseen on mielekästä puuttua siitä näkökulmasta, että merkityksellistäminen on äärimmäisen kontekstisidonnaista ja mitä multimediaviestintään tulee, on tärkeätä huomioida myös kuinka **teknologinen** konteksti vaikuttaa siihen kuinka merkitys muodostuu. Esimerkiksi kirjekuoren kuva merkitsee tietokoneen ruudulla eri asiaa kuin kännykän näytöllä. Se siis voi kontekstista riippuen tarkoittaa ”sinulle on sähköpostia” tai ”sinulle on tekstiviesti”. Tällöin ollaan jo kaukana merkitysijä–merkitty -tasolta, jolloin kirjekuoren kuva viittaa kirjeeseen tai vain kirjekuoreen. Jotta lukija voisi

ymmärtää merkin, hänen täytyy kuulua siihen ryhmään jolle merkki on tarkoitettu. Puhumattakaan siitä, että hän tulkitsisi vilkkuvan kirjekuoren kuvan merkiksi siitä, että kännykän tekstiviestivarasto on täynnä ja se pitää tyhjentää, ennen kuin sinne voi vastaanottaa uusia viestejä.

Barthes on sen sijaan antoisa lähde mitä tulee multimediamiestintään.

Esimerkiksi esseessään ”*Teoksesta Tekstiin*” Barthes tekee käsitteellisen eron teoksen ja Tekstin välillä. Teos on pala ainetta, joka esimerkiksi vie hyllytilaa kirjastossa kun taas Teksti on metodologinen kenttä (Barthes 1993a, 160).

Teksti koetaan vain tuotettaessa. Lisäksi sitä lähestytään, se koetaan suhteessa merkkiin: sille on ominaista merkittyjen loputon lykkääminen. Teos puolestaan Barthesin mukaan sulkeutuu yhteen merkittyyn. (Barthes 1993a, 162.)

Barthesin teos/Teksti -erottelussa on paljon ristiriitaista, epäloogista ja käsittämätöntä, mutta mielestäni jotkut näistä edellä mainitsemista ajatuksista luonnehtivat osuvasti digitaalista viestintää. Myös Barthesin ajatus Tekstin pluraalisuudesta on kiehtova tutkimusaiheeni näkökulmasta. Barthesin mukaan teksti on kudottu sitaateista, viitteistä ja kaiuista (Barthes 1993a, 164). Barthes liikkuu ehkä metaforisemmalla tasolla kuin itse liikun:

Intertekstuaalisuutta, josta jokainen teksti on osa (sillä jokainen teksti on toisen tekstin interteksti), ei pidä sekoittaa mihinkään kuviteltuun alkuperään: teoksen ’lähteiden’, ’vaikutteiden’ etsiminen ruokkii polveutumisen myyttiä. Sitaatit, joista teksti on tehty, ovat anonyymejä, jäljittelemättömissä ja kuitenkin *jo luettuja*: ne ovat sitaatteja ilman lainausmerkkejä. (Barthes 1993a, 164.)

Tämä luonnehtii konkreettisella tasolla myös sähköpostia ja tekstiviestintää. Sähköposti saattaa koostua pätkistä aikaisempaa keskustelua. Viestiin on vastattu ”reply” tai ”vastaa” -tyyppisellä toiminnolla ja alkuperäinen viesti on jätetty siihen joko osittain tai kokonaan, kommentoituna tai ilman. Tällainen viesti saattaa sisältää monenkin aikaisemman viestin paloja ja se voidaan myös

lähettää aivan jollekulle muulle keskustelun ulkopuoliselle henkilölle. Myös tekstiviestin voi lähettää eteenpäin poistaen vain esimerkiksi osan alkuperäisestä viestistä.

Lisäksi kun teosta tarkastellaan, teos luokitellaan eri instituutioissa ja kirjailijalla on teokseensa tekijänoikeudet. Tekstillä, kuten esimerkiksi tekstiviestillä ja sähköpostiviestillä ei niitä ole. Barthesin mukaan Tekstin metafora on yhdistelemällä systemaattisesti laajeneva verkosto (Barthes 1993a 165). Tekstiä voidaan lukea ilman takeita sen isästä – edellä mainitun kaltaiset sähköpostit ja tekstiviestit ovat täysin manipuloitavissa ja muunneltavissa ja periaatteessa se riippuu vain viestijöiden hyväntahtoisuudesta, että kenenkään suuhun ei aseteta sanoja, mitkä eivät sinne kuulu. Tämä ei tarkoita, etteikö kirjailija voisi ”palata” omaan tekstiinsä, mutta hän tekee sen Barthesin sanoin ”kutsuttuna vieraana”.

Multimediaviesteissä on kybertekstimäisiä piirteitä, mutta varsinaisesti sähköposteista ja tekstiviesteistä ergodisina kyberteksteinä ei voida ongelmitta puhua. Yksittäistä multimediaviestiä, joka saattaa olla vaikka pelkkä ”OK”, ei toki ole helppo saattaa ymmärretyksi ilman kontekstia, toisin sanoen bennettiläinen ajatus siitä, että tekstit saavat merkityksensä konteksteissa kuvaa osuvasti multimediaviestintää, mutta sinänsä ergodisuudesta ei voida tässä yhteydessä puhua. Korkeintaan voisi ajatella, että ”OK”-viesti on ”texton-tasolla” kunnes se saa merkityksen kokonaisuudessa, osana luentaa ”scripton-tasolla” mutta tämä ei ole sitä, mitä ergodisuus aarsehilaisessa mielessä tarkoittaa eikä lukija ole sillä tavoin ole tietoinen kaikista niistä poluista, mitä hän ei ole valinnut, mistä multikursaalisuudesta on kyse.

5.2 ”Viesti”

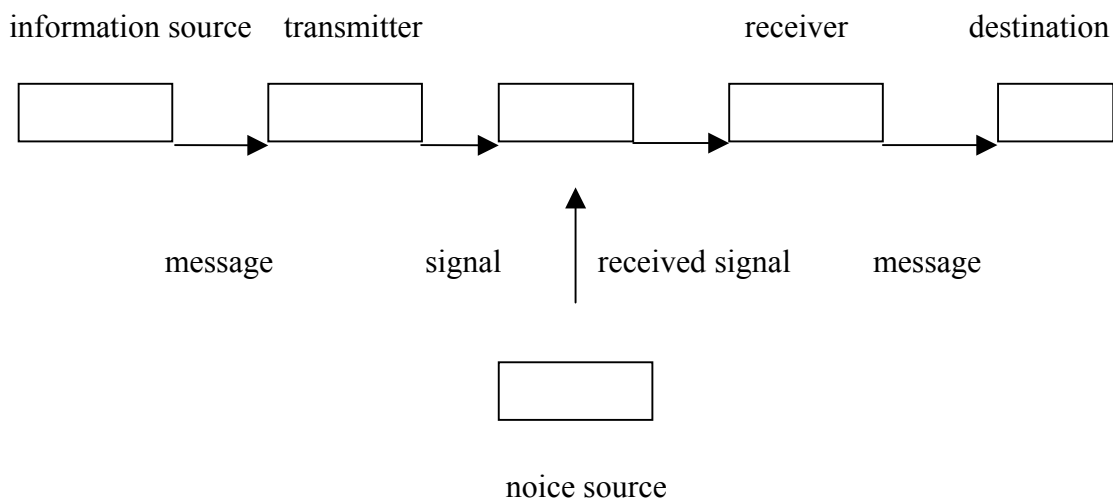
Viestinnän teoria jaetaan yleensä kahteen päälinjaan. Ensimmäistä linjaa kutsutaan usein prosessikoulukunnaksi ja se käsittää viestinnän sanomien siirroksi. *Joukkoviestinnän* tutkimuksen puolella puhutaan MCR-perinteestä (Mass Communication Research) hyvin samankaltaisin äänenpainoin. Erityisesti MCR-perinteen alkuvaiheessa luonnosteltuja teorioita luonnehtii usko viestimien lääkeruiskumaisesta vaikutuksesta vastaanottajiin.

Toinen linja ymmärtää viestinnän liittyväksi merkitysten tuotantoon ja vaihtoon. Tätä koulukuntaa kutsutaan usein semioottiseksi koulukunnaksi. *Joukkoviestinnän* tutkimuksen puolella tämä käsittää MCR-perinteen kriisiytymisen 60–70 -luvun vaihteessa. Haastajaksi nousi ensin uusmarxilainen ajattelu ja sitten kulttuurin merkitystä painottava lähestymistapa.

5.2.1 Shannonin ja Weaverin *The Mathematical Theory of Communication*

Shannonin ja Weaverin vuonna 1949 kirjoittamaa teosta *The Mathematical Theory of Communication* pidetään yhtenä viestintäalan perusteoksista. Vaikka teos on aikansa lapsi ja esittää kommunikaation varsin suoraviivaisena sanoman siirto/vaihto -prosessina, sitä on silti kiinnostavaa tarkastella osana viestinnän perusteoriaa ja historiaa. Kiehtovaa on myös, että vaikka *The Mathematical Theory of Communication* sopi Shannonin ja Weaverin mielestä kuvaamaan kaikkea viestintää yleisessä mielessä, se oli nimenomaan puhelinta kehittäneiden, puhelimen informaationvälityskapasiteettia tutkineiden insinöörien työn tulos (Fiske 1992a, 19).

Shannon ja Weaver (1963, 98) esittävät kommunikaation seuraavasti:

Shannon esittää mallin teknisestä näkökulmasta: Lähde tuottaa sanoman, lähetin muuntaa sen kanavalle sopivaksi signaaliksi, vastaanotin muuttaa signaalin takaisin sanomaksi, jonka määränpää sitten vastaanottaa. Häly voi häiritä sanoman perille menoa. (Shannon 1963, 4-6.) Weaver puolestaan ulottaa mallin koskemaan kaikkea viestintää puheesta balettiin ja teatteriin. Hän myös jakaa viestintään liittyvät ongelmat kolmelle tasolle: tekniselle, semanttiselle ja tehokkuuden/vaikutuksen tasolle. Weaverin mukaan Shannonin malli käsittelee vain ensimmäistä näistä. (Weaver 1963, 95-97.)

Weaverin ottaa esille mainitsemisen arvoisen seikan. Ensinnäkin hänen mukaansa lähetin sisäänkoodaa sanoman ja vastaanottaja uloskoodaa sen. Semanttiselle tasolle mentäessä hän ehdottaa malliin lisättäväksi semanttisen lähettäjän ja vastaanottajan, joka sisään ja uloskoodaavat sanoman semanttisen informaation. Myös häly voi olla semanttista/semioottista (Weaver 1963, 115).

The Mathematical Theory of Communication -teosta on arvosteltu mm. sen yksinkertaistavuudesta, mutta haluan silti miettiä miten multimediaviesti kyseiseen teoriaan istuu. Shannonin osuudesta voidaan todeta, että kyllä, juuri

noin viesti teknisesti katsottuna löytää tiensä lähettäjältä vastaanottajalle. Tällä lähestymistavalla ei vaan kovin paljon saa aiheesta irti. Ainoa, mitä Shannonilla on annettavaa on se, että tekstiviestin tai sähköpostin ollessa kyseessä mielestäni on äärimmäisen tärkeää pitää mielessä tekninen puoli, sillä se vaikuttaa myös semanttiseen puoleen esim. merkkien määrä vaikuttaa siihen millaiseksi lähettäjä muodostaa sanoman. Muutenkin on mielenkiintoista verrata nykyajan teknisesti monimutkaisia viestintäprosesseja Shannonin malliin: kuten tutkimukseni empiirinen osio osoittaa, sähköpostiin tai tekstiviestiin voi vastata muillakin tavoilla kuin vain yksinkertaisella ”reply” -tyyppisellä vastauksella, vaikka se onkin yleisintä. Esimerkiksi tekstiviestin lähettäjä voi käyttää palvelua, jolla voi lähettää jonkin sanoman useammalle vastaanottajalle. Teknisesti ottaen lähettäjä lähettää tällöin yhden viestin operaattorille, joka lähettää sen useampana kappaleena edeltä käsin määritellylle joukolle. Sähköpostin puolella monimuotoiset sähköpostilistat toimivat samoin. Tai jos lähettäjä ei halua kaikkia tekstiviestejä puhelimeensa, hän voi käyttää boxia, postilokeropalvelua tekstiviesteille. Tällöin lähettäjä lähettää viestin boxiin ja vastaanottaja halutessaan saada viestin, lähettää myös viestin boxiin, joka sitten lähettää lähettäjän viestin boxista vastaanottajalle.

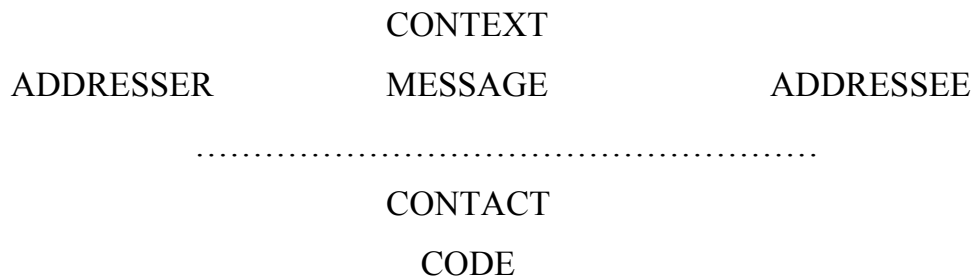
Weaverin huomioissa sen sijaan on vartenotettavaa sisään ja uloskoodaus. Esimerkiksi seuraavaksi esiteltävässä Jakobsonin mallissa se on jätetty paljon vähemmälle huomiolle.

5.2.2 Roman Jakobsonin viestintämalli

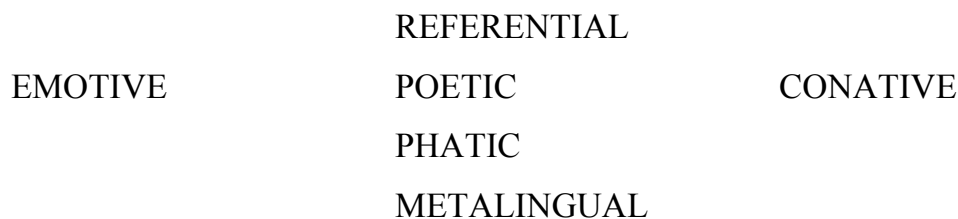
Roman Jakobsonin viestintämalli kuusikymmentäluvulta on yhtä suoraviivainen kuin Shannonin ja Weaverin, mutta lähestyy aihetta kielitieteilijän näkökulmasta.

The ADDRESSER sends a MESSAGE to the ADDRESSEE. To be operative the message requires a CONTEXT referred to (the "referent" in another, somewhat ambiguous, nomenclature), graspable by the addressee, and either verbal or capable of being verbalized; a CODE fully or at least partially, common to addresser and addressee (or in other words to encoder and decoder of the message); and finally, a CONTACT, a physical channel and psychological connection between the addresser and the addressee, enabling both of them to enter and stay in communication. (Jakobson 1981, 21-22.)

Tämän Jakobson (1981, 22) esittää kaaviona:

Jakobsonin mukaan keskeistä ovat funktiot, joita jokaisella viestintämallin osatekijällä on ja jotka voidaan niin ikään esittää kaavion muodossa (Jakobson 1981, 27):

Viesteillä on yleensä enemmän kuin yksi funktio, mutta toisaalta viesti määrittyy pitkälti sen funktion mukaan, mikä on hallitseva (Jakobson 1981, 22). Tämä tulee esiin selvästi myös tutkielmani empiirisessä osiossa. Ridell (1994, 41) yhdistää funktioiden hierarkkisen järjestäytymisen geneerisiin jakoihin.

Fiske (1992a, 56) on tiivistänyt ja tulkinnut näitä kuutta funktiota seuraavasti: Ilmaisutehtävä (emotive function)⁷ kuvaa puhuttelijan suhdetta sanomaan, hän ilmaisee itseään. Vaikuttamistehtävä (conative function) kuvaa puolestaan sanoman vaikutusta puhuteltavaan. Viittaustehtävä (referential function) kuvaa viestin suhdetta todellisuuteen, poeettinen tehtävä (poetic funktion) puolestaan suhdetta viestiin itseensä. Tämä on keskeistä esteettisessä viestinnässä. Faattinen tehtävä (phatic funktion) viittaa viestintäkanavien auki pitämiseen, Jakobsonin sanoin:

There are messages primary serving to establish, to prolong, or to discontinue, to check whether the channel works, [- -] to attract the attention of the interlocutor or to confirm his attention. This [- -] may be displayed by profuse exchange of ritualized formulas, by entire dialogues with the mere purport of prolonging communication. (Jakobson 1981, 24.)

Kuudes tehtävistä on metakielellinen (metalingual function). Se viittaa käytetyn koodin tunnistamiseen.

5.2.3. Viestintä kulttuurisesta/rituaalisesta näkökulmasta: James Careyn ajatuksia

James W. Careytä pidetään yhtenä amerikkalaisen kulttuurintutkimuksen uranuurtajista. Hän oli mukana seitsemänkymmentäluvun puolivälissä

⁷ Jacobson käyttää ”emotive function” -ilmaisun synonyyminä myös ”expressive funktion” (Jacobson, 1981, 22).

nostamassa esiin erästä viestinnän siirtomallin haastajaa, käsitystä viestinnästä sosiaalis-kulttuurisen yhteisyyden tuottamisena ja ylläpitona (Pietilä 1997, 120). Carey nojaa kehittelyissään pitkälti John Deweyn (1859–1952) ajatuksiin, mutta muokkaa eteenpäin Deweyn utooppisiakin visioita. Deweyn perusajatus on, että ”yhteiskunta ei vain tarvitse viestintää vaan se elää siinä” (Dewey 1916, 15). Careyn mukaan viestintä voidaan hahmottaa rituaalisesta näkökulmasta: tällöin

[- -] viestintä ja kommunikaatio kytkeytyy sellaisiin termeihin kuten yhdessä jakaminen, osallistuminen, yhteenliittyminen, kumppanuus ja yhteisen uskon omistaminen. Tämä määritelmä kumpuaa termien yhteisyys, kommunio, yhteisö ja kommunikaatio muinaisesta samuudesta ja yhteisestä juuresta. Kun viestintä ymmärretään rituaaliseksi, keskeistä ei ole sanomien levittäminen tilassa vaan yhteiskunnan ylläpito ajassa, ei informaation siirtotoimi vaan yhteisten uskomusten esittäminen. (Carey 1994, 85.)

Careyn kommunikaatiokäsitys liittyy hänen pohdintoihinsa siitä, miten liikenne ja kuljetus käsitettiin aikaisemmin nimenomaan uskonnollisten merkitysten sävyttämäksi kommunikaatioksi⁸. Liikkumisen ja kuljetuksen ja täten myös viestinnän moraalisen merkityksenä oli Jumalan valtakunnan laajentaminen maan päällä. Tämä historiallinen uskonnollinen juonne ei Careyn mukaan ole kadonnut ajattelustamme täysin, vaan tulee esiin esim. moraalisen täydellistymisen toivossa tieteellisesti pitemmällekin kehittyissä viestintänäkemyksissä (Carey 1994, 84). Multimediaviestin kohdalla tämä ei ole niin kaukaa haettava kuin ensin saattaisi luulla. Jopa uskonnollisia piirteitä saava hypehahattelu on ollut leimaava piirre koko IT-alan (matkapuhelimien ollessa usein ykkösaihe) kehityksen aikana. Telekommunikaatiofirmojen menestyksen varaan ladataan aivan suhteettomia odotuksia ja tietoyhteiskunnan tulemisesta puhutaan kuin jumalan valtakunnan tulemisestä (se tulee, oletko valmis? -retoriikka).

⁸ Kommunikaatio sanana on siis aikaisemmin viitannut myös tavara- ja henkilöliikenteeseen ei vain siihen mitä nykyään käsitetään viestinnällä.

5.2.4 Kriittinen kulttuurintutkimus ja viestintä: Stuart Hall

Alunperin jamaikalainen Stuart Hall on kriittisen kulttuurintutkimuksen kärkihahmoja. Suuntaus sai alkunsa Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksesta (Centre for Contemporary Cultural Studies) 1960-luvun lopulla Hallin tultua keskuksen johtajaksi. Hall ja muut mediaryhmäläiset tarkastelivat viestintää ja kulttuuria *merkityksen* käsitteen pohjalta. (ks. mm. Pietilä 1997, 270.) Merkitys ei lankea asialle luonnostaan, se tuotetaan:

[- -] a sign does not carry meaning by unilaterally standing for the object or event in the 'real world'. There is no such transparent, one-to-one relationship between the sign, the thing which it refers and what that thing 'means'. Signs communicate meaning because the way they are internally organized together within a specific language system or set of codes, articulates the way things are related together in the objective social world.

[- -] Rather than speaking of such relations as 'having a meaning' we must think of language as *enabling things to mean*. This is the social practice of *signification*: the practice through which the 'labour' of cultural and ideological representation is accomplished. (Hall 1979, 328-329.)

Hall ja mediaryhmäläiset keskittyivät erityisesti ideologiaan, koska heidän mukaansa merkkiä/merkitystä ei voi erottaa ideologiasta, ja olen itse samaa mieltä, silti en näe mielekkääksi keskittyä nyt siihen. Oleellisempaa on miettiä mitä multimediaviestinnän kentästä saa irti, kun siirtokäsitysten sijasta lähtee arvioimaan, kuinka merkitykset rakentuvat multimediaviesteihin tai minkä lainalaisuuksien alla merkitykset sisään/ulos koodataan viestiin/viestistö.

5.2.5 Teksti on viesti

Kuten sanottua, Shannonin ja Weaverin malli on kovin ulkokohtainen ja jäykkä multimediaviestien tarkastelemiseen hedelmällisestä näkökulmasta. Jakobsonin mallia voidaan pitää Shannonin ja Weaverin matemaattista mallia täydentävänä

siinä mielessä, että perus lähettäjä-sanoma-vastaanottaja -akseli on tiiviissä yhteydessä kommunikaation muihin osatekijöihin ja myös funktiot on otettu mukaan. Toisaalta myös tätä mallia käyttämällä saa esiin vain rajallisesti piirteitä kohteesta. Multimediamiestintä voidaan toki jakaa osasiin Jakobsonin hengessä: viesti on multimediamiestin tapauksessa kohtuullisen itsestään selvä ja helppo hahmottaa. Lähettäjä ja vastaanottaja ovat äkkiseltään helpon näköisiä, mutta toisaalta Jakobson viittaa ohimennen encoderiin ja decoderiin eli sisään- ja uloskoodaajiin. Jakobson tuntuu jättävän tämän vain heitoksi mutta se (vallalla oleva) ajattelutapa, että sisäänkoodaaja koodaa viestiin merkityksiä, joita sitten uloskoodaaja enemmän tai vähemmän menestyksekkäästi koodaa ulos on paljon monimutkaisempi juttu, kuin pelkkä lähettäjä lähettää sanoman -ajattelutapa. Eli Jakobson näyttää ilmaisevan yhtenä asiana sen, minkä Weaver kahtena ja olisin taipuvainen kallistumaan Weaverin kannalle: myös tekstiviestissä on sisäänrakennettuna narratologiasta tuttu sisäistekijä ja -lukija. Kontakti on yhteys, Jakobsonin mukaan fyysinen ja psykologinen, mutta itse puhuisin mieluummin vaikka teknologisesta ja psykologisesta yhteydestä, sillä viime kädessä kyse on ei-materiaalisista digitaalisesta informaatiosta. Koodi on tekstiviestin ja sähköpostin tapauksessa sama kuin missä tahansa muussa viestinnässä eli se yhteinen järjestelmä, mikä mahdollistaa ymmärtämisen.

Edellisiä enemmän multimediamiestinnästä saa irti pureutumalla Careyn esittämään käsitykseen viestinnästä yhteisöllisyyden luoja ja ylläpitäjänä. On selvää, että esim. tekstiviestichattailu on erityisen näpsäkästi tähän käsitykseen sopivaa, mutta yleisesti ottaen pelkästään matkapuhelimen omistaminen riittää. Timo Kopomaa sanoo teoksessaan *Kännykkä-yhteiskunnan synty* (2000) matkapuhelimesta seuraavaa: ”ilmaistessaan liikkuvuutta nomadiobjekti⁹ lisää kantajansa uskottavuutta eli kertoo kuulumisesta verkkoon ja kyvystä selviytyä

⁹ Quèaun (1995, 14) alunperin lanseeraama käsite nomadiobjekti tarkoittaa tässä matkapuhelinta ja viittaa liikettä ylläpitävään instrumenttiin. Nomadi on alkuperäisesti tarkoittanut vaeltavia paimentolaiskansoja (Lehtonen 1994, 264) - nykypäivän nomadi ei välttämättä itse liiku, mutta viestit liikkuvat (Kopomaa 2000, 37-38).

elämässään”(Kopomaa 2000, 40). Eli puhelinverkon lisäksi matkapuhelimen omistaja kuuluu sosiaaliseen verkostoon, tietynlaisen olemisen yhteisöön. Kännykkä mahdollistaa myös ”telehengailun” eli spontaanien ”mä oon täällä, satutko oleen lähistöllä?” -tyyppisten (erit. teksti)viestien lähettelyn eli Kopomaan sanoin kännykkä

[- -] kiinnittyy osaksi suurempaa toiminnallista kokonaisuutta. Kännykkä tarjoaa mahdollisuuden ystäväpiirin ylläpitoon [- -] nuoret telesurffarit ovat jatkuvalla matkalla kutomassaan verkossa, jossa kaikilla tutuilla on kännykät. Kyse ei niinkään ole yhteydenpidon välineestä kuin yhdessäolon välineestä. (Kopomaa 2000, 107.)

Tämän tyyppistä yhteisöllisyyttä, jossa nuoret rakentavat kännykän avulla aivan oman maailmansa, on tullut ilmi erityisesti teini-ikäisten viestintää koskevissa tutkimuksissa.¹⁰

Yhteisöllisyyden lisäksi tekstiviestiin voi liittää myös Careyn mainitsemaa rituaalisuutta (muussakin kuin ”tietoyhteiskunta mahdollistaa kaiken” -hahattelumielessä). Kopomaan mukaan tekstiviestin lähettelyssä on usein kyse tarpeesta päästä pois kohdistamalla ajatukset vastaanottajaan. Esimerkiksi työn lomassa saapuneet tekstiviestit tarjoavat usein tervetulleen tauon itselle ja tutkija tiivistääkin ”Tekstiviestien lähettäjällä ja lukijalla on viesteihin tietty ritualistinen suhde. Teksti on oma suljettu maailmansa, jossa sanomien lähettäjät ja lukijat toimivat.” (Kopomaa 2000, 59.)

Jussi-Pekka Kekki puolestaan mainitsee sähköpostin pohtiessaan virtuaalitalan yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden paradigmaa pro gradu -tutkielmassaan ”Tilasta toiseen, ruumiista koneeseen” (2000).

¹⁰ Kts. esimerkiksi Kasesniemen ja Rautiaisen *Kännyssä piilevät sanomat* (2001) tai Kankaan ja Jokisen Nufix-tutkimus (1999) <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/nufix/index.html>

Kun yhteisöt ja yksilöt ovat siirtyneet, tai kenties yhä enemmän siirtymässä virtuaaliseen tilaan ja läsnäoloon, ovat kommunikaatioon tarvittavat välineet nousseet keskeisiksi. Ei liene epäselvää, että juuri sähköpostijärjestelmien ja yhteisöllisten kokemusten kehittyminen virtuaalisessa ympäristössä ovat sidoksissa toisiinsa. Kotitietokoneiden yleistymisen siirsi (ja siirtää edelleen) yksilöitä viettämään yksilöllistä aikaa tietokoneen kanssa tilassa, jota ei fyysisesti voi jakaa toisten ihmisten kanssa. Kuitenkin tämä yhteisö on yhtä todellinen kuin aiemmatkin, vaikka se on virtuaalinen. (Kekki 2000, 30.)

Tämän teoriapaketin tarkoituksena on ollut esittää eri näkökulmia, mistä käsin multimediaviestejä – tässä sähköposti- ja tekstiviestejä – voidaan tarkastella. Kuten Stuart Hall asian esittää, viestintäprosessi on syytä hahmottaa suhderakenteeksi, joka koostuu toisiinsa niveltävistä tuotannon, kierron, jaon/kulutuksen ja uusintamisen elementeistä (Hall 1992, 133.) Näiden elementtien ja kontekstien tiimoilta rakentuvat myös multimediaviestien merkitykset.

6 Multimodaalinen viesti

Eräs multimediaviestin keskeisimmistä ominaisuuksista on multimodaalisuus. Tämä tarkoittaa, että viesti – tekstiviesti tai sähköpostiviesti – voi koostua useammista erilaisista semanttisista elementeistä eli moodeista¹¹. Semanttinen elementti tarkoittaa multimediaviestin muodon kohdalla, jota käsittelen ensimmäiseksi, kirjoitusta, kuvaa, ääntä ja niin edelleen. Sisällön kohdalla moodit liittyvät sisällölliseen monimuotoisuuteen, joka tulee esiin sähköpostien ja tekstiviestien keskeisten sisältöjen ja funktioiden kohdalla.

6.1 Multimodaalisuus

Multimodaalisuus viittaa siihen, että teksti/posti/viesti koostuu useista semanttisista elementeistä. Arvostettu kasvatustieteilijä, kirjallisuuden- ja kulttuurintutkija Gunther Kress sekä mediatutkija ja professori Theo van Leeuwen ovat teoksessaan *Reading Images* (1996, 39) sitä mieltä, että kieli on moodi moodien joukossa ja toisaalta jo kieli itsessään on multimodaalista:

[- -] Language, whether in speech or writing has always existed as just one mode in the totality of modes involved in the production of any text, spoken or written. A spoken text is not just verbal but also visual, combining with 'non-verbal' modes of communication such as facial expression, gesture, posture and other forms of self presentation. A written text, similarly, involves more than language: it is written *on* something, on some *material* (paper, wood, vellum, stone, metal, rock etc.) and it is written *with* something (gold, ink, (en)gravings, dots of ink, etc.); with letters formed in systems influenced by aesthetic, psychological, pragmatic and other considerations; and with a layout imposed on the material substance, whether on the page, the computer screen or a polished brass plaque. (Kress & van Leeuwen 1996, 39.)

¹¹ ”Mode” -termillä siten kuin sitä multimodaalisuuden asiayhteydessä käytetään ei ole vielä vakiintunutta suomennosta. Päädyin ”moodin”, vaikka sillä on rasitteenaan mm. tilastotieteen ”tyyppiluokka” -merkitys. Latinasta tuleva ”modus” olisi ollut myös mahdollinen, mutta se ei ole yhtään ongelmattomampi, sen tarkoittaessa mm. ”tarkoitemääräystä” lakikielen kontekstissa.

Mikko Lehtonen huomauttaa artikkelissaan ”Ei kenenkään maalla – teesejä intermediaalisuudesta” (Tiedotustutkimus -lehti 2/1999), että myös kuvat voidaan perustellusti laskea tähän mukaan, ja kokoaa edellä mainitun johtopäätökseen, että kaikki ihmisten käyttämät symboliset muodot ovat multimodaalisia (Lehtonen 1999, 6).

Miksi sitten multimodaalisuus, joka luonnehtii kaikkea, mihin teksti laajassa merkityksessään (sisältäen siis myös vaikkapa musikaalin) liittyy, on niin keskeinen juuri tekstiviestin ja sähköpostin kohdalla? Lehtonen (1999, 8-16) esittää artikkelissaan seuraavia multimodaalisuutta koskevia teesejä:

- Multimodaalisuus laajenee ja voimaperäistyy modernina aikana
- Medioituminen, tavarastuminen, globalisoituminen ja digitalisoituminen kasvattavat intermediaalisuutta.

Ensimmäistä teesiä voidaan perustella siten, että jo pelkästään käytettävissä olevat esittämisen keinot ovat moninaistuneet kiihtyvällä vauhdilla viimeisen sadan vuoden aikana. Lisäksi Lehtonen ottaa esiin seikan, että multimodaalisuus sekä mediarajojen ylittäminen on ominaista ennen muuta populaarikulttuurille. Korkeakulttuuria on puolestaan perinteisesti luonnehtinut mediapurismi. Tämä koskee myös matkapuhelimen ja sähköpostin suosittuja populaarikulttuurisia käyttötapoja tekstiviestien itse tehdyistä animaatioista sähköpostin välityksellä lähetettyihin kuviin: kuten tutkimukseni empiirinen osio osoittaa, ne ovat multimodaalisia ja ylittävät mediarajat.

Medioituminen, tavarastuminen ja globalisaatio kiihdyttävät toinen toisiaan (näihin paneudun erikseen luvussa kontekstina myöhäismoderni mediayhteiskunta). Intermediaalisuus puolestaan lisää multimodaalisuutta. Keskeistä tässä on, että samoja semanttisia elementtejä kierrätetään välineestä ja kontekstista toiseen kiihtyvällä vauhdilla. Digitalisoituminen taas mahdollistaa ”luonnossa” tai ”lähtökohtaisesti” erilaisten materiaalien tai

moodien kuten kuvan, tekstin ja äänen tallentamisen, varastoimisen ja välittämisen yhden ja saman perustekniikan avulla eri medioissa. Tähän liittyy myös ”intermodality” -termi. Se viittaa käsittääkseni ”moodienvälisyyten”, samojen semanttisten elementtien toistumiseen eri kulttuurisissa esityksissä. Täten se lähenee hyvin pitkälle intertekstuaalisuutta. Intertekstuaalisuus puolestaan tarkoittaa (Lehtonen 1996, 180), että kaikki tekstit luetaan aina yhteydessä toisiin teksteihin ja siihen tekstuaaliseen ja kulttuuriseen tietämykseen, mitä lukijalla on – Barthesin (1993, 181) sanoin ”kaikki tekstit ovat menneitten lainausten uusia kuteita”.

Teoksessaan *Post Scriptum* (2001) Lehtonen teoretisoi multimodaalisuutta pidemmälle. Vaikka monesti kiinnitetään huomiota eri moodien eroihin Lehtonen haluaa kuitenkin muistuttaa, että mikään mediamuoto ei ole olemassa yksinään, eikä toimi vain itsensä varassa. Tarkastelun lähtökohtana voisikin ennemmin pitää eri mediamuotojen kytkeytymistä toisiinsa (Lehtonen 2001, 86).

6.2 Otokseni *muotojen* moodien moninaisuus

Millaisia moodeja sähköpostit ja tekstiviestit sitten näin empiirisesti lähestyessä sisälsivät? Keskityn ensiksi sähköpostiin. Viestintäpäiväkirjoista nousi esiin kaksi päälinjaa: ensinnäkin, kaikesta multimodaalisuudesta huolimatta valtaosa sähköposteista sisälsi vain tekstiä. Jos mukana oli liitetiedosto, niin sekin sisälsi useimmiten vain tekstiä. Toinen päälinja oli, että on olemassa kuitenkin ihmisiä, joista multimodaalisten viestien lähettäminen ja vastaanotto on kohtuullisen vaivatonta. Ryhmähaastatteluissa kävi ilmi, että multimodaalisten viestien lähettämisen ja vastaanoton määrään tuntui liittyvän yleiset tietotekniset taidot sekä ympäristö, missä sähköposteja muuten lähetetään ja vastaanotetaan. Myös liitetiedostojen mahdollisesti sisältämiä viruksia pelättiin.

Laura: Multa ainakin loppuu taito, en lähetä!

Katja: Mä en tiedä, millai niinku jos käyttää ihan unixissa sähköpostia, vaikka jotain elmiä, niin eikö se tee elämää vähän hankalaks jos yrittää lähettää kuvia tai jotain?

Petri: Tekee se, ainakin aluks, mutta kyllä ne sitten sieltä löytyy.

Katja: Niin joo, mutta se vaatii enemmän osaamista käyttäjältä.

Sami: Nyt kaikilla on PC jossa käy kaikki automaattisesti, jos sä käytyt unixia niin sä käytät sitä omasta halusta.

Petri: Kyllä ne nykyäänkin täytyy veivata sieltä unixista windows ympäristöön. Jos on joku ikkunointiympäristö niin se on taas sitten ihan oma juttunsa.

Laura: Mä voin ainakin myöntää, että mä tarvitsen miespuolisen henkilön, jos mulle lähetetään yhtäänkään kinkkisempi liitetiedosto... ja tarvisin varmaan kaks, että saisin itse lähetettyä jonkun liitetiedoston!

Katja: Joo se riippuu tosiaan hirveesti siitä mitä sähköpostiohjelmaa käyttää ja missä ympäristössä. Helppohan se on jos käyttää jotain ohjelmaa jossa kaikki käynnistyy automaattisesti kun sä klikkaat sitä, jossei tartte osata mitään.

Sillon niitä tuleekin käytettyä.

Jenni: Musta kans tuntuu, ettei oo taitoo. Mä ole muutenkin lämmennyt niin hitaasti kaikille näille teknisille sovellutuksille. Mä en ainakaan sillain niitä koe vielä omikseni.

Mikael: Joo, mullakin se on kyllä lähinnä pelkkää tekstiä, mitä lähetän.

Hymiöillä varustettuna.

Vastaanotetuista viesteistä tai liitetiedostoista 15 sisälsi kuvan tai muun muuta kuin tekstiä sisältävän osion. Kuva oli joko JPEG- tai PDF-muodossa tai sitten se oli HTML -dokumentti, joka kommentteista päätellen sisälsi kuvaa. Lisäksi eräs informantti vastaanotti MPEG -videotiedoston, MP3 -musiikkitiedoston sekä dokumentin ”powerpoint”-muodossa, mikä mahdollistaa sen, että dokumentti voi sisältää niin kuvaa, animaatiota kuin tekstiäkin. Nämä 15 kuvaa eivät jakautuneet tasaisesti informanttien kesken, vaan oli niitä, jotka eivät vastaanottaneet mitään muuta kuin tekstimuotoista informaatiota ja ne jotka

vastaanottivat, vastaanottivat todennäköisesti enemmän kuin yhden kuva- tai muun viestin. Kaiken kaikkiaan kuvaa, ääntä tai videota vastaanottaneita informanteja oli 9. Kuusi heistä oli miehiä ja kolme naisia. Viisi heistä oli pioneereja ja loput jakautuivat kahteen työssäkävään ja kahteen opiskelijaan. Vastaanotetut sähköpostit sisälsivät myös runsaasti myös kirjainmerkeistä muodostettuja hymiöitä¹² sekä koristereunuksia ja viivoja.

Tekstiviestien kohdalla tekniikka antaa kapeamman alueen toteuttaa itseään multimodaalisesti. Soittoäänien lähettelystä tai vastaanotosta ei esimerkiksi ollut yhtään mainintaa ja animaatioita oli lähettänyt vain yksi informantti, vastaanottanut kaksi. Animaatio tarkoittaa kirjoitusmerkeistä koottua kuvaa, joka liikkuu viestiä eteenpäin kelatessa. Kuvaviestin (internetistä tilattu kuva) oli vastaanottanut yksi henkilö, joka oli toinen näistä animaation vastaanottaneista. Hymiöitä tekstiviesteissä viljeltiin sen sijaan runsaasti. Kännykän multimodaalisten vaihtoehtojen vähäiseen käyttämiseen vaikutti puhelimen malli, kuvien, logojen ja soittoäänien hinta, jota moni piti liian kovana sekä ”turhuus”. Koettiin, että ne ovat jotain ”ylimääräistä” ja lapsellista, jota ilmeikkään pärjää. Olikin mielenkiintoista havaita, kuinka multimodaalisuudesta puhuttiin: esimerkiksi eräs informantti sanoi torjuvasti, että ei ole näillä puhelimen multimodaalisilla piirteillä juuri lähtenyt ”leikkimään”. Ilmiö on vähän samantyyppinen kuin esimerkiksi suhtautuminen uutisiin ja saippuasarjoihin. Eli uutisten seuraamista ei tarvitse puolustella, saippuasarjoista sen sijaan puhutaan väheksyvään sävyyn ja selitellään. Herääkin kysymys, että ovatko multimodaalisuuden torjunnassa takana samat moraalissävytteiset fakta & fiktio, hyöty & huvi -asetelmat. Aivan vastaava ilmiö näkyi myös nuorten aikuisten kännykänkäyttöä tutkineiden Ala-Kuljun ja Kattaisen pro gradu -tutkielmassa (2002, 54). Myöskään heidän informanttinsa eivät halunneet myöntää käyttävänsä kännykkää mihinkään ”turhaan”.¹³

¹² Hymiö (smiley, emoticon) tarkoittaa kirjainmerkeistä muodostettua naamaa esimerkiksi :) tai =).

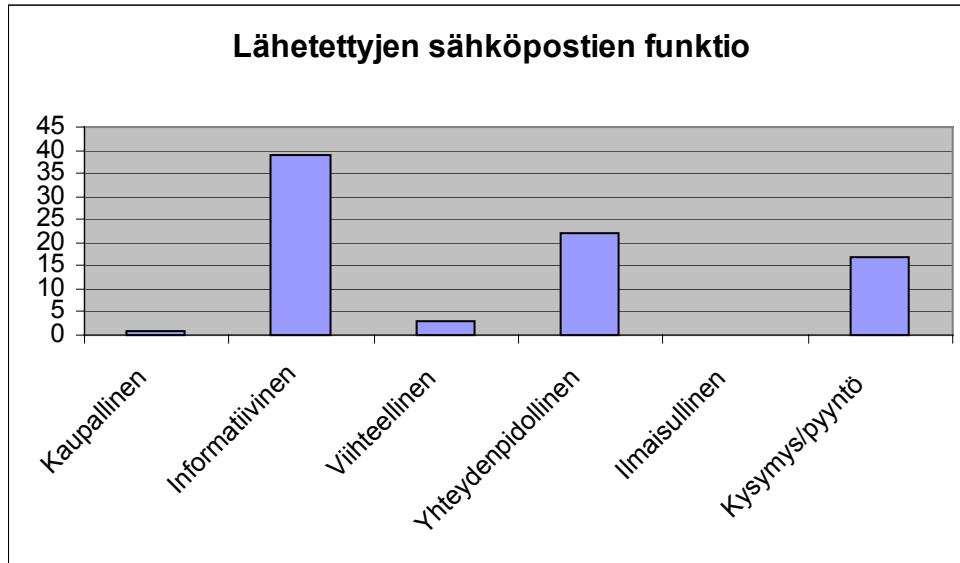
Mielenkiintoista oli myös, että kännykän multimodaalisiin mahdollisuuksiin tunnuttiin suhtauduttavan väheksyvämmin kuin tietokoneen vastaaviin. Tietokoneen ”hyöty” ja ”asiallisuus” -luonne (johon palaan myöhemmin) verrattuna kännykkään ehkä silotti suhtautumista sähköpostin kautta liikkuviin multimodaalisiin viesteihin.

6.3 Otokseni *sisältöjen* moodien moninaisuus – sähköpostien funktiot

Myös kirjoitettu teksti itsessään sisältää moninaisuutta. Tämä moninaisuus ilmenee tekstien keskeisiä sisältöjä ja funktioita tarkasteltaessa. Keskityn seuraavaksi siihen.

Informanttini lähettivät 82 viestiä. Kuten alla oleva taulukko kertoo, eniten viestejä – lähestulkoon puolet viesteistä – lähetettiin informatiivisessa funktiossa (39 kappaletta). ”Informatiivista funktiota” oli kyselylomakkeessa selvennetty ”haluat jonkun saavan tietoa jostain asiasta” -lisäkommentilla. Seuraavaksi yleisintä oli lähettää yhteydenpidollinen sähköposti (22 kappaletta). Tätä oli selvennetty ”esimerkiksi kuulumisten vaihto” -lisäyksellä. Kysymyksiä ja pyyntöjä lähetettiin 17 kappaletta, kun taas kaupallisia ja viihteellisiä viestejä lähetettiin vain muutama.

¹³ Ilmiö oli niin samankaltainen, että Ala-Kulju ja Kattainen olivat jopa päätyneet käyttämään samaa televisio-metaforaa sitä kuvatessaan.

EOS=0

Tiedot puuttuu =0

Naisten ja miesten lähettämät viestit erosivat siten toisistaan, että miehet lähettivät suhteessa reilusti enemmän informatiivisia viestejä – jopa 65 prosenttia kaikista heidän lähettämistä viesteistään oli informatiivisia. Naisten viesteistä informatiivisia oli 36 prosenttia. Naiset lähettivät puolestaan suhteessa enemmän yhteydenpidollisia viestejä. Joka kolmas naisen lähettämä sähköposti oli yhteydenpidollinen, kun miehillä näitä oli alle joka viides. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään siitä, että eri sukupuolten edustajat lähettäisivät erilaisia viestejä vaan myös siitä, että he kokevat lähettämänsä viestit erilaisiksi.

Luokan suhteen eroja ilmeni siten, että opiskelijat kunnostautuivat yhteydenpidollisten viestien lähettämisessä. Heillä joka toinen viesti oli yhteydenpidollinen siinä kun muilla ryhmillä oli noin joka viides. Pioneereilla ja työssäkäyvillä oli puolestaan runsaasti kysymyksiä tai pyyntöjä (usein liittyen työasioihin), joita opiskelijoilla ei ollut yhtään.

Kuten alla olevasta kaaviosta näkyy, myös vastaanotettujen viestien yleisin funktio on informatiivinen.

EOS=0

Tiedot puuttuvat=0

Kaavion lukuja verrattaessa lähetettyihin viesteihin täytyy kuitenkin muistaa ottaa huomioon, että viestejä saatiin puolet enemmän kuin lähetettiin. Selvä muutos on kuitenkin kaupallisten viestien (lähinnä mainosten) mukaan tuleminen. Ajanjakson aikana informantit vastaanottivat 43 kaupallisiksi viesteiksi laskemaansa postia. Myös viihteellisiä posteja vastaanotettiin lähettämismäärään (vain muutama) verrattuna paljon (24 kappaletta).

Joka toinen miehen vastaanottama viesti oli informatiivinen. Naisilla vastaava luku oli 42 prosenttia. Naiset ottivat vastaan suhteellisesti enemmän yhteydenpidollisia ja viihteellisiä viestejä. Miehet puolestaan saivat enemmän mainoksia. Hieman yli joka neljäs miehen vastaanottama viesti oli kaupallinen, vähemmän kuin joka viides naisen.

Luokan suhteen erot olivat suhteellisen pieniä. Kysymyksien ja pyyntöjen kohdalla oli eroa, pioneerien kaikista viesteistä 10 prosenttia oli niitä, opiskelijoilla ei ollut niitä ollenkaan ja työssäkävillä siltä väliltä. Tämä vahvistaisi oletusta, että kysymykset ja pyynnöt liittyisivät usein työasioihin.

Minkälainen sitten oli tämä kaikkein suosituin sekä lähetettyjen että vastattujen sähköpostiviestien tyyppi ”informatiivinen viesti”? Lähempi tarkastelu osoittaa että sähköpostitse hoidettiin runsaasti töihin liittyviä asioita. Tällaisia olivat mm. hintatiedustelut, tutkimussuunnitelmien, kokousinfon, pöytäkirjojen ynnä muiden asiakirjojen ja tiedostojen lähettely (yleensä liitetiedostona), lyhyitä vastauksia kokouskutsuihin, sekä kutsuja konferensseihin tms. Myös käytännön työasioita kuten vikailmoituksia, hotellinvarausta ja opetustilojen etsimistä hoidettiin sähköpostitse. Lisäksi yhteisiä isompaa joukkoa koskevia työtiedotuksia koskien esimerkiksi viikkolepokorvauksia tai vastaavia hoidettiin verkossa. Myös työpaikkojen tiimit viestivät sähköisesti tiiviisti työasioista keskenään. Monesti työasian liitteeksi oli liitetty jokin persoonallinen kommentti tai nopea kuulumisten vaihto. Osa töitä koskevista sähköposteista ei ollut liitetty viestintäpäiväkirjan mukaan, koska ne olivat salaisia. Voidaan myös olettaa, että sähköpostitse hoidetaan paljon ihan työhön keskeisimminkin liittyviä asioita, mutta niiden työasialuonteen vuoksi informantit saattoivat valikoida niitä pois ja laittaa otokseen sen sijaan työhön kaukaisimminkin liittyviä posteja kuten firman harrastusmahdollisuuksia koskevia ilmoituksia tai työn lomassa päivän piristykseksi saapuneita hupiposteja.

Myös työhön liittymättömiä posteja lähetettiin ja vastaanotettiin informatiivisessa tarkoituksessa. Opiskelijat lähettelivät ja vastaanottivat opintosuoritukseen ja merkintöihin liittyviä posteja. Yliopistojen ja muiden koululaitosten ainejärjestöiltä tai muilta vastaavilta tahoilta saapui yleensä postituslistan kautta infoa opiskelu-, kulttuuri- ja urheilumahdollisuuksista. Vapaa-ajan harrastus- ja järjestötoimintaan, esimerkiksi urheiluseuroihin liittyviä kokouspöytäkirjoja ja -kutsuja ja tulos- ja pelilistoja liikkui

sähköpostitse. Myös kaveriporukat tiedottelivat toisilleen erilaisista mahdollisuuksista ja yleensä liittivät ilmoituksen mukaan WWW-linkin, josta asiasta saattoi lukea lisää. Lisäksi sähköpostitse koottiin jalkapalloporukoita, kokoustettiin lahja-idean suhteen, suunniteltiin juhannusta, ilmoitettiin sählykauden päättäjaisistä, sumplittiin hengellisen nuorten illan musiikkivalintoja ja raha-asioita jonkin yhteisen hankinnan suhteen sekä tiedotettiin kavereita festivaalien bänditarjonnan suhteen.

Osa sähköpostien informatiiviseksi laskettavista posteista oli sitten virallisempia: työpaikka- ja asuntoilmoituksia oli lähetetty yleensä sähköpostilistalle tai itse kootulle porukalle tai yhteisölle. Eräänkin asuntoilmoituksen edessä oli osoitteena kolme sivua osoitteita. Lisäksi otokseen osui muutama työpaikkahakemuksen hylkäys, joka siis myös tehtiin sähköpostin kautta. Lisäksi erilaiset virallisemmat organisaatiot kuten kirjasto ja yliopiston tunnushallinto ilmoittelivat ihmiselle.

Sähköpostitse tehtiin myös paljon kauppaa. Osan kaupantekoviesteistä informantit olivat laskeneet kaupallisen funktion sisään, osa pisti ko. funktion alle vain mainokset ja spämmin. Kauppaa tehtiin mm. ”Huuto.Net:issä” sekä muutamassa verkkokaupassa ja erityisesti pojat myivät ja vaihtelivat verkossa keskenään pelejä, musiikkia ja tietokoneohjelmistoa ja -laitteistoa. Kaupallisen funktion alle meni ihan ”puhtaita” mainoksia mutta myös räätälöidympää mainostusta eri listoilta tai verkkoyhteisöistä, joihin täytyy rekisteröityä. Osa informatiivisen funktion alle menneistä posteista oli aika lailla vastaavia; asiakaskirjeitä ja newslettereitä mm. ”Finnkinolta” (sisälsi viikon leffa-aikataulut mutta myös elokuvauutisia ja -mainoksia), ”Helmi-klubilta” ja ”Keltaisesta pörssistä” ja ”Kauppalehti On Linesta”. Myös ”Rakenna ja remonto” sekä eduskuntatyöstä kertova viikkotiedotus tulivat sähköpostitse eräille informanteille. Myös verkkopalveluita kuten kortin lähettämistä verkossa koskevia sähköposteja näkyi muutamalla informantilla (nämä

palvelut ovat maksuttomia mutta yleensä samalla yrityksellä on myös maksullisia lisäpalveluita tarjolla).

Lähetettyjen viestien toiseksi ja vastaanotettujen kolmanneksi yleisin funktio oli yhteydenpidollinen funktio. Kaiken kaikkiaan yhteydenpidollisia sähköposteja lähetettiin ja vastaanotettiin 50 kappaletta. Itse informanttien posteja lukiessani huomasin, että raja on veteen piirretty viiva. Usein nimittäin informatiivisissa posteissa, huviksi ja viihteeksi tarkoitetuissa posteissa ja jopa kaupanteossa oli mukana yhteydenpidollisia piirteitä ja kuulumisten vaihtoa. Informantista on kiinni, minkä funktion alle hän sen laskee. Tämä kertoo viestien monifunktioisuudesta.

Myös selvästi yhteydenpidollisia posteja kuitenkin lähetettiin ja vastaanotettiin. Suurin osa niistä oli kirjeen muotokieltä noudattavia; ne alkoivat tervehdyksellä ja voinnin kyselemiseltä, sitten kerrottiin kuulumisia ja lopuksi oli allekirjoitus. Usein nämä ”kirjeet” tulivat tai ne lähetettiin ulkomailla asuvalle tai oleskelevalle ystävälle. Eräs informantti lähetti tällaisen kirjeen ulkomailta sähköpostilistalle ja kertoi kuulumisensa näin ollen edeltä määritellylle joukolle. Yhteydenpidollisten viestien toinen pääryhmä oli myös kuulumisten vaihtoa, mutta toisin kuin ”kirjeet” nämä viestit eivät olleet kokonaisuuksia vaan noudattivat keskustelun muotokieltä. Tällaisten viestien alussa saattoi olla kyllä tervehdys mutta viesti koostui fragmenteista, edellisten viestien paloista, joihin vastattiin muutama lause kerrallaan. Nämä chattimaiset viestit oli tehty reply-toimintoa hyväksi käyttäen joko siten, että osa aikaisemmasta kirjeestä poistettiin tarpeettomana ja kommentoitiin yksittäisiä kysymyksiä tai lauseita, joihin sitten keskustelukumppani taas vastasi tai sitten niin että juttua jatkettiin vain edellisen kommentin yläpuolelle siten, että viesti kasvoi keskustelun edetessä. Joskus yhteydenpidollinen viesti oli muutama lause aviopuolisolle töitten lomaan.

Yhteydenpidollisiksi viesteiksi laskettiin usein myös yhteystietoja tiedottavat viestit. Usea informantti oli vastaanottanut ja yksi lähettänyt viestin, jossa kerrottiin esim. uusi puhelinnumero tai osoite ja aikataulu kesän ajaksi. Nämä postit lähetettiin yleensä kerralla itse kootulle suuremmalle ihmisjoukolle. Viihteellisiä sähköposteja otettiin myös runsaasti vastaan. Myös ne olivat varsin monimuotoisia. Usein niihin oli liitetty jokin oma kommentti. Yleisimpiä olivat vitsit, mutta myös vitsikkäitä kuvia tai viihteelliseksi tarkoitettuja (kuva)kertomuksia ja ”tosi” sattumuksia (kaupunkilegendaan tyyppisiä) vastaanotettiin. Otokseen osui myös Bridget Jones stress diet, arvoitus, hauskoja käännöksiä vieraasta kielestä, musiikki-irvailu ja muisti/nopeus -peli sekä 37 sivun liitetiedosto sananmuunnoksia. Erityisesti pioneereilla tuntui olevan aikaa lähetellä runsaastikin hupiposteja työn lomassa.

Kysymykset ja pyynnöt olivat myös varsin moninaisia. Ne koskivat usein työasioita, mutta saattoivat koskea myös vaikkapa tapaamisen järjestämistä. Kysymyksiksi ja pyynnöiksi oli useimmiten laskettu suhteellisen lyhyet postit, joissa kysymys tai pyyntö oli keskeisellä sijalla.

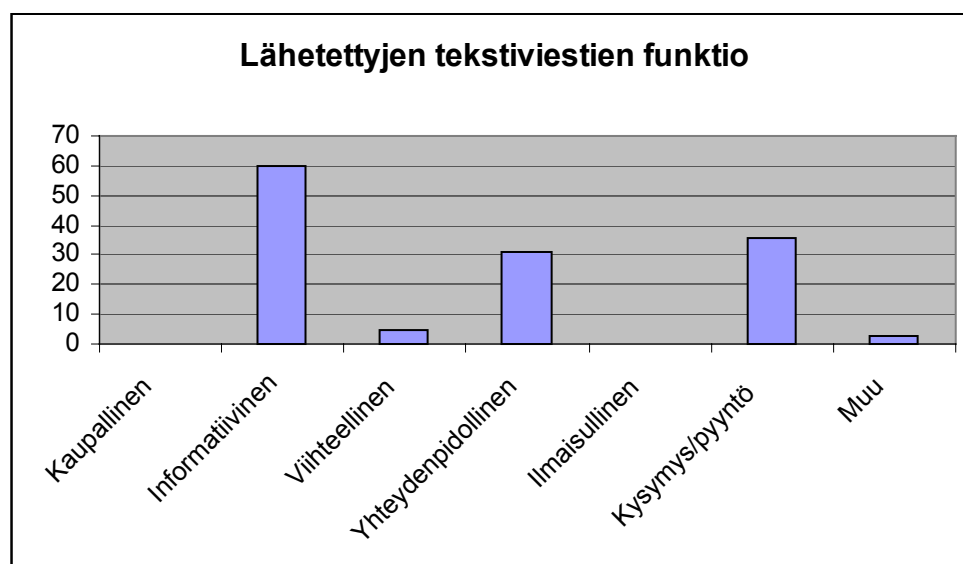
Omaksi kategoriaksi voi laskea lyhyet viestit. Yleensä nämä oli viestintäpäiväkirjassa useimmiten laskettu informatiivisten viestien alle. Viestien lyhyteen ja erityisesti myös informatiivisuuteen vaikuttanee sähköpostin historia: sähköpostihan on alun alkujaan kehittynyt asiantuntijaryhmien välille, jotka ovat kommunikoineet keskenään kaikkien tuntemista pitkälle spesialisoituneista aiheista, jolloin alku- ja loppukaneetteja ja asian selittelyjä ei ole tarvittu. Lyhyissä viesteissä oli myös paljon ”asia kunnossa” -tyylisiä replyjä, joiden tarkoituksena on kertoa, että vastaanottaja on saanut ja ymmärtänyt viestin.

Ilmaisullisia viestejä ei lähetetty yhtään ja vastaanotettiin vain yksi. Ilmaisullista funktiota oli selvitetty ”joku ilmaisee itseään luovasti kirjeen tai runon muodossa” -lisäyksellä ja ehkä siksi informantit tuntuivat olevan kainoja

ilmaisullisten viestien lähettäjäksi tai vastaanottajaksi tunnustautumisessa. Kuitenkin moni muihin kategorioihin laskettu viesti sisälsi suuren määrän luovuutta ja kekseliäisyyttä.

6.4 Otokseni *sisältöjen* moodien moninaisuus – tekstiviestien funktiot

Informantit lähettivät yhteensä 137 tekstiviestiä. Alla oleva kaavio osoittaa, että ehdottomasti suurin osa viesteistä lähetettiin informatiivisessa funktiossa.

Tiedot puuttuvat= 0

EOS=2

Tässä on havaittavissa eroa Timo Kopomaan (Kopomaa: *Kännykkä-yhteiskunnan synty*, 2000) tutkimustulosten kanssa. Hänen tutkimuksensa kaksi kolmesta haastatellusta koululaisesta arvioi tekstiviestien sisällön olevan enemmän hupia kuin varsinaista asiaa; haastateltujen viesteistä keskimäärin 35 prosenttia oli tiedonvaihtoa ja 65 prosenttia huvitteluviestejä. (Kopomaa 2000, 62.) Oman tutkimukseni kaikista viesteistä 60 kappaletta eli 44 prosenttia oli informatiivisia ja viihteellisiä vain 4 prosenttia. Vaikka viihteellisiin

laskettaisiin mukaan vielä ilmaisulliset ja yhteydenpidolliset niin niidenkin yhteenlaskettu prosenttiluku on vain 35 prosenttia. Selitystä tutkimusten eroihin kannattaa varmasti hakea informanttien iästä. Kopomaan tekstiviestitutkimuksen informantit olivat nuorempia kuin minun, heidän keski-ikänsä oli 17 vuotta ja he olivat kaikki koululaisia ja opiskelijoita. Omat informanttini sen sijaan olivat keski-ikänsä 25-vuotiaita (ja kiinni työ- ja perhe-elämässä) ja sen tähden heillä ei ehkä ole niin paljon aikaa ja kiinnostusta pelkästään ”hupiviestien” lähettelyyn. Tämäntyyppistä ajattelua ilmeni myös haastatteluissa.

Toinen selitysmallini lähtee Kopomaankin esille ottamasta uuden teknologian omaksumisen vaiheista. Uuden teknologian leviämiseen liittyy usein alkuun innostus ja leikkimielisyys, jonka jälkeen käyttö vakavoituu. Kopomaan mielestä kännykän käyttöön liittyvä leikkisyys ja luovuus voisi olla poikkeamasta yleisestä vakavoitumiseen johtavasta kehityskulusta ja leikkimielinen suhtautuminen säilyy tulevaisuudessakin. (Kopomaa 2000, 65.) Omat tulokseni saavat sen sijaan miettimään olemmeko saapuneet sille rajalle, että kaikki ne palvelut ja ominaisuudet, jotka on havaittu käyttökelpoisiksi, on jo omaksuttu ja ylenpalttinen leikkiminen ja kokeilu (esimerkiksi kuvaviestien lähettely ks. edellä muotojen moninaisuus -luku) jää vähemmälle. Tutkijat Sonja Kangas ja Kaisa Coogan väittävät seminaariesitelmässään, että tekstiviesteistä on tullut niin itsestään selvä osa heidän tutkimiansa 16–18 -vuotiaitten nuorten arkea, että niissä ei ole nuorille enää mitään hohtoa (Coogan & Kangas 2001¹⁴). Kasesniemi & Rautiainen taas ovat lähes päinvastaista mieltä: heidän tutkimiansa pääasiallisesti alle 18-vuotiaiden nuorten elämässä tekstiviesteily on erittäin herkkä itseilmaisun väline ja sen käyttö monipuolistuu koko ajan. Vaikka Kasesniemen ja Rautiaisen tutkimuksessa leikkimielisillä ketjuviesteillä ja ”pilareilla” on suuri osa, nuoret käyttävät tekstiviestiä myös vaikeiksi koettujen asioiden kuten läheisen sairaus tai kuolema, käsittelyyn. (Kasesniemi & Rautiainen 2001, 143-144.)

Haastattelussa informatiivisuuden ylivaltaa kommentoitiin taloudellisilla seikoilla (teini-ikäiset eivät välttämättä maksa itse puhelinlaskujaan) ja sillä, ettei sitä nyt anna itsestään kovin hyvää kuvaa, jos lähettelee vain jotain kuvia ja vitsejä. Lisäksi koettiin, että pitää olla jokin syy, miksi kirjoittaa. Myös viestin näpyttely koettiin sen verran vaivalloiseksi – ”jaksaa” ja ”viitsiä” -verbit liitettiin tekstiviesteilyyn usein – että ei sitä nyt ihan huvikseen tehnyt.

Toiseksi eniten lähetettiin kysymyksiä ja pyyntöjä. Näilläkin oli monesti informatiivinen luonne; kyse oli yleensä käytännön asioitten järjestelystä. Yhteydenpidollisia viestejä lähetettiin 31 ja loput olivat viihteellisiä (5 kpl) ja ”muita” (3 kpl).

Sukupuolten tulokset erosivat toisistaan jonkin verran. Toisin kuin Kopomaalla (2000, 62), jonka haastattelemat tytöt korostivat enemmän viestiensä viihteellisyyttä kuin tietopuolta, tutkimukseni naisten noin joka toinen lähettämä viesti oli informatiivinen. Tutkimukseni miesten viesteistä noin reilu kolmannes oli informatiivisia. Vastaavasti miehet lähettivät suhteellisesti enemmän yhteydenpitoviestejä - noin joka kolmas miesten viesti oli yhteydenpidollinen, siinä kuin naisilla oli vähemmän kuin joka viides. (Täytyy jälleen muistaa, että miesten tulos on suhteutettu kaikkiin miesten ja naisten tulos kaikkiin naisten lähettämiin viesteihin. Aktuaalisesti viestejä oli vain muutama enemmän, mutta miehet lähettävät yhteensä vähemmän viestejä.)

Luokan suhteen isoimmat erot olivat myös informatiivisten viestien määrässä. Opiskelijoiden viesteistä noin neljännes oli lähetetty informatiivisessa funktiossa, työssä käyvien viesteistä noin puolet ja pioneerien vajaat kuusikymmentä prosenttia. Tämä myötäilee ajatusta kännykän käytön ”vakavoitumisesta” iän myötä. Myös opiskelijoiden viihde-tekstiviestien muita ryhmiä suurempi suhteellinen määrä viittaisi samaan.

¹⁴ <http://www.malibutelecom.fi/mobilemediaseminar/mobiiliakrobatiaa.html>

Vastaanotettujen 170 tekstiviestin funktiot jakautuivat puolestaan seuraavasti:

EOS=0

Tiedot puuttuvat =0

Kuten kaavio osoittaa, informatiivisia ”joku haluaa sinun tietävän jotain jostain asiasta” -viestejä myös vastaanotetaan eniten. Erotuksena lähetettyihin viesteihin kysymyksiä ja pyyntöjä vastaanotettiin lähestulkoon yhtä monta kappaletta kuin informatiivisiakin (52 kappaletta verrattuna 57:ään.)

Yhteydenpidolliset viestit olivat jälleen kolmanneksi suosituin tekstiviestityyppi. Viihteellisiä viestiä vastaanotettiin puolet enemmän kuin lähetettiin (yhteensä 10 kappaletta). Lisäksi kaupallisia ja ilmaisullisia viestejä, joita ei lähetetyissä ollut laisinkaan, oli muutamia. Uudeksi kategoriakseen nousi operaattorin automaattisesti lähettämä viesti, esimerkiksi saldomuistutus.

Sukupuolen mukaan eroa katsoessa tulokset noudattelevat lähetettyjen viestien funktiota. Naiset lähettivät taas suhteessa enemmän informatiivisia viestejä (42 prosenttia) miesten informatiivisten viestien jäädessä vajaaseen neljännekseen. Toisin kuin lähetettyjen viestien kohdalla ero ei näkynyt yhteydenpidollisissa viesteissä – niitä vastaanotettiin suhteellisesti suunnilleen yhtä paljon – mutta

miehet kirivät kysymyksissä ja pyynnöissä. Heidän lähettämistään viesteistä 37 prosenttia oli niitä kun taas naisten viesteistä vain joka neljännes.

Luokan suhteen suurimmat erot olivat jälleen informatiivisten viestien määrässä. Lähetettyjen viestien tulosta mukaillen opiskelijoiden viesteistä jälleen neljäsosa oli informatiivisia. Pioneerien ja työssäkäyvät vastaanottivat useamman kuin joka kolmannen viestin tässä funktiossa. Opiskelijoilla oli vastaavasti enemmän yhteydenpidollisia viestejä (kolmasosa viesteistä), työssäkäyvien ja pioneerien vastaanottaessa joka viidennen viestinsä yhteydenpidollisessa tarkoituksessa. Suhteellisesti suurimman määrän viihteellisiä viestejä (12 prosenttia) saivat pioneerit.

Luon nyt tarkemman silmäyksen lähetettyjen ja vastaanotettujen tekstiviestien keskeisiin sisältöihin. Samoin kuin sähköpostien kohdalla, myös tekstiviestejä lähetettiin ja vastaanotettiin ylivoimaisesti eniten siis informatiivisessa tarkoituksessa mutta informatiiviset tekstiviestit erosivat kuitenkin huomattavasti vastaavista sähköposteista. Esimerkiksi työasioita hoidettiin vain harvoin tekstiviestitse – sähköpostin luontevuus työasioissa liittyneekin aikaisemmin mainitsemaani asiantuntija -historiaan. Sen sijaan pienempien käytännön asioiden hoito oli ehdottomasti tavallisin tekstiviesteilyn muoto. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi matkan järjestelyä, raha-asioiden hoitoa, videoimispyyntö, asunto-asiaa, nokka-akselin noutoa, adapterin muotoa, autokyytejä ja sulkapallokentän varaamista koskevat asiat. Lisäksi erityisen paljon järjesteltiin lähiaikojen, esimerkiksi tulevan illan käytännön asioita tyyliin koska tulet, koska pääset töistä/koulusta, pidetäänkö video-ilta, ostin maitoa jne. Useimmiten tällaiset viestit läheteltiin seurustelu- avo- tai aviopuolisoiden kesken. Myös jotain osittain työhön liittyviä asioita, esimerkiksi suomennospyyntöjä ja kielioppineuvoja vaihdettiin tekstiviestitse.

Kuten voidaan huomata, informatiiviseen funktioon limittyi paljon kysymyksiä ja pyyntöjä. Useimmat informatiiviset viestit kuten myös suurin osa

kysymyksiksi ja pyynnöiksi tarkoitetuista viesteistä olisi voinut laittaa kumman funktion alle tahansa. Tekstiviestitse lähetettiin myös paljon kutsuja, mm. tupaantuliaisiin, tyttöjen iltaan, pesäpalloa pelaamaan jne. Osa näistä oli laskettu kysymyksiksi ja pyynnöiksi, osa yhteydenpidollisiksi viesteiksi. Myös informatiivisissa viesteissä sosiaalinen funktio oli tärkeä.

Yhteydenpidollisista tekstiviesteistä saattoi erottaa sähköpostien tavoin kahdenlaisia sanomia; keskustelun ja kirjeen omaisia. Tekstiviestit eivät pituusrajoitteensa vuoksi noudattaneet kirjeen muotoikieltä yhtä suuressa määrin kuin sähköpostit, mutta selvä ero keskustelunomaisiin tekstiviesteihin oli tehtävissä. Keskustelumaiset tekstiviestit olivat puolestaan lyhyempiä, usein vain lauseen tai kaksi ja useammasta tällaisesta fragmentista muodostui sitten mielekäs keskustelu. Oma lukunsa on rakastavaisten tämänytyyppinen chattailu.

6.5 Puhe & kirjoitus, kuva & sana

Kaiken kaikkiaan sähköposti koettiin asiapitoisemmaksi välineeksi kuin tekstiviesti. Tekstiviesteillä saatettiin joskus ”lörpötellä” kun taas sähköposti koettiin ennemminkin hyväksi nimenomaan tiedonvälityksessä. Tekstiviestillä saattoi ”laittaa hetken älynväläykset” kiertoon, mutta Lauran sanoin: ”*Kun sähköpostia kirjoittaa, mulla on oltava aikaa siihen. Mä meen sinne koululle ja otan aikaa siihen, että mä istun ja viestittelen.*” Myös jos piti ottaa yhteyttä tuntemattomaan, niin sähköposti oli ehdottomasti se väline, ei tekstiviesti. Tekstiviestiä ei myöskään koettu ylipäättään kovin ”arvokkaaksi” välineeksi – informantit tekivät eroa paljon tutkittuun teini-ikäisten tekstiviestikulttuuriin, jossa suhde saatetaan aloittaa tai päättää tekstiviestin avulla. Annan sanoin:

”...mä luulen, että kokonaisuudessaan meidän sukupolvi, joka on elänyt aikaa ennen kännyköitä niin myös se kommunikation tapa on erilainen ...ihmiset ei arvosta tekstiviestejä niin korkeelle kuin jossain teinipiireissä. Et jos pitää

yhteyttä johonkin ihmiseen tekstiviesteillä niin se tuntuu vähän semmoselta vaillinaiselta, semmoselta niinkun ...ettei voi uhrata aikaa ja soittaa tai uhrata rahaa ja soittaa sille ihmiselle. Sitä ei arvosta yhtä paljon sitä tekstiviestiä, se on vaan semmonen nopea tapa ilmasta jotain asioita...”

Teoreettisemmalle tasolle mentäessä selitystä voisi hakea myös siitä hierarkiasta, joka usein enemmän tai vähemmän tiedostetusti tehdään puheen ja kirjoituksen välille. Toisin sanoen monesti ajatellaan, että kirjoitus on jollain tavoin arvokkaampaa kuin puhe, koska aakkoset tulivat myöhemmin kuin suullinen kieli ja laulut, myytit ja tabut kuuluivat suulliseen perinteeseen ja vasta kirjoituksen myötä niistä muodostui enemmän institutionaalisempia muotoja esimerkiksi ”historiaa” tai ”lakeja”, joiden koetaan kuuluvan korkeakulttuurin piiriin¹⁵. Samoin lapset oppivat ensin puhumaan ja sitten kirjoittamaan. Täten kirjoituksen väline saatetaan jo lähtökohtaisesti kokea asiallisemmaksi ja ei-lapsellisemmaksi kuin teknologia, joka on alunperin tarkoitettu puheen välineeksi.

Eli vaikka sähköposti ja tekstiviesti ovat kummatkin kirjoitettua eikä puhuttua kieltä tekstiviesti on ehkä kuitenkin lähempää puheeseen liitettyjä seikkoja kuin sähköpostiviesti. Tähän viittaisi myös Rosalind Horowitzin ja S. Jay Samuelsin eräät eronteot puheen ja kirjoituksen välillä. Heidän mukaansa esimerkiksi puhe tapahtuu tässä ja nyt, kirjoitus viittaa tulevaisuuteen ja menneisyyteen. Lisäksi puhe on epämuodollista, kirjoitus muodollista ja henkilöiden välistä, kirjoitus objektiivista ja etäännytettyä. Edelleen puhe on spontaania siinä missä kirjoitus suunniteltua. (Horowitz ja Samuels 1987, 9.) Mainittakoon, että tässä on vain muutama heidän esittämistä dikotomioistaan, kaikki erot eivät sopineet läheskään yhtä hyvin tekstiviesti-sähköposti akselille. Lisäksi puhuttu ja kirjoitettu kieli eivät ole ehkä aivan niin vastakkaista toisilleen, kuin Horowitz

¹⁵ Tällainen arvottaminen ei kuitenkaan ole perusteltua, kts. esim. Lehtonen 2001, s. 40–49.

ja Samuels esittävät, mikä on yksi esimerkki kritiikistä, mitä ko. dikotomiaa vastaan on esitetty¹⁶.

Edellä puhuin puhumisen ja kirjoituksen suhteesta mutta myös kuvan ja sana suhde vaatii tarkastelua. Sanat mielletään yleensä (onomatopoeettisuutta lukuun ottamatta) enemmän tai vähemmän arbitraarisiksi eli sopimuksenvaraisiksi. Kuvilla sen sijaan mielletään olevan jonkinlainen suhde referentteihinsä; ikoninen, indeksinen tai symbolinen. Vaikka sanat ovat siis arbitraarisempia kuin kuvat, multimediatekniikoiden visuaaliset elementit esimerkiksi tekstiviestien logot, hymiöt, animaation jne. lähenyvät arbitraarisuutta ja korkeampaa symbolitasoa teknologisten rajoitusten (pienen tila/merkkirajoitus, kaksiulotteisuuden ym.) takia.

Kaiken kaikkiaan päähuomioni on, että erilaisilla moodeilla on erilaiset enemmän tai vähemmän tiedostetut luonteensa ja tämä vaikuttaa siihen miten näihin moodeihin suhtaudutaan. Toisin (Kressin ja van Leeuwenin 1996, 39 sanoin) sanoen: ”each mode has, inherently, a different representational potential, a different potential for meaning-making” ja ”each mode has a specific social valuation in particular social context”. Edelleen tietyt moodit liitetään enemmän tai vähemmän tiettyihin mediuumeihin ja tämä vaikuttaa siihen, kuinka näihin mediuumeihin suhtaudutaan. Kaiken lisäksi tämä toimii myös toisin päin, eli tiettyihin mediuumeihin suhtautuminen vaikuttaa siihen kuinka moodeihin suhtaudutaan.

Vaikka olen tässä puhunut enimmäkseen eroista, en halua kuitenkaan vähätellä eri moodien yhtäläisyyksiä. Eri moodit samoin kuin eri mediumit toimivat heterogeenisesti yhdessä ja yhtä aikaa, samoin kuin eri aistit, joilla ne havaitaan.

¹⁶ Ks. esim. Lehtonen 2001, 68.

III MULTIMEDIAVIESTIN KONTEKSTIT

7 Kontekstina lähettäjä ja vastaanottaja

Viestien vastaanottajat, joita voidaan kutsua vaikkapa yleisöksi (joukkoviestinnän reseption näkökulmaa mukaillen) tai lukijoiksi (kirjallisuuden näkökulmasta) on hahmotettu eri lailla eri aikoina. Painotukset ovat heilahdelleet voimattomasta, suojeltavasta vastaanottajasta, johon viesti vaikuttaa lääkeruiskun tavoin, kaikkivaltiaaseen vastaanottajaan, joka itsenäisenä yksilönä lukee mitä tahansa mistä viestistä tahansa. Lopuksi on päädytty näiden puoliväliin ja lisäksi alettu ajattelemaan, miten sukupuoli, rotu ja niin edelleen vaikuttaa siihen kuinka viestejä vastaanotetaan ja tulkitaan.

Tässä luvussa tarkastelen kahta erilaista viestijätyyppiä Barthesin ajatusten näkökulmasta, sen jälkeen erittelen ketkä konkreettisesti lähettivät ja vastaanottivat multimediaviestejä, minkälaisia viestijätyyppisiä informanttini olivat ”luokan” näkökulmasta ja siirryn lopuksi teoreettisemmalle tasolle pohtimaan lähettäjän ja vastaanottajan suhdetta teknologiaan.

7.1. Viestijätyyppit barthesilaisittain: kirjoittaja ja kirjailija

Eräs asia, jota kartetaan tieteellisen tutkimuksen piirissä, on arvottaminen. Kuitenkin se on aina implisiittisesti mukana, halusipa tutkija sitä tai ei. Tämänkin tutkielman taustalla piilee kysymys tekstiviestien ja sähköpostien arvosta. Ovatko ne millään mittapuulla niin kirjallisuutta, että joitain kirjallisuuden teorioita kannattaa niihin soveltaa?

Barthes lähenee samaa tematiikkaa tehdessään analyttisen jaon kirjailijan ja kirjoittajan kesken. Hän ei toki puhu esseessään Kirjailijat ja kirjoittajat (1960)

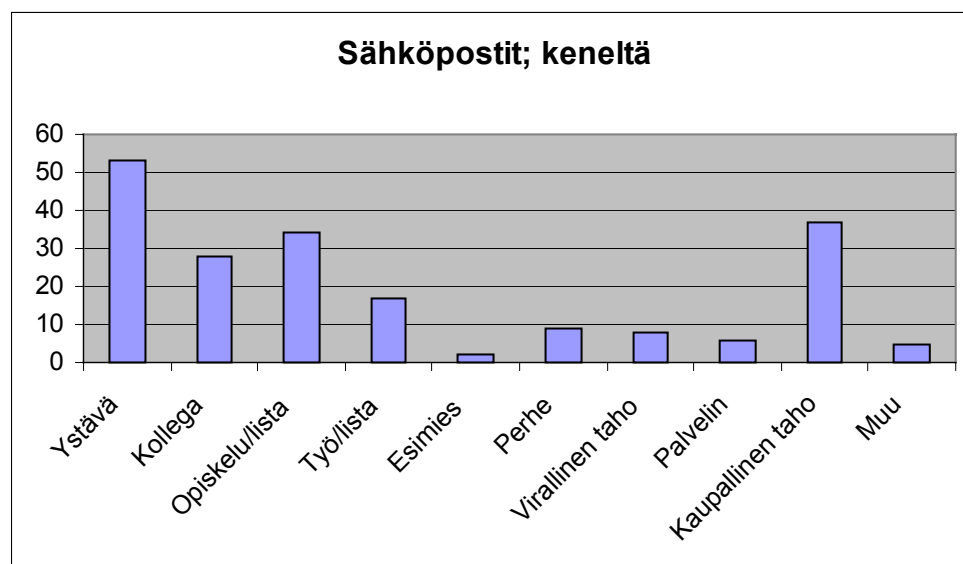
tekstiviesteistä tai sähköposteista vaan purkaa Suuren Kirjailijan auktoriteettia. Barthes sanoo kirjailijaa ihmiseksi, joka muuntaa kysymyksen miksi kirjoittaa kysymykseksi miten kirjoittaa (Barthes 1993, 47). Tästä johtaen kirjoittajan voisi ajatella keskittyvän esteettisen funktion sijasta tavoitteellisuuteen ja toimintaan. Kyseessä on siis tavallaan kaksi erilaista sosiaalista roolia tekstin tuottajana. Barthes tiivistääkin: ”Kirjailijassa on pappia, kirjoittajassa kirjuria. Kirjailijan sanat ovat intransitiivinen teko (siis tavallaan ele), kirjoittajan sanat ovat toimintaa” (Barthes 1993, 51).

Kirjoittajat asettavat Barthesin mukaan jonkin päämäärän, esimerkiksi opettamisen tai selittämisen. Heille kieli on palautettu kommunikaation välineeksi. Kirjoittajilla on hallussaan eräänlainen kaikille yhteinen kirjoitus. (Barthes 1993, 50.) Lisäksi kirjoittaja omaa ”naiivin kommunikaatioasenteen”, mikä tulkintani mukaan tarkoittaa sitä, että kirjoittaja ajattelee alitajuisesti vastaanottajan mieltävän viestin samalla tavalla kuin hän on sen tarkoittanut. Kirjailijat sen sijaan Barthesin mukaan tietävät synnyttäneensä moniselitteisyyden, vaikka sanat näyttävätkin kumoamattomilta ja lopullisilta.

Vaikka Barthesin edellä mainitut tekstintuottajapositiot vaikuttavat vastakkaisilta ja toisensa pois sulkevilta, hän päätyy näiden erottamisen mahdottomuuteen: ”Nykyään jokainen liikkuu enemmän tai vähemmän avoimesti noiden kahden alkuasetelman, kirjoittajan ja kirjailijan, välillä” (Barthes 1993, 52). Hän päätyykin puhumaan kirjoittaja-kirjailijasta. Tämä luonnehtii myös tutkimustuloksiani – kuten sähköpostien ja tekstiviestien sisällön ja funktioiden erittely osoitti, viestit ovat saumaton sekoitus luovaa ilmaisua ja kognitiivisia, reaalisia pyyntöjä, tietoja, kysymyksiä – sekä toimintaa että tulosta.

7.2 Ketkä lähettivät ja vastaanottivat sähköpostia

Alla olevasta kaaviosta selviää, että suurin osa (53 kappaletta) sähköposteista tuli ystäviltä. Kyselylomakkeessa tämä kohta oli muodossa ”Ystävä/tuttava”.

199/200

EOS=1

Tiedot puuttuvat=0

Seuraavaksi eniten viestejä tuli kaupalliselta taholta. Kyselylomakkeessa luki tarkalleen ottaen ”Palvelun tarjoaja/jokin kaupallinen tahon tai instanssi”. Näitä viestejä tuli 37 kappaletta. Kun vertaamme tätä lukua vastaanotettujen sähköpostien kaupallisessa funktiossa vastaanotettujen viestien määrään (43) huomaamme kuuden viestin eron. Tämä selittyy sillä, että kaupalliset viestit ovat voineet tulla myös listojen kautta, jolloin ne on voitu laskea myös kohtien ”Joku opiskeluun tai harrastukseen liittyvältä sähköpostilistalta” tai ”Joku työhön liittyvältä sähköpostilistalta” alle. Lähes yhtä monta viestiä saapui opiskeluun tai harrastukseen liittyvältä sähköpostilistalta (34 viestiä). Kollegoilta tuli 28 viestiä ja työhön liittyviltä sähköpostilistoilta 17. Työasioihin liittyen myös esimieheltä tuli muutama viesti.

Perheenjäseniltä tai sukulaisilta tuli 9 viestiä, ”jokin virallinen taho tai instanssi” lähetti yhden viestin vähemmän. Palvelimen ylläpitäjältä tuli 6 sähköpostia. ”Muilta” informanttini saivat 5 viestiä. Näissä mielenkiintoista olivat tuntemattomat nettituttavuudet, joiden kanssa viestiteltiin joko kaupanteon tai tiedonhaun merkeissä. Tämä viittaa myöhemmin käsittelemääni intermediaalisuuteen; siirtyminen mediasta toiseen, tietoverkon kauppapaikasta tai keskustelufoorumilta löydetty henkilöt, joiden kanssa siirrytään viestimään henkilökohtaisesti sähköpostin välityksellä. Myös Nufix-tutkimuksen (Jokinen ja Kangas 2000¹⁷) teini-ikäisten verkkotutustumisen kaava meni juuri näin päin: ensin tutustuttiin julkisemmalla verkkofoorumilla, kuten chatissa ja sitten annettiin sähköpostiosoite ja sitten mahdollinen kännykännumero.

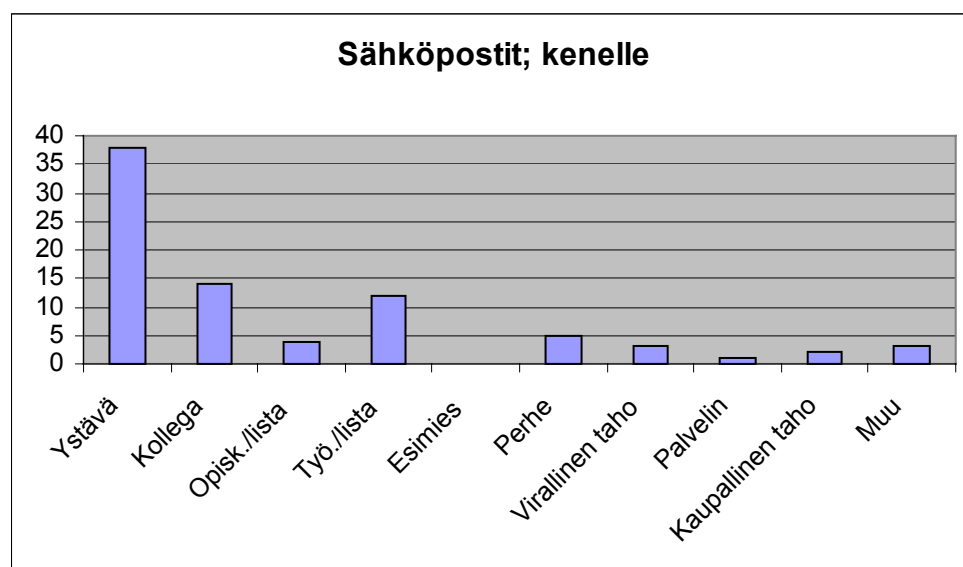
Sukupuolten välillä eroja ei ollut paljoakaan. Suurin ero oli, että naiset saivat enemmän viestejä ystäviltä, kolmasosa kaikista heidän vastaanottamista viesteistään oli ystävän tai tuttavan lähettämiä. Miehillä noin joka viides sähköposti tuli ystävältä tai tuttavalta. Miehet saivat vastaavasti enemmän viestejä opiskeluun tai harrastukseen liittyvältä sähköpostilistalta jonka lisäksi he saivat huomattavasti naisia enemmän viestejä kaupalliselta taholta.

Luokkaa katsottaessa opiskelijat saivat eniten suhteessa viestejä ystäviltä ja tuttavilta. Luonnollisesti myös opiskeluun tai harrastukseen liittyvältä listalta tulleet postit omasivat suurimman prosenttiosuuden juuri opiskelijoiden vastaanottamista viesteistä. Kollegoihin ja työkavereihin liittyi jännittävä huomio työssä käyvien henkilöiden lukuja tarkasteltaessa: heidän vastaanottamista viesteistä vain 2 prosenttia oli suoraan kollegoilta. Listan kautta työyhteisöstä tulleita viestejäkään ei ollut kuin vajaa viidesosa (17 prosenttia). Verrattuna pioneerien vastaaviin lukuihin 8 ja 23 prosenttia voitaisiin ajatella, että sellaiset työssäkäyvät henkilöt, joita otokseni työssäkäyvät henkilöt edustavat, käyttävät sähköpostia vapaa-ajan toimintaan, pioneerien hoitaessa myös työasioita sähköpostitse. Tästä kertoisi myös

¹⁷ <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/nufix/index.html>

opiskeluun tai harrastukseen liittyvältä listalta vastaanotettujen sähköpostien suhteellisen suuri määrä – 17 prosenttia – työssäkävillä.

Jos edellä olevat luvut kertoivat lähettäjistä, seuraavassa kaaviossa ilmenee informaatiota vastaanottajista. Kyse on henkilöistä, joille informantit puolestaan lähettivät sähköpostia.

82/82

Tiedot puuttuvat=0

EOS=0

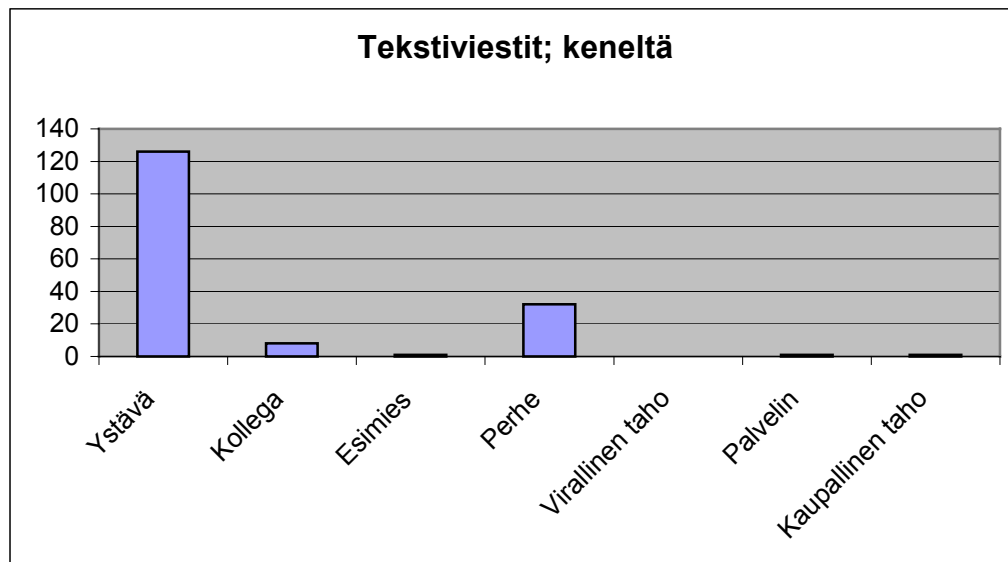
Informanttini lähettivät (vastaanottamisen tavoin) eniten viestejä ystäville ja tuttaville (38 kappaletta). Seuraavaksi eniten postia saivat kollegat (14 viestiä) ja tähän liittyen myös ihmiset työhön liittyvillä sähköpostilistoilla (12 viestiä). Perheenjäsentä tai sukulaista muistettiin viidellä viestillä ja opiskelu- tai harrastuslistalle listautuneita henkilöitä neljällä sähköpostilla. Virallista ja kaupallista tahoja lähestyttiin kolmella ja kahdella viestillä, palvelimen ylläpitäjää kerran. Kategorisoimattomille ”muille” lähetettiin viisi viestiä. Kuten vastaanotetuissakin viesteissä myös nämä viestit liittyivät mm. tuntemattomien nettituttujen kanssa vuorovaikuttamiseen.

Suurin ero sukupuolten lähettämien viestien suhteen oli se, että miehet lähettivät viestejään suoraan kollegoille – joka neljäs miehen viesti oli kollegalle, naisten viesteistä 12 prosenttia oli kollegoille. Naiset puolestaan lähettivät viestit mieluummin työpaikan sähköpostilistoille. Listoille lähtikin joka viides naisen lähettämä viesti, miesten vastaavan luvun ollessa vain 6 prosenttia. Kaikki perheenjäsenille lähetetyt viestit olivat naisilta.

Luokan suhteen selkein ero oli monipuolisuudessa. Kaikkein monipuolisimmin, eli tässä useimmalle erilaiselle vastaanottajaryhmälle, viestejä lähettivät pioneerit.

7.3 Ketkä lähettivät ja vastaanottivat tekstiviestejä

Tekstiviestien vastaanottoa tarkasteltaessa nousee esille se seikka, että tekstiviestejä saadaan paljon homogeenisemmalta lähettäjäjoukolta kuin sähköposteja.

169/170

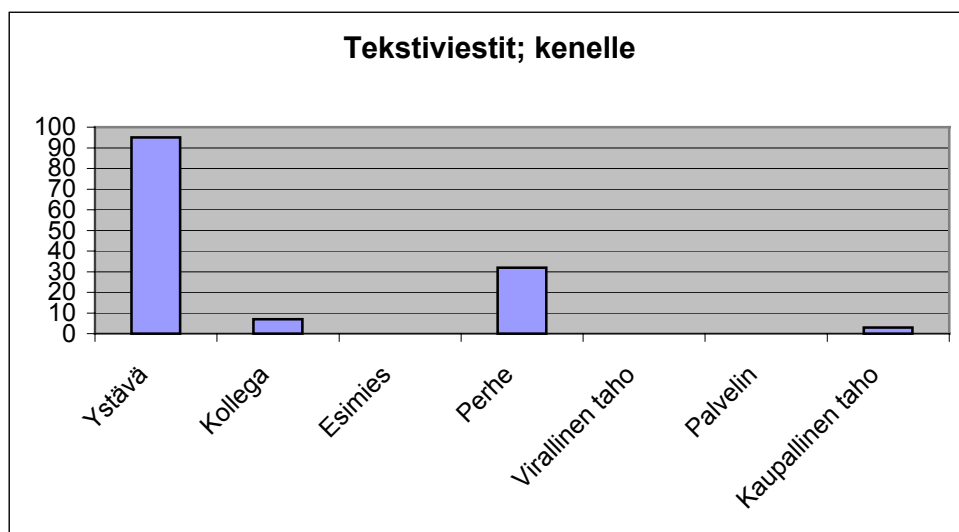
EOS=1

Tiedot puuttuvat=0

Kuten kaavio näyttää, ehdottomasti suurin osa viesteistä – kolme neljästä – tuli ystäviltä ja tuttavilta (126 viestiä). Perheenjäsenet lähettivät informanteilleni noin viidenneksen kaikista viesteistä eli 32 tekstiviestiä. Kollegoilta tuli 8 viestiä ja esimieheltä yksi. Edelleen vain yhden maininnan saivat palvelin ja kaupallinen taho (”Palvelun tarjoaja/jokin kaupallinen taho tai instanssi”). Molemmat sukupuolet saivat suunnilleen yhtä paljon viestejä ystäviltä ja tuttavilta. Eroa sukupuolten välillä oli siten, että naiset saivat suhteessa enemmän viestejä perheenjäseniltä ja sukulaisilta. Sen sijaan kollegoilta otokseen ei osunut kuin yksi viesti. Tällä on noin yhden prosentin osuus naisten viesteistä. Miesten viesteistä sen sijaan joka kymmenes oli työtoverilta tai esimieheltä. He saivat suhteessa vähemmän viestejä perheenjäseniltä ja sukulaisilta.

Luokan suhteen ensimmäinen ero on ystäviltä tulleiden viestien määrässä. Vaikka sukupuoli ei tässä vaikuttanut tulokseen, luokan suhteen eroa löytyi. Siinä missä opiskelija sai 84 prosenttia tekstiviesteistään ystäviltään, työssäkäyvä sai 78 ja pioneeri 60 prosenttia. Opiskelijoiden iso kaveriosuus näkyi vastaavasti pienempänä määränä viestejä perheeltä. Toinen esille nouseva seikka on kollegoilta tulevat viestit. Ne jakautuvat opiskelijoille ja pioneereille, työssäkäyvän viestit sen sijaan koostuvat lähes täysin ystäviltä ja perheenjäseniltä ja sukulaisilta tulleista tekstiviesteistä. Ilmiö on sama kuin aiemmin tarkasteleman sähköpostin kautta vastaanotetuissa viesteissä. Jälleen voisi miettiä, miksi juuri työssäkäyvät tuntuvat viestivän näiden välineiden kautta vähemmän työtovereiden ja kollegoiden kanssa.

Kuten alla olevasta kaaviosta voidaan huomioida, tekstiviestejä lähetettiin heille, joilta niitä oli saatukin.

Tiedot puuttuvat=0

EOS=0

Seitsemän kymmenestä tekstiviestistä lähetettiin ystävälle tai tuttavalle. Vajaa neljäsosa viesteistä (32 kappaletta) lähetettiin perheenjäsenille tai sukulaisille. Kollegoita muistettiin seitsemällä viestillä ja kaupallisille tahoille lähetettiin kolme viestiä. Nämä olivat erilaisten numero- ja muiden tekstiviestipalvelujen käytöstä aiheutuneita tekstiviestejä.

Miehet lähettivät suhteessa enemmän viestejä ystäville ja tuttaville. Kolme neljästä heidän lähettämistään tekstiviestistä oli ystäville, siinä kun naisten viesteistä oli vajaa kaksi kolmasosaa. Vajaa yksi kolmasosa naisten viesteistä oli perheenjäsenille, miehillä vastaava luku oli 12 prosenttia. Kollegoille miehet lähettelivät postia naisia enemmän.

Luokan näkökulmasta katsottuna sama ilmiö kuin vastaanotetuissa viesteissä toistui myös lähetetyissä viesteissä. Myös ystäville ja tuttaville *lähetetyt* viestit noudattivat samaa järjestystä; opiskelijat lähettivät suhteessa eniten viestejä

ystävillään, seuraavaksi eniten työssä käyvät ja vähiten pioneerit. Vastaavuutta vastaanotettujen viestien kanssa löytyi myös kollegoille lähetettyjen viestien määrässä. Myös tässä kohtaa työssäkäyvät lähettivät kaikista ryhmistä vähiten viestejä kollegoilleen. Kaupallisia palveluita olivat niin ikään käyttäneet pioneeri ja opiskelija.

7.4. Informanteille tyypilliset viestintätavat

Seuraavaan olen poiminut tiivistämisenomaisesti eri informanttiryhmiä viestintätapoja. Toisin sanoen selvitän, minkälainen viestijä oli tyypillinen opiskelija, työssä käyvä henkilö tai pioneeri. On hyvä kuitenkin pitää mielessä, että informanttien tapa viestiä ei varsinaisesti ole se, joka määrittää heitä tai että ihminen muuttuu pioneeriksi nimenomaan uusien viestintämahdollisuuksien myötä, pikemminkin multimediaviestintä tarjoaa mahdollisuuden elää heille luonteenomaista elämäntapaa entistä voimakkaammin.

7.4.1 Tyypillinen opiskelija

Opiskelijoilla kommunikaatiota määrittivät muuta ryhmää enemmän taloudelliset seikat ja pääsy kommunikaatiovälineiden tykö. Esimerkiksi sähköpostia opiskelijat käyttivät useimmiten vain koulussa, joko siitä syystä että se oli ilmaista siellä tai siitä syystä, että se oli ainoa paikka, missä sähköpostimahdollisuus oli. Sähköpostin käyttöä määritteli myös se, että kaikki kaverit eivät välttämättä päässeet lukemaan sähköpostia säännöllisesti, toisin kuin esimerkiksi pioneereilla, jotka istuivat suuren osan päivästä päätteen edessä, ja joiden viestien vastaanottajat tekivät samoin. Eli sähköposti ei opiskelijalla ollut mikään ykkösväline kommunikoinnissa.

Tekstiviestiä opiskelijat käyttivät runsaasti ja kännykkä koettiin tärkeäksi välineeksi yhteydenpidossa ja kaveripiirin sosiaalisten suhteitten ylläpidossa ja viestinnän hetkellisyyttä sekä nopeutta ja puhelimen jatkuvaa mukana olemista korostettiin.

Petri: Mä käytän tekstiviestiä lähinnä tämmöseen kavereitten informoimiseen, jos vaikka on jotain viikonlopun tapahtumaa. Aika vähän tulee kirjoiteltua kun ei ole sitä ennakoivaa tekstinsyöttöä. Se on vähän silleen hankalaa, kirjoittaminen, ei silloin aina jaksa vaivautua. Mutta yleensä aika semmoista asiapitoista. Paitsi sitten niin tota lähiomaisille tulee lähetettyä enemmän semmoisia... viihdepitoisia viestejä. Sähköpostia pidän silleen vähän hitaana, ite en ainakaan lue päivittäin sitä, parhaimmillaan varmaan kolme neljä kertaa viikossa. Silloinkin talviaikaan kun pääsee koululta lukeen. Kotona kun on modeemyhteys, joka pitää aina erikseen avata ja kun siitä menee puhelukustannuksia niin se, varsinkin kun se kirjoittaminen vie hirveesti aikaa, eikä viitti välillä tulla pois kun se maksaa kun menee uudelleen, niin se on vähän turhauttavaa. Sitten ne sähköpostit, mitä tuleekin lähetettyä, yleensä liittyy tohon partiotoimintaan. Ellei se sitten ole kauhean akuuttia, sitten otetaan yhteys puhelimella jos pitää olla vaikka seuraavaks viikonlopuks jotain selvillä.

7.4.2 Tyypillinen työssä käyvä henkilö

Työssä käyvien henkilöiden tuloksia arvioitaessa, on hyvä muistaa, että heitä oli valittu sen perusteella, että heidän työnsä on erilaista kuin pioneerien. Mukana oli sellaisten ammattien edustajia kuten fysioterapeutti, ensihoitaja, parturi-kampaaja, kokoonpanija ja opettaja.

Työssä käyvillä henkilöillä korostui, että tutkimiani viestintämahdollisuuksia ei käytetä juurikaan työhön liittyvissä asioissa. Muutamaa poikkeusta lukuun

ottamatta, jotka käyttivät sähköpostia päivittäin työvälineenä, sähköposti oli nimenomaan työn ulkopuolinen vapaa-aikaan liittyvä viestintäväline. Tekstiviesti tuntui olevan tärkeä viestintätapa työssä käyville. Myös tekstiviestit tuntuivat liittyvän useimmiten vapaa-aikaan ja perhesuhteisiin.

Marika: Sähköposti ei mulla liity työhön, sitä ei tuu, että lähinnä se liittyy mulla harrastuksiin tai kaveripiiristä tulee jotain ja mä vastaan niihin aina kun on tarvis mutta mä oon ehkä aika laiska kirjoitteleen sitä itse, sillai huvikseni. Tekstiviesteistä... niitä mä kirjoittelen sitten vähän enemmän ja ne on kans, no perhepiirissä ja kaveripiirissä lähetetään, ei nekään työhön oikein liity, niitä saattaa tulla aika paljon ja kaiken maailman ryhmätekstiviestejä jos pitää pistää jotain eteenpäin niin ne menee aika näppärästi siinä.

Haastattelija: Ne on sulla tuommoista vapaa-ajan harrastuksiin liittyvää organisointijuttua?

Marika: Joo, kyllä. Joo, niitä mä kirjoitan ...niitä on joskus laskussa, tekstiviestejä, enemmän kuin puheluita, aika useinkin.

7.4.3 Tyypillinen pioneeri

Pioneerit erosivat työssäkäyvistä ja opiskelijoista huomattavasti. Sähköposti oli tärkeä osa pioneerien kommunikaatiokäyttäytymistä, ehdottomasti tärkeämpi kuin muilla informanttiryhmillä. Usein pioneereilla oli sähköpostiyhteys myös kotona, ja niillä joilla ei ollut, saattoivat käydä töissä lukemassa sähköposteja jopa kesälomalla. Myöskään tekstiviesteily ei jäänyt kokonaan paitsioon, sillä pioneerit tuntuivat viestivän välineillä ylipäätään huomattavan paljon.

Sähköposti oli pioneereilla melko usein koko päivän päällä ja myös työhön kuulumattomia hupiviestejä ehdittiin lähettää runsaasti. Pioneerien viestintää leimasi monipuolisuus eikä teknisten taitojen puute rajoita esimerkiksi multimodaalisten viestien lähettämistä ja vastaanottoa.

Antti: Ensimmäisenä aamulla kun seitsemältä herää, ehtii just katsoo sähköpostin kotona, sit töihin, siä katson sähköpostin heti kans ja se on koko päivän päällä –ei varmaan puolta tuntia mee, etten katsoisi, että onko jotain tullu. Sähköpostin uutisryhmiä on kans jotain auki. Puolet postista on tietysti muuta kuin työasiaa, vähintään. Suurimman osan työpösteistakin lukasee nopeesti ja heittää pois. Aika pieni vastausprosentti on, kun yleensä ne on sellasii informatiivisempia meilejä. Toki näihin henkilökohtasiin pyrin vastaamaan. Tekstiviestejä ei työhön liittyen tuu kauheesti, eikä oikeastaan muutenkaan.

7.4.4 Informanttini verrattuna nuorempiin sukupolviin

Verrattaessa tutkimukseni informanttien multimediamiestintää esimerkiksi Kasesniemen ja Rautiaisen tutkimiin nuoriin, nuorten aikuisten viestintäkulttuuri vaikuttaa varsin harmaalta ja arkipäiväiseltä. Tutkimuksessa ei esimerkiksi tullut esiin Kasesniemen ja Rautiaisen esittelemiä tekstiviestien ylösottoa vihkoihin, ”häläreiden” tai ”pilareiden” käyttöä¹⁸, ketjuviestejä tai kännykän koristelua esimerkiksi maalaamalla se kynsilakalla. Toki pitää muistaa, että myös nuorempien sukupolvien viestintä on myös arkista asioidenhoitoa, ei ainoastaan ”pilareita”.

¹⁸ Hälärit (johdettavissa ”hälyttämisestä”) ja pilarit (pilapuhelut) ovat puheluita, jossa soittaja katkaisee yhteyden ennen kuin vastaanottaja ehti vastata joko häirintä tai sitten merkinanto- tai vaikkapa hyvänyön toivottamisen tarkoituksessa.

7.5 Mediasubjektin konesuhde

Martti Lahden kanssa toimittamassaan teoksessa *Sähköiho* Erkki Huhtamo tiivistää hienosti mediasuhteen kaksijakoisuutta: mediasuhde on mutkikas yhdistelmä medialle al(t)istumista ja sen haltuunottoa (Huhtamo 1995, 12). Tietokoneen tai puhelimen käyttösuhteessa onkin kysymys tietynlaisesta subjektiasemasta, johon käyttäjä asettuu. Aki Järvistä (*Hyperteoria*, 1999) mukaillen kutsun tätä asemaa mediasubjektin konesuhteeksi. Seuraavassa käsittelen käyn läpi ”subjektin” sekä esittelen kaksi teoreettista metaforaa, kyborgia ja terminaalikehoa, joilla subjektin suhdetta teknologiaan on pyritty kuvailemaan (ks. näistä esimerkiksi Järvinen 1999, 74-78).

7.5.1 Subjekti

Mediasubjekti-käsite voi äkkiseltään vaikuttaa samalta asialta kuin viestintäidentiteetti, mutta tämä ei pidä paikkansa. Subjektilla on kaksoismerkitys, jota ranskalainen filosofi Louis Althusser on pohtinut, esimerkiksi teoksessaan *Ideologiset valtiokoneistot* (1984). Ensinnäkin subjekti tarkoittaa vapaata subjektiiiviteettia ja aloitteellisuuden keskustaa, joka itse tuottaa tekonsa. Toiseksi subjekti (*subject*) tarkoittaa alistettua olentoa, joka toimii ylemmän auktoriteetin alaisena. Yksilö siis kutsutaan (vapaaksi) subjektiksi, jotta hän vapaasti alistuisi Subjektin määräyksiin ja siis (vapaasti) hyväksyisi oman alisteisuutensa. (Althusser 1984, 136-137.)

Althusser keskittyy enemmän ideologisiin aspekteihin, hänen mukaansa juuri ideologia ”kutsuu” yksilöt subjekteiksi mutta itse tyytyisin vertaamaan subjektia identiteetin kanssa, sillä subjektiviteetit ja identiteetit ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Fornäsin mukaan subjekti muodostuu risteävien ja jo ristenneiden identiteettien aspektien verkossa (Fornäs 1998, 265). Eli

subjektille muodostuu siis aina jonkinlainen identiteetti ja toisaalta se on itse identiteettien aspektien muodostuma.

7.5.2 Kyborgi

Ihmisen ja koneen kohtaamisen metaforana käytetään usein kyborgia. Kyborgi tarkoittaa koneen ja ihmisen yhteenliittymää ja se tulee sanoista cybernetic organism. Tämä kaipaa hieman lisäselventämistä ja lähteekseni otankin Timo Siivonen *Kyborgi* -teoksen (1996), jossa hän käy aihetta perinpohjaisesti läpi. Siivosen mukaan kyborgissa perinteiset ihmistä koskevat käsitykset lähtevät liikkeeseen ja asettuvat keskusteluun. Tässä keskustelussa ”kyborgi” muuttuu metaforaksi, jolla ei ole valmista ja lopullista merkitystä. Pikemminkin kyborgimetafora merkityksellistyy niiden niveltymisten, kytkennöiden, liitosten ja pariutumisten kautta, joissa käsitykset ruumiillisuudesta ja teknologisuudesta limittyvät toisiinsa. Siivonen painottaa, että läpitemnologisoituneessa nyky maailmassa ruumis täytyy ymmärtää suhteiden verkkona, joka käsitteellistyy aina uudestaan sen mukaan, mihin se kulloinkin niveltyy. Ruumiin käsittäminen jonain muuna kuin erillisenä ja tarkkarajaisena kokonaisuutena aiheuttaa myös autonomisen subjektin merkityksen häviämisen. Sen sijaan subjekti siis *muotoutuu* prosessissa, johon koneeseen ja ruumiiseen liittyvät diskurssit niveltyvät. (Siivonen 1996, 15-17.)

7.5.3 Terminaalikeho

Myös Aki Järvinen tarkastelee subjektin ja koneen (Järvisen tapauksessa tarkemmin tietoverkon) suhdetta mutta hän päätyy pitämään kyborgimetaforaa epätarkoituksenmukaisena. Immersiivisyys eli uppoutuneisuus tietoverkon tilaan on vain rajallista, joten kyborgisen sulautumisen sijasta hän päätyy pitämään terminaalikehoa parempana terminä kuvamaan subjektin

konesuhdetta. Terminaalikeho on Hannu Eerikäisen (Paul Viriliota mukaillen) lanseerama käsitys ihmisestä teknologian jatkeena, erilaisten verkostojen päätelaitteena eli terminaalina. ”Keho” ”ruumiin” sijaan siksi, että siinä missä ruumis viittaa lihallisuuteen ja biologiaan, keho on rakennettu ja muokattu (Mikkonen, Mäyrä, Siivonen 1997, 81).

Tärkeää terminaalikehossa on myös ”liikkeen” suunta: vaikka puhutaan vuorovaikutuksesta ja interaktiosta, niin kone-ihmissuhteessa Eerikäisen mukaan kysymys on vain re-aktiosta. Käyttäjä voi vaikuttaa koneeseen vain niistä vaihtoehtoista käsin, mitkä kone on esittänyt ihmiselle. (Mikkonen, Mäyrä, Siivonen 1997, 73.)

7.5.4 Kyborgi vai terminaalikeho?

Käsitän sekä terminaalikehon että kyborgin metaforiksi, joita ei konkreettisesti ole olemassa. Tämän takia en myöskään pidä tarpeellisena valita jompaa kumpaa toisen poissulkeväksi lähtökohdakseni. Ne ovat näkökulmia, joista katsomalla paljastuu ilmiön eri puolia. Matkapuhelimen ja tietokoneen voi helposti ymmärtää ihmisen jatkeeksi ja samalla logiikalla ihmisen niiden jatkeeksi. Interaktiivisuus on myös teknisesti ottaen juuri sellaista re-aktiivisuutta kuin Eerikäinen kuvasi; ihmisen pitää käyttää konetta koneen logiikan mukaisesti. Mutta toisaalta sulkuja ja puolipistettä voi käyttää muullakin tavalla kuin mihin ne on tarkoitettu ”;)” – tämä ”anarkistisuus” viittaa siihen, että koneen antamia vaihtoehtoja on mahdollista laajentaa, kiertää ja muuntaa.

Kyborginäkökulma toimii kuitenkin myös yhtä hyvin. Puhelimien hands free -laitteet, sekä puettavat ja ympäristöön upotettavat aktiiviset käyttöliittymät hämärtävät koneen ja ihmisen rajaa kyberneettisen organismin suuntaan. Matkapuhelimen personointi itsesävelletyillä soittoäänillä ja itse suunnitellulla

logolla, käyttötilanteisiin mukautuvat käyttöprofiilit ja sähköpostilistat eri alakulttuurien välillä on identiteetin rakentamista niin medioituneella tavalla, etten voi kokea kyborgimetaforaa liioitelluksi.

8 Kontekstina viestintäpaikka

Kun multimediatekniikkaa tarkastellaan paikan näkökulmasta nousee esille se digitaalisen viestinnän erityismuoto, että se voi olla mobiilia tai immobiilia¹⁹. Toisin sanoen viestejä muodostaessa, lähetettäessä tai vastaanotettaessa saatetaan olla mitä moninaisimmissa paikoissa tai liikkeessä paikkojen välissä (mobiili) tai sitten viestintä voi olla sidoksissa tiettyyn paikkaan (immobiili). Tässä luvussa tarkastelen edellä mainittuja ominaisuuksia mobiilin ja immobiilin viestinnän nimellä ja näkökulmasta sekä selvitän missä informanttini konkreettisesti lähettivät ja vastaanottivat viestinsä.

8.1 Mobiilin ja immobiilin viestinnän solmukohdassa

Kuten Kasenniemi ja Rautianenkin ottavat esille, kännykän käyttäjä on aina läsnä sekä tässä ja nyt, että täällä ja siellä (Kasenniemi ja Rautiainen 2001, 14). Toisin sanoen sekä mobiili että immobiili viestintä ovat mobiileja siinä mielessä, että käyttäjä fyysisesti läsnä siellä missä hän on, samalla kun hän vaikuttaa ”siellä”. Kopomaa (2000, 104) puhuu asiasta ”etäläsnäolon” nimellä. Sosiologi Pasi Mäenpää taas vastustaa ajatusta myöhäismodernin digitaalisen yhteiskunnan paikan merkityksen katoamisesta ”uuspaikallisuuden” käsitteen nimellä: mahdollisuus kommunikoida missä vain johtaa paikan joutumiseen arvioinnin kohteeksi uudella tavalla eikä suinkaan hävitä sen merkitystä (Mäenpää 2000b, 137).

Tämän teoreettisen pohdiskelun myötä kohtaavat tutkimuksessani konkreettisemmalla tasolla kaksi erilaista tapaa viestiä. Mobiili viestintä viittaa siis liikkuvuuteen; viestintään, joka ei ole sidottu aikaan tai paikkaan vaan välineeseen. Mobiilista viestintäidentiteetistä kertoo myös, että yleisin kysymys

¹⁹ ”Mobiili” on jo vakiintunut suomen kieleen (mobiili internet, mobiili tietoliikenne jne.), sille sopivaa vastakohtaa ei vielä ole löytynyt. Käytän tässä englannin kielestä johdettua immobiilia.

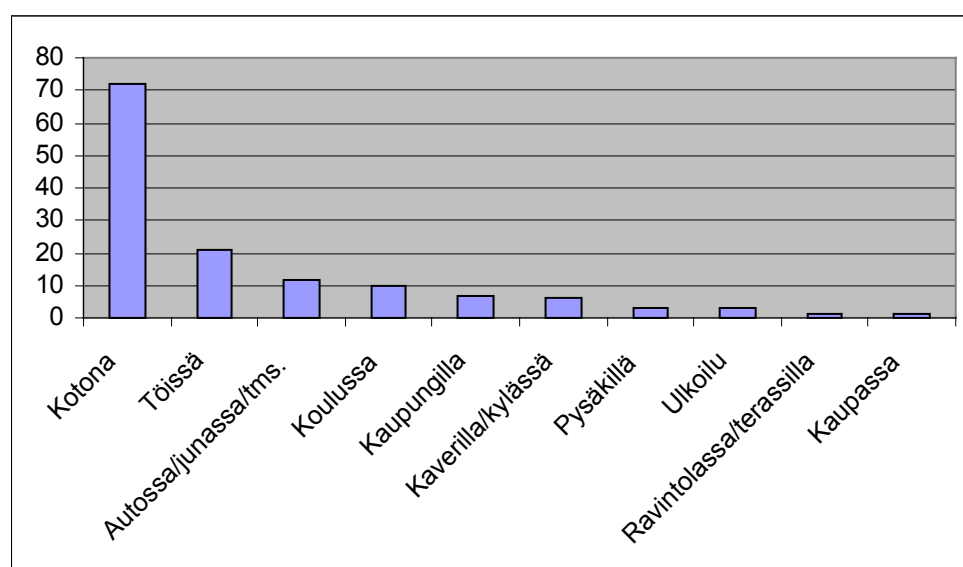
tuntui tekstiviesteissä liittyvän paikkaan: missä olet? Muutenkin tapaamispaikkaan ja aikaan liittyvät kysymykset ja järjestelyt olivat yleisiä. Tämä tukee jälleen Kopomaan tutkimuksen huomioita; hänen mukaansa kännykkäkeskustelussa lankapuhelimen ”mitä kuuluu?” aloituksen korvaa nykyään usein ”missä olet?” -tyyppinen repliikki. Tämä viittaa tarpeeseen ja mahdollisuuteen tavoittaa moderni kulkuri missä ja koska tahansa. (Kopomaa 2000, 73.) Edelleen Kopomaan mukaan tekstailu on keino välttää kohtaamattomuutta ja ennakoida tulevaa tapaamista (Kopomaa 2000, 61). Tämä liittyy liikkuvan nomadin, johon viittasin viestinnän yhteisöllisyyden teorian yhteydessä, ex-tempore elämäntyyliin. Tekstiviesteillä kokeillaankin usein sattuu kaveri olemaan sielläpäin, missä itse on.

Immobiilissa viestinnässä viestien lähettäminen ja vastaanottaminen on sidoksissa johonkin tiettyyn paikkaan ja täten yleensä edes jossain määrin myös aikaan. Väline, jota tässä tarkastelen on tietokone, joka sisältää sähköpostiyhteyden. Suurimmalla osalla informanteistani, eli joka kolmannella oli sähköpostiyhteys sekä kotona että töissä. Seuraavaksi yleisintä oli, että yhteys oli vain koululla (7 kpl) tai vain kotona (5 kpl) tai vain työssä (3 kpl). Muutamalla informantilla oli yhteys sekä kotona että koululla ja yhdellä sekä töissä että koululla. Kahdella informanteista ei ollut sähköpostimahdollisuutta välittömässä läheisyydessään, mutta toinen heistä käytti sähköpostia aktiivisesti kaverin koneelta ja toinen kirjastosta ja työvoimatoimistosta. Yksi informantti käytti sähköpostia sekä töissä että kotoa ja omisti tämän lisäksi vielä kannettavan tietokoneen nettiyhteyksillä.

8.2 Missä tekstiviestejä lähetetään

Antti: Jos mulle tulee viesti niin mä pystyn nopeesti vastaamaan, mä voin heittää tekstiviestillä, että ”en ole tavoitettavissa, soitan kohta” tai muuta. Sen on semmonen aika nopee, sen voi lähettää kaupassa, pankissa, missä vaan.

Seuraavassa kaaviossa havainnollistuu, missä informanttini lähettävät tekstiviestejä:

136/137

EOS=0

Tiedot puuttuvat =1

Kopomaan mukaan tekstiviestejä lähetetään samoissa paikoissa kuin puhelintakin käytetään: kotona, koulussa, työpaikoilla ja julkisissa liikennevälineissä. Koska tekstiviestejä lähetetään kävellessäkin, korostuu, että viestiminen on paikatonta ja se yhdistyy enemminkin tilanteeseen ja tarpeeseen – kuten esimerkiksi ”on tylsää” – eikä niinkään paikkaan. Tämä pitää paikkansa jonkin verran myös sähköpostin kohdalla. Otollisia tilanteita ja

mielentiloja tekstiviestien lähettämiseksi ovat myös odottaminen, toimettomuus, seuranhaku ja pakottavat yhteydenotot. (Kopomaa 2000, 59.)

Tutkimustulokseni mukailevat Kopomaan huomioita paitsi, että kaikesta mobiiliudesta huolimatta noin joka toinen tekstiviesti lähetetään kotoa. Tähän saattoi vaikuttaa jälleen vaikuttaa se, että Kopomaan tekstiviestitutkimuksen informantit olivat nuorempia kuin minun. Ikä vaikuttanee siihen, että suurempi osa minun informanteistani on kiinni parisuhteessa tai perhe-elämässä, joka vaikuttaa varmastikin siihen kuinka paljon aikaa vietetään ylipäätään kodin seinien sisäpuolella. Toisaalta, myös Kasesniemen ja Rautiaisen tutkimat teini-ikäiset lähettivät suurimman osan viesteistään kotona (Kasesniemi & Rautiainen 2001, 34).

Liikkuvuus korostui kuitenkin toisella tapaa: tuloksissa oli mainintoja, että tekstiviestejä oli lähetetty kadulla *kävellessä* ja jopa pururadalla. Ensimmäisen tyyppiset vastaukset ovat kaaviossa taulukoita ”kaupungilla” -sarakkeen alle ja ”pururadalla” ja ”kävelyllä” -tyyppiset vastaukset ”ulkoilun” alle.

Petri: Kävellessähän on ihan hyvä lähettää.

Laura: No kaksi lähetin tänne kävellessä!

Petri: Kyllä autoillessa ja pyöräillessä pystyy vastaanottaan ja lukeen, mutta en kyllä lähtis lähettään.

Mikael: Mutta kyllä sitä on joutunu skarppaan tossa Hämeenkadun ruuhkassa kävellessä, vastaillessa, pari kertaa oon tolppaa päin kävellyt!

Toiseksi eniten tekstiviestejä lähetettiin työpaikoilla.

Myös Kopomaan mainitsemat ”kaupungit olohuoneet” tulivat tutkimuksessani edustetuiksi. Kahvilat ja ravintolat eivät nousseet esiin kuten Kopomaan tutkimuksessa, mutta sen sijaan tein huomion liikkeeseen ja siirtymään kahden eri ”tilan” välillä liittyvistä tekstiviesteistä; töiden jälkeen eniten viestejä

lähettiin autossa, bussissa, junassa tai metrossa. Muutama informantti mainitsi tämän lisäksi, että tekstiviestit lähetettiin nimenomaan matkalla töistä kotiin tai toisin päin. Vastaavasti myös bussi- metro- ja juna- asemilta lähetettiin tekstiviestejä. Omana kategorianaan kaupungilla (tähän on laskettu ”kadulla” ja ”kulmilla” vastaukset) lähetettiin vain 7 viestiä, vaikka haastattelussa tämä puoli korostuikin enemmän. Toisaalta ”ravintola” ja ”kauppa”, joihin tuli muutamia mainintoja voitaisiin ehkä laskea ”kaupungin” sisälle.

Kuten aiemmin jo viittasin, tärkeä osuus vieteistä liittyi kaverin tavoittamiseen, kokeiluun olisiko toinen siellä, mihin itse oli matkalla. Aineistossani olikin muutama tekstiviesti, joista ensimmäisessä tiedusteltiin, että onko vastaanottaja ”bilettämässä” eli siis kaupungilla illalla, esimerkiksi ravintolassa ja toisessa, olisiko vastaanottaja muutaman tunnin päästä kotona, jos lähettäjä tulisi käymään. Lisäksi informantit korostivat haastattelussa tekstiviestin kätevyyttä nimenomaan siinä, ettei tarvitse odotella siellä aseman kellon alla, tietämättä missä toinen on. Toisaalta koettiin hieman ärsyttäväksi, ettei nykyään voida sopia asioista kerralla vaan ensin sovitaan alustavasti ja sitten soitellaan, että ollaan myöhässä ja jos nähtäisiinkin eri aikaan tai eri paikassa.

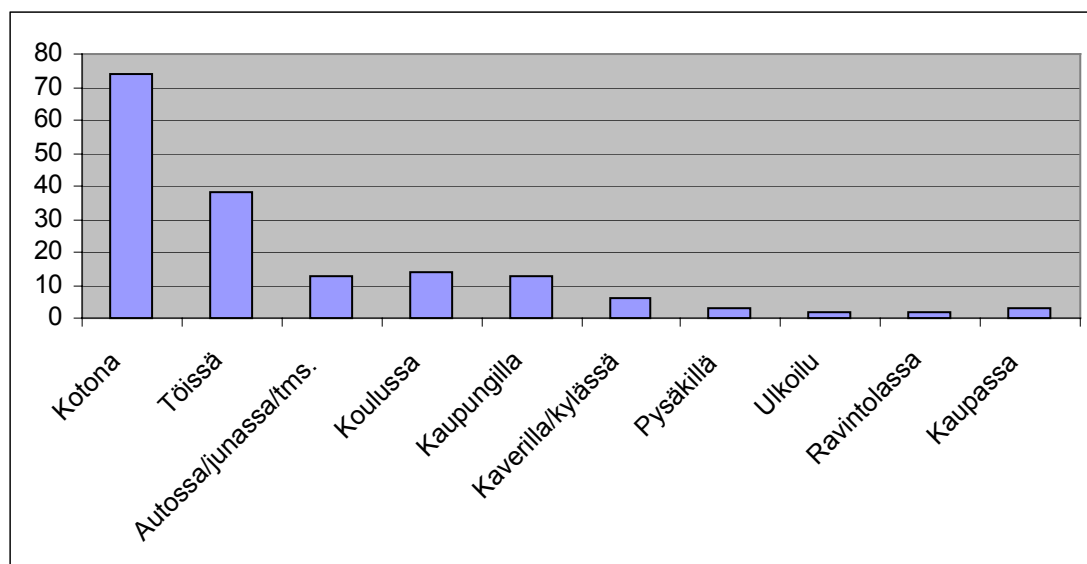
Kopomaan mukaan tekstiviestejä lähetään paikoissa, joissa muuten olisi mahdotonta (esimerkiksi hiljaisuuspakon tai melun vuoksi) ottaa yhteyksiä. Tällaisia paikkoja tuli tutkimuksessani esiin esimerkiksi oppilaitokset, joissa viestejä lähetettiin kokematta huonoa omatuntoa myös oppitunnin tai luennon aikana. Sekä haastatteluissa että viestintäpäiväkirjassa mainittiin myös useita paikkoja, joissa oli lähetetty viestejä, vaikka sen voisi ajatella olevan sosiaalisista syistä hankalaa. Tällaisia paikkoja olivat mm. kokous (laskettu ”töitten” sisään kaaviossa), ”kauppa” ja vanhempien tai kavereiden luona kylässä tai juhliissa (laskettu ”kylässä” kohdan sisään kaaviossa). Ilmeisesti tekstiviestikulttuuri on sen verran joustavaa, että esimerkiksi kavereiden kanssa hengatessa voi tyhjän hetken tai odotuksen täyttää ottamalla uusia yhteyksiä, tai vastata juuri saatuun viestiin.

Sukupuolten väliset erot eivät olleet kovin suuret. Koska naiset lähettävät muutenkin enemmän tekstiviestejä, he olivat myös miltei joka paikan suhteen enemmistössä viestin lähettäjinä. Vain kaupungilla ja kaverilla/kylässä miehet lähettivät hieman enemmän viestejä kuin naiset. Myös ravintolaan sattui muutama miehen lähettämä viesti, muttei yhtään naisen lähettämää. Vastaavasti kaupasta lähetetyt pari viestiä olivat naisen lähettämiä. Ainoa paikka jossa ero oli huomattava, oli koulu – vain yksi viesti lähetettiin koulussa miehen toimesta, kun taas naiset lähettivät yhteensä yhdeksän viestiä.

Luokan mukaan eroja löytyi enemmän. Kotona lähetyistä viesteistä ylivoimaisesti suurimman osan lähettelivät työssäkäyvät, jotka lähettivät 32 viestiä. He lähettivät myös suhteellisesti eniten viestejä kotona; tämä tarkoittaa, että kolme neljästä työssäkäyvän informantin viestistä oli lähetetty kotona kun taas verrattuna kaikkiin lähettämiinsä viesteihin opiskelijat ja pioneerit lähettivät vähemmän kuin joka toisen viestin kotoa. Sen sijaan töissä työssäkäyvät sekä opiskelijat lähettivät vain muutaman prosentin viesteistään, pioneerien lähettäessä lähes 40 % viesteistään työpaikalla. Tähän saattaa vaikuttaa se, että työssäkäyviä oli esimerkiksi sellaisista ammateista kuin ensihoitaja, jolloin työpäivän aikana ei välttämättä ehdi tekstailia. Koulussa luonnollisesti opiskelijat olivat ainoita tekstailijoita.

8.3 Missä tekstiviestejä vastaanotetaan

Seuraavassa kaaviossa näkyy missä informantit ovat olleet kun he ovat vastaanottaneet tekstiviestejä:

168/170

EOS=1

Tiedot puuttuvat=1

Kuten pylvädiagrammista on luettavissa, tekstiviestejä vastaanotetaan kutakuinkin samoissa paikoissa kuin niitä lähetetään. Paikkojen moninaisuudesta voitaisiin päätellä, että kännykkää pidetään päällä miltei jatkuvasti ja kun kirjekuoren kuva ja äänimerkki ilmoittavat viestin saapuneen, se katsotaan ensimmäisen tilaisuuden tullessa. Kaikki eivät kuitenkaan pidä matkapuhelintaan jatkuvassa valmiustilassa: mainintoja tuli ”töitten pukuhuoneesta” (laskettu kaaviossa ”töitten” alle), mikä viittaisi siihen, että ensin tehdään työt ja vasta pukuhuoneessa tarkistetaan kännykkä. Muutenkin informantit korostivat, etteivät välttämättä halua olla aina tavoitettavissa. Puhelin kuitenkin suljettiin äärimmäisen harvoin, jos ei haluttu vastata, se oli

joko äänettömällä tai se ei ollut mukana eli myöhemmin tarkistamalla näki kuitenkin, oliko joku soittanut.

Muutenkin siirtymäpaikat auto, bussi, metro ja juna olivat hyvin edustettuina (yhteensä 13 mainintaa) ja myös näihin liittyvät asemat ja pysäkit olivat muutamaa otteeseen mainittuina.

Sukupuoli ei vaikuttanut paljoa lopputulokseen. Miehet saivat enemmän viestejä kotona; verrattuna kaikkiin miesten vastaanottamiin viesteihin, joka toinen miehen vastaanottama viesti oli saatu kotona, naisten vastaavan luvun ollessa 40 prosenttia. Naiset saivat enemmän viestejä töissä – joka neljäs viesti vastaanotettiin naisten kohdalla töissä, miesten kohdalla noin joka viides. Neljästätoista koulussa vastaanotetusta viestistä yksi tuli miehelle, mutta naisethan myös lähettelivät viestejä siellä selvänä enemmistönä (vrt. edellinen – koulussa vain yksi miehen lähettämä viesti). Nämä 13 naisen koulussa vastaanottamaa viestiä vastaavat 14 prosenttia kaikista naisten saamista viesteistä. Miehet kirivät autossa, junassa tai metrossa vastaanotetuissa viesteissä, joka kymmenes heille tulleesta viestistä oli saavuttanut vastaanottajansa em. kulkuvälineissä. Naisilla vastaava luku oli vain 6 prosenttia. Kaupungilla vastaanotetut viestit jakautuivat suurin piirtein tasaisesti sukupuolten välillä.

Luokan kohdalla tulokset myötäilevät myös lähetettyjä viestejä. Myös vastaanotetuissa viesteissä kotona saivat eniten viestejä työssäkäyvät, jotka saivat joka toisen viestinsä kotona, pioneerien ja opiskelijoiden saadessa noin kaksi viidestä. Työssäkäyvät vastaanottivat töissä 23 prosenttia viesteistään, vaikka heidän siellä lähettämiensä viestien määrä oli niukka. Tämä viittaisi edellä mainittuun seikkaan, että sellaisessa työssä, jollaista työssä käyvät edustavat, ei juuri ehdi vastailta tulleisiin tekstiviesteihin. Opiskelijoilla työssä tulleitten tekstiviestien määrä oli luonnollisesti varsin pieni, pioneerit sen sijaan saivat 40 prosenttia viesteistään juuri töissä. Opiskelijat saivat enemmän kuin

joka neljännen viestinsä koulussa, muilla ryhmillä ei ollut koulussa vastaanotettuja viestejä lainkaan. Vastaavasti jossain kulkuneuvossa vastaanotettuja viestejä opiskelijoilla oli vähemmän kuin työssä käyvillä ja pioneereilla, joiden noin joka kymmenes viesti oli vastaanotettu autossa, bussissa, junassa tai metrossa.

8.4 Hetkelliset merkitykset

Miten mobiilius tai immobiilius tai ylipäätään paikka, missä viestin lähettää, sitten konstruoi ja määrittää viestiä? Kuten edellisestä on tullut ilmi, paikkaa enemmän viestin muodostumiseen vaikuttaa paikkaan liittyvä mielentila. Mobiiliuteen liittyy toki ilmiselviä seikkoja, esimerkiksi mitä hankalampi viestintäpaikka on, sitä lyhyempi myös viesti todennäköisesti on. Myös immobiilin viestinnän kohdalla viestiin varmastikin vaikuttaa paikka: jos viestejä kirjoitetaan esimerkiksi koulun koneelta ja takana on jonoa ja pahimmassa tapauksessa joku kurkkii olan takaa, niin se varmastikin konstruoi viestiä johonkin suuntaan.

Mobiiliin viestintään liittyy kiinteästi myös hetkellisyys. Tämä tuli esiin erityisesti tekstiviestin kohdalla. Sen lisäksi, että itse siirryttiin nopeasti paikasta toiseen, myös kännykältä vaadittiin nopeutta ja jo teksti näpytteleminenkin koettiin hidasteeksi.

Katja: Sähköpostissa näkee sen koko tekstin koko ajan. Mua ainakin hämää tekstiviestissä se, että sitten ei oo ihan varma, että mikäs sanamuoto mulla oli siä ekassa kuvaruudullisessa. Eikä sitä jaksa tosiaan editoida ja kattoo.

Petri: Se on aika hidas kuitenkin kulkeen siinä kännykän näytöllä. Se vaan ei mee tarpeeks nopeeta, se kursori siinä.

Katja: Se pitäis voida hyppiä riviltä toiselle

Petri:....sen sijaan että menis kirjain kerrallaan.

Voidaankin kysyä, että onko mobiili viestintäidentiteetti myös välittömän tyydytyksen identiteetti?

Toisaalta tietokonetta pidettiin vielä huonompana vaihtoehtona ja ilmiselvän immobiilisuuden lisäksi myös jopa sen monipuolisuuskin koettiin tavallaan esteeksi nopeaan ja hetkeen sidonnaiseen viestittelyyn:

Jenni: Kännykkä on semmosiin pikaviesteihin... liikkuvilla ihmisillä.

Petri: Kännykkä on semmonen simppeli. Tietokone on niin monipuolinen.

Mikael: Kännykässä on juuri se kun se on niin pieni. Se on helppo kuljettaa koko ajan mukana.

Katja: Tekstiviestistä voi olla kohtuu varma, että toinen saa sen mutta sähköpostista ei voi ikinä tietää. Mäkin lähetin tänä aamuna sähköposteja parin sadan metrin päähän. Eipä ollut vielä viiteen mennessä tullu perille.

Myös kymmensormijärjestelmän osaamattomuus vaikutti erään informanttin mielestä siihen, että sähköposteista ei jotenkin tullut tarpeeksi nopeita ja ”persoonallisia”. Eli myös tässä tapauksessa voidaan karrikoiden sanoa, että ”väline on viesti”.

9 Kontekstina media

Se tekninen tai sosiaalinen ympäristö, jossa ja jonka avulla teksti tuotetaan, vaikuttaa aina välttämättä siihen, minkälaiseksi teksti muodostuu. Eräs multimedian keskeisistä konteksteista on media, jossa ja jonka avulla teksti muotoutuu. Seuraavassa käsittelen media käsitteen eri puolia mutta tässä keskityn lähinnä ”intermediaalisuudeksi” nimeämäni seikkaan. Käytännössä tämä seikka viittaa tässä tutkimuksessa siihen kuinka tekstiviestit liikkuvat eri medioiden välillä ja kuinka WWW-linkit avaavat tien toisenlaiseen merkitystodellisuuteen.

9.1 Medium/media

Aki Järvinen ottaa esiin teoksessaan *Hyperteoria* (1999) käsitteellisen eron mediumin, merkitysten välittäjän ja ne ymmärrettäväksi tekevän symbolisen muodon ja median, teknologian, jonka keinoin merkitykset tuodaan vastaanottajalle oleviksi, välillä (Järvinen, 1999, 27). Jako on kuitenkin Järvisen tutkimuskohteen – hypertekstin – kohdalla keinotekoinen, koska toisaalta tietokone (hardware) voidaan käsittää mediaksi ja sen tarjoama symbolimateriaali (software) mediumiksi kun taas toisaalta internet voidaan käsittää mediaksi ja sen tarjoama informaatio mediumiksi. Lisäksi tietoverkon ja selainohjelman raja on vähintäänkin epäselvä. (Järvinen, 1999, 28.) Tämä problematiikka koskee myös tutkimuskohteitani sähköposti- ja tekstiviestintää. Mikko Lehtonen puolestaan esittelee Tiedotustutkimus-lehdessä (4/2000, 62-67) ilmestyneessä artikkelissaan ”Medium ja media” Raymond Williamsin esittämän ajatuksen siitä, että jo pelkästään `mediumiin` on sulautunut kolme eri merkitysjoukkoa. Ensimmäinen näistä on medium autonomisena välittävänä tahona tai substanssina, toinen on medium teknologiana ja kolmas on medium instrumenttina tai välineenä (esimerkiksi sanomalehti mainonnan mediumina). Media on mediumin monikkomuoto, mutta sitä käytännössä nykyään käytetään

niin paljon yksiköllisenä, että sitä voi lähestulkoon sanoa mediumin synonyymiksi. Painotuseroja on kuitenkin löydettävissä. Lehtosen mukaan `mediumissa` painottuu kunkin mediumin erityisluonne eli se korostaa mediumien eroja. Lisäksi `mediumin` välityskonnotaatio jättää huomiotta, että välittäminen (engl. mediation) on aktiivinen suhde, joka sisältää mutkikkaita sosiaalisia suhteita ja sisältöjen muokkaamista. `Media` sen sijaan viittaa eri yhtäläisyyksien ja vuorovaikutussuhteitten ulottuvuuteen.

9.1.1. Multimedia

Koska tutkimukseni kohteina on nimenomaan ”multimediaviestit” niin käyn tässä lävitse myös multimedia-termiä, vaikka se onkin hieman harhaanjohtava, mihin palaan kokoavassa luvussa.

Webster's New World Dictionary of Computer Terms (2000) määrittelee multimedian seuraavasti:

A computer-based method of presenting information by using more than one medium of communication, such as text, graphics, and sound, emphasizing interactivity.

The Illustrated Digital Imaging Dictionary (Grotta 1997) on samoilla linjoilla:

Multimedia has become the catch-all phrase that refers to anything created, displayed, or saved by computer, which contains music, speech, and other sounds; **animation**; video; and/or pictures. It is an update of son et lumiere, digitized.

Edellä mainitut määritelmät sopivat arkikäyttöön, mutta tieteelliseen keskusteluun ne ovat epätarkkoja ja sotkevat multimodaalisuuden ja multimediaalisuuden. Itse käytän multimediaa viittaamaan useata eri

mediaformaattia (media/medium -kysymys) yhdistävään esitystapaan. Multimodaalisuus, se että formaatit samalla sisältävät useampaa eri symbolimateriaalia, tulee ikään kuin kaupan päälle. Tässä mielessä onkin ymmärrettävää, että termit sotketaan. Rajaa sisällön ja muodon välillä on välillä huomattavan vaikea vetää.

Interaktiivisuus luonnehtii multimediaa, mutta toisaalta interaktiivisuus sen laajassa merkityksessä luonnehtii kaikkia esitystapoja.

Tietokonevälitteisyyden ja digitaalisuuden jättäisin pois, koska esimerkiksi perinteistä televisiokuvaa, diakuvaa, tanssia ja vinyyliäänilevyiltä tulevaa musiikkia yhdistävä tilataideteosta voidaan perustellusti kutsua multimediateokseksi. Digitaalisuus tekee multimediaalisuuden (ja multimodaalisuuden) vain aikaisempaa helpommaksi.

9.1.2 Metamedia

Multimedian käsitettä tarkasteltaessa on syytä katsahtaa myös metamedian käsitteeseen. Yhdysvaltalainen Gene Youngblood (1995, 226-227) esittää ajatuksen tietokoneesta metamediana. Tietokone voidaan ohjelmoida erilaisilla video- taitto- ja sävellysohjelmilla suorittamaan aina uudenlaisia tehtäviä. se on ”universaali kone: se voi sisällyttää itseensä kaikki välineet ja tulla niiksi”.

Sähköposti voidaan siis nähdä ohjelmana, joka tavallaan muuttaa tietokoneen sillä kertaa tekstiksi. Aki Järvinen pitää tietoverkkoa metamediana, joka sulattaa eriytyneet mediailmaisut hybridiksi (Järvinen 1999, 39).

Mobiilipuhelinta voi lienee samalla logiikalla sen ominaisuuksien jatkuvasti kasvaessa kutsua myös metamediaksi. Järvisen mukaan metamedian käsitteessä on olennaista se, että se ei aseta symbolimateriaalia lähtökohtaisesti toisen edelle. Esim. hypertekstin linkkejä navigoidessa kiedotaan ne metamedian äärellä yhteen (Järvinen 1999, 39). Mobiilipuhelimen ominaisuuksien koko

ajan lisääntyessä ja erityisesti tekstiviesteilyn suuren suosion myötä myös tämän ehdon voidaan katsoa toteutuvan?

9.1.3 Intermediaalisuus

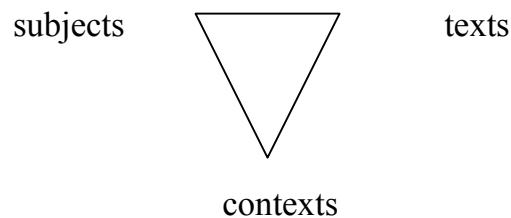
Yksittäinen kulttuurinen esitys, samoin kuin yksittäinen media voi olla multimodaalinen. Intermediaalisuus viittaa puolestaan medioitten välisiin suhteisiin. Intermediaalisuus tarkoittaa Mikko Lehtosen sanoin mediarajat ylittävää intertekstuaalisuutta (Lehtonen 1999, 2). Intermediaalisuus viittaa siis yksinkertaisesti siihen, että ”toiset tekstit” tai ”tekstuaalinen tietämys”, jotka mainittiin intertekstuaalisuuden määritelmän yhteydessä, eivät ole kotoisin samasta mediasta kuin käsillä oleva teksti (Lehtonen 1999, 10). Post Scriptumissa (2001) hän esittää asian seuraavasti:

Jos multimodaalisuus luonnehtii yhä läpäisevämmiin myöhäismoderenia kulttuurista tilaa, intermediaalisuus puolestaan luonnehtii merkitysten muodostumista nykyisessä multimodaalisessa kulttuurisessa tilassa.

[- -] Intermediaalisuudessa on kyse multimodaalisten mediumien suhteesta. (Lehtonen 2001, 91-92.)

Multi – inter -aiheen tiimoilla liikkuu kokonainen keskustelu, jota en lähde tässä sen syvemältä esittelemään. Kehikoksi, joka on hyvä pitää taustalla, otan kuitenkin Johan Fornäsin multimodaalisuusseminaarissa (Tampereella 8.–9.6.2001) esittelemän kaavion.

Multi	Inter
Multimodality	Intermodality
Multitextuality	Intertextuality
Multimediality	Intermediality
Multiarts	Interarts
Multiaction	Interaction
Multisubjectivity	Intersubjectivity
Multicontextuality	Intercontextuality

Myös oma tutkimukseni liikkuu pitkälti tämän kolmion alueilla.

9.1.4 Remediaatio

Multimodaalisuuden, intermediaalisuuden ja metamedian lisäksi on tarpeellista käydä läpi myös remediaation käsite. Remediaatio tarkoittaa sitä, että eri välineet ottavat käyttöön jotain piirteitä toisten välineiden ilmaisusta.

Teoksessaan *Remediation – Understanding New Media* (1999) Jay David Bolter ja Richard Grusin lähtevät mediatutkimuksen uranuurtaja Marshall McLuhanin huomiosta, että minkä tahansa mediumin ”sisältö” on jo aina oma mediuminsa. Esimerkiksi kirjoituksen ”sisältö” on puhe, painetun sanan (print) ”sisältö” on kirjoitus ja niin edelleen. (Bolter ja Grusin 1999, 45 viittaa: McLuhan *Understanding Media* 1964, 23-24.) He päätyvät kutsumaan tätä

yhden mediumin representaatiota toisessa remediaatioksi ja liittävät ilmiön erityisesti uuteen digitaaliseen mediaan.

Bolter ja Grusin tekevät huomiota uuden ja vanhan mediumin suhteesta (vanha tarkoittaa siis tässä sitä, jonka piirteitä käytetään ja uusi sitä, joka käyttää): ensinnäkin jotkut esitysmuodot korostavat vanhaa mediumia, uuden mediumin pyrkiessä läpinäkyvyyteen. Esimerkkinä Bolter ja Grusin antavat mm. CD-ROM:in tai WWW-sivun kuvagallerian. Jotkut näistä on rakennettu siten, että digitaalinen medium ei ole vastakkainen esimerkiksi maalaus- tai valokuvataiteelle vaan tietokonetta tarjotaan uutena käsiksi pääsy mahdollisuutena materiaaliin ikään kuin olisi mahdollista ammentaa sisältö uudesta muodosta ilman, että katsojan tai lukijan suhde kuviin millään lailla muuttuisi. Joissain tapauksissa digitaaliset remediaatiot taas korostavat eroa peittämisen sijaan. Esimerkkinä Bolter ja Grusin antavat verkko- tai CD-ROM sanakirjat, joissa normaalia sanakirjamateriaalia on laajennettu esimerkiksi äänellä ja liikkuvalla kuvalla. Näitä verkkoversioita tarjotaan usein ”parannettuina (improved)” laitoksina kirjaversioon verrattuna mutta perusidealtaan ne pysyvät uskollisina kirja-ensyklopedioille.

Joissain tapauksissa uusi medium voi olla aggressiivinen tai pyrkiä jopa sulauttamaan vanhan mediumin itseensä kokonaan. Remediaatio on kuitenkin toiminta sellaista, että vanhaa mediumia ei voi kokonaan hävittää vaan sen piirteet säilyvät enemmän tai vähemmän uudessa mediumissa. Esimerkiksi niin kaukana kuin Doomien kaltaiset tietokonepelit ovatkin elokuvasta, ne ovat kuitenkin alisteisia erälle elokuvien luonteenomaisuuksille kuten sille, että pelaajasta tulee roolihahmo elokuvallisessa narratiivissa. (Bolter ja Grusin 1998 45-47.)

9.1.5 Mistä on siis kyse?

Multimediaviesti ei siis ole loppujen lopuksi tarkalleen ottaen multimediaviesti vaan multimoodiviesti. Multimoodiviesti, joka siis sisältää useita semanttisia elementtejä ja joka liikkuu intermediaalisesti tilassa eri mediumien välillä. Kuten olemme huomanneet moodi ja medium ovat lähestulkoon erottamattoman lähellä toisiaan, esimerkiksi puheen ja kirjoituksen voi käsittää sekä moodiksi että mediumiksi. Tällä logiikalla multimoodiviestejä voisi siis kyllä kutsua multimediaviesteiksi, mutta kuten edellä todettua, ainakin itse kokisi multimedian joksikin, joka sisältää eri mediumeja nimenomaan konkreettisten mediaformaattien muodossa kuten vaikka se edellä mainittu tilataideteos. On myös mielenkiintoista pohtia, mitä mediumeja multimediaviestit remedioivat. Sekä sähköposti että tekstiviesti ovat sulauttaneet itseensä sekä puheen (keskustelun) että kirjoituksen (kirjeiden ja tiedonantojen ym.) piirteitä. Konkreettisemmalla tasolla matkapuhelin on sulauttanut itseensä kaikki puhelimen käyttökelpoiset piirteet ja napannut tietokoneesta sähköpostin tyylisen kommunikaatiomuodon. Samoin sähköposti on sulauttanut itseensä joitain piirteitä puhelimesta, joitain lennättimestä ja sähkeestä. Tämä remediaatio on ollut luonteeltaan aggressiivista, poliittista ja kaupallista ja se jatkuu kiihtyvällä vauhdilla.

9.2 Intermediaaliset sähköpostit ja tekstiviestit

Tässä olen valaissut sitä teoreettista pohjaa, jonka päälle empiirinen havainnointini perustuu. Seuraavaksi esittelen konkreettiset tulokset koskien sähköpostiviestien ja tekstiviestien intermediaalisuutta. Multimediaviestien intermediaalisuus ei ole aivan samanlaista kuin edellä esittelemäni intermediaalisuus. Tällä tarkoitan, että intermediaalisuus kuten sen ymmärrän on aina **kulttuurista**, viitataan asiaan tai ilmiöön, topokseen tai muuhun, joka on ”kotoisin” toisesta mediasta. Multimediaviestit puolestaan siirtyvät **konkreettisesti** mediasta toiseen. Mielestäni tätä ilmiötä voi kuitenkin perustellusti sanoa medioidenvälisyydeksi, intermediaalisuudeksi kuten kansainvälistä toimintaa voidaan sanoa kansainväliseksi.

Sähköpostiviesti voidaan lähettää ja vastaanottaa niin tietokoneen kuin tiettyjen matkapuhelinmallienkin avulla. Yleisintä on kuitenkin sähköpostin käyttö tietokoneen avulla. Tämä näkyy vahvasti myös informanttien viestintäkäyttäytymisessä. Vastaanotettuja sähköpostiviestejä koskien viestintäpäiväkirjassa kysyttiin, minkä median/välineen välityksellä sähköpostiisi tullut viesti oli lähetetty. Vastauksena muutamia EOS -vastauksia lukuun ottamatta oli poikkeuksetta tietokone. Lähetettyjen sähköpostien kohdalla yksi (naispuolinen pioneeri) henkilö lähetti sähköpostiviestin GSM-puhelimeen. Haastattelussa useampi miespuolinen ja yksi naispuolinen informantti mainitsi, että jos hän juuri sattui olemaan koneella netissä, ja sai tekstiviestin, niin saattoi vastata tietokoneelta puhelimeen, koska se tuli halvemmaksi.

Informantit merkitsivät myös vastaanotettuja tekstiviestejä koskien ylös, minkä median välityksellä ne oli lähetetty. Otokseen osui 9 tekstiviestiä, jotka vastaanotettiin siten puhelimeen, että lähettäjä oli lähettänyt viestin tietokoneelta. Nämä viestit eivät suinkaan tulleet yhdeksälle eri ihmiselle vaan kasaantuivat neljälle ihmiselle seuraavasti: opiskelija nainen – kaksi viestiä,

työssäkäyvä mies – yksi viesti, työssäkäyvä mies – yksi viesti, työssäkäyvä nainen – yksi viesti ja pioneirimies – neljä viestiä. Suurin osa tekstiviesteistä - loput 160 viestiä - lähetettiin informanteille matkapuhelimista. Yhden viestin kohdalla informantti ei osannut sanoa, mistä se oli lähetetty.

Entäpä sitten informanttien lähettämät tekstiviestit? Tekstiviestejä voi tai puhelimen lisäksi vastaanottaa myös tietokoneella. Eräs informanteista kertoi käyttäneensä tätä mahdollisuutta tekstiviestien arkistointiin, eli hän siis lähetti itselleen saapuneita tekstiviestejä omaan sähköpostiinsa. Otokseen ei osunut kuitenkaan juurikaan mitään tällaista: vain yksi pioneirimies lähetti yhden tekstiviestin puhelimesta sähköpostiin tietokoneelle. Tuloksena voidaan sanoa, että matkapuhelimella johonkin muuhun kuin matkapuhelimeen viestin lähettäminen oli äärimmäisen harvinaista. Koettiin, että lähettäjä on sen päätelaitteen ääressä, josta viesti on tullut, eli vaikka joku lähettää sinulle viestin tietokoneen kautta puhelimeen, niin hänelle vastataan sitten sähköpostilla (kun sen ääreen ehditään), ei saman tien puhelimella tekstaten. Lisäksi yksi pioneirimies oli saldopalvelua käyttäessään merkinnyt vastaanottajaksi matkapuhelinkeskuksen.

Ylipäätään mediauskollisuuteen tai -uskottomuuteen; siihen, että lähetettiin tai ei lähetetty viestiä samaan päätelaitteeseen kuin mistä se on lähetetty vaikuttivat taloudelliset ja sosiaaliset seikat:

Marika: Jos sattuu oleen jossain koululla tai töissä niin se on ilmaista (lähettää viesti tietokoneelta kännykään) ja mä oon testannut, sen voi lähettää joku viis kuus kertaa samalle tyypille ennen kuin se ei enää ota sitä.

Tomi: Ehkä se on eniten ajasta kiinni ja ehkä ne on vähän erityyppisiä viestejä mitä tulee sähköpostiin niin niihin sitten haluaa vastata pitemmin ja vastaa sähköpostilla ja kännykään tulee nopeetempoempia viestejä ja niihin vastaa lyhyesti tai soittaa.

Mirka: Mä lähetä joskus tietokoneelta kännykkään jos mä jaksan etsiä niitä palvelimia, miltä voi lähettää. Enemmän mä saan semmosia, jotka on lähetetty niinku tietokoneelta.

Anna: Joistakin internetistä olevista palveluista mä olen huomannut, että ne ei itse asiassa aina mee perille, niin jos on niinku joku oikea asia, niin kyllä mä sitten lähetän puhelimesta sen yleensä. Koneelta saattaa huvikseen lähettää jotain viestejä, jos sattuu oleen töissä tai sillee. Mut jotenkin musta tuntuu, että jos joku uhraa rahansa ja lähettää mulle tekstiviestin ja mä niinkun yritän säästään vastata sille niin se on vähän niinku silleen ikävää. Tai silleen, että se ei oo saman arvon se tekstiviesti...

Lisäksi multimediamviestien intermediaalisuutta hämmensi myös se, että muutama miespuolinen informantti mainitsi liittävänsä usein puhelimen kaapelilla tai johdolla tietokoneeseen jolloin viestin pystyi kirjoittamaan ja editoimaan tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmilla ja laittamaan eteenpäin puhelimella.

Mielenkiintoinen lisä intermediaalisuuspohdintaan on viestin lähettäminen jonkin välineen avulla ja siihen vastaaminen toisen mediumin avulla. Informantit kokivat esimerkiksi närkästyttävänä sen, että lähetettyyn tekstiviestiin vastattiinkin sähköpostitse. Tämä liittyyne tekstiviestin henkilökohtaisuuteen ja siihen, että alitajuisesti vastausta tekstiviestiin odotetaan suhteellisen nopeasti. Useampi informantti varmisteli sähköpostin saavuttavuutta myös lähettämällä ensin sähköpostin ja sen jälkeen tekstiviestin, jossa kehoitettiin käymään koneella.

Mielenkiintoista medioidenvälisyyteen liittyvää asiaa (sikäli kun puhetilanteen voi laskea mediumiksi) oli myös se, että usein jostain asiasta keskusteltiin, joko puhelimessa tai vaikkapa pöydän yli kasvotusten, niin jos piti antaa jokin tarkka tieto, esimerkiksi puhelinnumero, niin se lähetettiin perässä tekstiviestitse. Tämä liittyyne siihen, että yksityiskohdan saa tarkasti ylös, eikä

virheitä tule niin kuin kirjoittaessa sekä siihen, että numeron saa sitten suoraan puhelinmuistioon tai kalenteriin.

9.3 WWW-linkit

Intermediaalisuutta voidaan löytää myös erityisesti sähköpostista myös toisella tavalla kuin kiinnittämällä huomion siihen, että viestit liikkuvat eri medioiden välillä. Tällä tarkoitan WWW-linkkejä. Tietoverkossa linkit, jotka voivat olla esimerkiksi yksittäisiä sanoja tai kuvia, siirtävät lukijan toiseen osaan dokumenttia tai vaikkapa kokonaan uuteen hypertekstikorpuksen (Järvinen 1999, 29-30). Sähköpostissa linkit ovat WWW-osoitteen muodossa ja niitä klikkaamalla sähköpostiohjelma avaa yhteyden verkkoon kyseessä olevalle sivulle.

Toisaalta linkkien voidaan siis katsoa olevan samassa mediassa kuin sähköpostien: molemmat ”sijaitsevat” internetissä ja liittyvät ensisijaisesti samaan päätelaitteeseen, tietokoneeseen. Toisaalta WWW-linkit ovat kuitenkin ikkuna aivan toisenlaiseen, monimuotoiseen merkitystodellisuuteen.

Informanttieni 200 vastaanotettua viestiä sisälsi 71 viestiä, jossa oli yksi tai useampi WWW-linkki. Näistä 20 linkillä eli 28 % linkeistä vierailtiin. Miehet vierailivat linkeillä naisia innokkaammin – 20 linkistä kuudellatoista vieraili mies ja vain neljällä nainen. Toisaalta miehet myös vastaanottivat enemmän viestejä, jotka sisälsivät linkin tai linkkejä: 71:stä linkin sisältävästä viestistä 46 tuli miehille ja 25 naisille. Luokan suhteen linkeillä vierailun määrissä varsinaista eroa ei ollut havaittavissa vaan opiskelijat, työssäkäyvät ja pioneerit vierailivat 20 linkillä suhteessa 6-7-7. Myöskään WWW-linkin/linkkejä sisältävien postien määrässä ei ollut samanlaista huomattavaa eroa havaittavissa kuin sukupuolen suhteen; opiskelijat saivat 21 viestiä, työssäkäyvät 24 ja pioneerit eniten, 26 viestiä.

Mieluiten vierailaan kaverin viestiin liittämällä linkillä. Myös tietotekniikkaan liittyvät pelot ja asenteet vaikuttivat siihen, miksi jollain (erityisesti kaupallisilla) linkeillä ei vierailtu:

Katja: Jos se on joku vitsi... Jos se on tullut joltain kaverilta ja siinä on vaan se linkki niin pakkohan se on käydä kattoon! Mutta jos on joutunut jonkun firman x postituslistalle eikä halua olla siellä niin en mä sitten yleensä katso.

Sami: Joo jos se on tullut joltain tutulta, se on löytänyt jonkun linkin, niin sen saattaa mennä katsomaan mutta jos se on joku kaupallinen niin sit ei kun siinä on se vaara, että ne sillä tunnistaa, että millä koneella on minkä niminen ihminen.

Petri: Joo se on vähän niinku tällöinen salaliittoteoriasysteemi... Siis kun ei oo ihan varma siitä teknologiasta tai siitä mihin sillä pystytään. ...Sen käyttäjän koneesta saadaan aika tarkat tiedot. Voi vaan kuvitella, mitä siitä nyt saatais sit irti. Ei tuu kyllä vieraisiin linkeihin siks vastattua, tai siis käytyä kattomassa. Jos on joku semmonen suhteellisen kansainvälisesti tunnettu ja luotettavaksi tunnistettu firma niin semmosen linkillä saattaa käydä, jos ne vaikka ilmoittaa, että nyt on tullut uus ajuri tai jotain.

Jenni: Mulla on sama juttu, että noilla kaupallisilla en sit käy.

Sami: Kaverin linkillä on vähän niinkuin velvollisuus käydä kun se on kaivanut sen jostain esiin ja nähnyt sen vaivan, että on lähettänyt sen.

Laura: Se kysyy kuitenkin kun nähdään seuraavan kerran, että kävikkö kattoon sen.

Tutkimukseni rajattiin tässä kohdin vastaanotettuihin viesteihin eli informanttien itsensä lähetettäviin viesteihin mahdollisesti liittämää WWW-linkkejä ei kartoitettu. Haastattelussa yleisesti WWW-linkeistä puhuttaessa kävi kuitenkin ilmi, että linkkejä liitetään jonkin verran viesteihin erityisesti pioneerien työasioissa; asiakas kysyy jotain, aiheesta etsitään tietoa internetistä ja jos löydetään sopiva sivu niin sen osoite liitetään postiin.

Tekstiviestit sisälsivät WWW-linkin vain harvoin. Yhdessä tapauksessa informantti sai viestin, jossa kyseltiin kuulumisia ja hän vastasi kehottamalla lähettäjää katsomaan sitä tietystä verkko-osoitteesta.

10. Kontekstina myöhäismoderni mediayhteiskunta

Olen nyt tarkastellut tutkimuskohdettani eli multimediamiestestä sen kautta mitä kuvittelen niiden olevan – jonkinlainen hybridi ”tekstiä” ja viestiä”. Eräs sen huomattavimmista ominaisuuksista on multimodaalisuus, joka ilmenee sekä muodoissa että sisällöissä. Tämän jälkeen olen tarkastellut konteksteja – lähettäjä ja vastaanottaja ja näiden suhdetta teknologiaan/mediaan, mediaa ja medioiden välisyyttä sekä paikkaa ja liikkuvuutta. Lopuksi aion asettaa multimediamiestit vielä laajempiin kehyksiin, kontekstiksi asetan myöhäismodernin nykyajan ja yhteiskunnan. Jotkut asiat ovat kulttuurin- ja mediatutkija Veijo Hietalan mukaan luonteenomaisia myöhäismodernille –hän tosin puhuu asiasta postmodernin nimellä. Hietalan listauksen mukaan näitä asioita ovat lajityyppien välisten sekä korkean ja matalan välisen rajan hämärtyminen, kuvan merkityksen ja jäljittelykulttuurin kasvu, sirpaleisuus, subjektin desentralisaatio, ironia, nostalgia ja itserefleksiivisyys kulttuurituotteissa, suurten kertomusten kuolema, merkkien syvyydettömyys ja historiattomuus (Hietala 1992, 31). Edelleen voidaan puhua ”anything goes” -logiikasta, globalisaatiosta, läpimedioitumisesta, tavanaistumisesta, konvergenssista, informaatioyhteiskunnasta. Näitä asioita, piirteitä ja ilmiöitä on toki ollut muodossa jos toisessa läpi aikojen, eikä mitään kattavaa ja ”oikeata” listaa luonteenomaisuuksista ole edes mahdollista tehdä. Luvun 10 alkupuolella keskityn myöhäismoderniin mediayhteiskuntaan ja sen jälkeen tarkastelen multimediamiestintään viestintään liittyvien myöhäismodernien ilmiöiden ja piirteiden näkökulmasta.

10.1 Post- vai myöhäismoderni?

Kutsun tällä hetkellä elämäämme aikaa/tilannetta/olosuhdetta siis myöhäismoderniksi. Viitataan tällä samaan asiaan, jota usein kutsutaan postmoderniksi. Termi post-moderni on kuitenkin ongelmallinen ja

harhaanjohtavakin konstruktio. Fornäsin (1998) mukaan se viittaa siihen, että modernin prosessi olisi loppunut tai että olisi ylipäättään mahdollista esineistää historialliset muodostumat yhdenmuotoisiksi rakenteiksi, jotka liimattaisiin todella tapahtuneitten ajallisten prosessien päälle.

Kuinka tätä uutta vaihetta tulisi luonnehtia? Joissakin kritiikeissä on asetettu sekä moderniteetin erilaistuminen, peruuttamattomuus että universaalisuus kyseenalaisiksi. Moderniteettia on kuvattu vanhentuneeksi ja etnosentriseksi läntiseksi hankkeeksi, jonka on jo korvannut sille vastakkainen ”postmoderniteetin” aikaikausi, jossa erilaistumiset kataoavat ja modernisaatio kääntyy taaksepäin. Jos väitetään, että olemme astuneet moderniteetin aikakaudesta uusiin ”postmoderniteetin” oloihin, aliarvioidaan kuitenkin kypsän moderniteetin ja nykyisen kehitysvaiheen välisiä jatkumoa. Olemme todistamassa omana aikanamme pikemminkin modernisaation radikalisoitumista ja voimaperäistymistä kuin sen hajoamista. (Fornäs 1998, 51.)

Fornäs päätyykin ”myöhäismoderniteetti” -termiin, koska se välttää niin ”postmoderniteetin” historiallisen heikkouden kuin sen sisäiset ristiriitaisuudet.

Edelleen haluan tuoda ilmi, että puhuessani myöhäismodernista puhun ensisijaisesti ajanjakson omaisesta kulttuurisesta kokonaisuudesta. Tämä erotuksena myöhäismodernismista tyyliuuntana.

10.2 Medioituminen ja mediayhteiskunta

Elämme siis myöhäismodernissa **mediayhteiskunnassa**. Tätä lausetta voisi tietenkin kritisoida kysymällä onko mahdollista, että muunlaisia yhteiskuntia edes olisi olemassa. Tällä viitataan ”median” ja ”mediumin” yhteisöllisyysluonteeseen, mistä olen puhunut jo aikaisemminkin. Joka tapauksessa saamme määrällisesti yhä suuremman osan vastaanotettavasta informaatiosta jonkun mediumin välityksellä eli toisin sanoen media määrittää todellisuuttamme yhä suuremmissa määrin. Fornäs (1998, 256) sanoo sen paremmin:

*Jokapäiväinen elämä on yhä enemmän median läpäisemää. Kulttuuriset käytännöt ja ilmaisut saavat ilmiänsä, leviävät ja muuntuvat joukkotiedotuksen kautta, jonka läsnäolo arkielämässä jatkuvasti intensiivisemmäksi.
[- -] Median levittäytyminen johtaa tällä tavoin myös kulttuurin medioitumiseen.*

Voidaankin siis perustellusti puhua läpimedioituneesta yhteiskunnasta tai todellisuudesta. Medioituminen merkitsee myös viestinnän fragmentoitumista ja aiheuttaa kehän, jossa medioituminen, intermediaalisuus ja multimodaalisuus kasvattavat toisiaan:

Jos medioituminen merkitsee multimodaalisuuden lisääntymistä, tämä johtaa siihen, että intermediaalisuus leimaa yhä vahvemmin merkitysten muodostumista tässä monikertaisesti multimodaalisessa kulttuurisessa tilassa. Siten kulttuurin medioituminen merkitsee kaiken kaikkiaan intermediaalisen merkityksenannon lisääntymistä niin kulttuuristen tekstien tuotannossa kuin niiden vastaanottamisessakin. (Lehtonen 2001, 95.)

Sen lisäksi, että multimediaviestit singahtelevat konkreettisesti eri mediumien välillä (mitä käsittelin intermediaalisuus -luvussa), läpimedioituminen näkyy (ja kuuluu) muullakin tavoin sähköpostin ja tekstiviestien maailmassa. Esimerkiksi televisiochatit asettuvat mielenkiintoisesti yksityisen ja julkisen

leikkauspisteeseen. Kännykkään voi tilata pelejä, jotka ovat lähtöisin tietokoneen ja television maailmoista. Sekä sähköpostiin että kännykkään voi tilata uutisia, jotka tuotetaan samoista uutistoimistoista ja esitetään televisiossa, radiossa ja verkossa. Edelleen puhelimeen tilattavat soittoäänit ovat usein tv-sarjoista kuten ”Miian laulu” Salatuista elämistä (joista on tehty myös kirja) tai tunnusmusiikit Sinkkuelämistä (joka on tehty kirjan pohjalta) tai elokuvista, esimerkiksi Taru Sormusten Herrasta (joka on myös tehty kirjan pohjalta ja jonka pohjalta on taas edelleen tehty tietokonepeli). Tai sitten puhelimen soittoääniksi voi tilata vanhan Commodore 64:n jonkin pelin piipittävän äänimaailman.

Ylipäättään kun suunnitellaan esimerkiksi uutta televisio-ohjelmaa, sitä lähdetään jo alusta alkaen viemään eteenpäin ohjelma-sen www-sivut-SMS-palvelut kolmion pohjalta. Kulttuuriset resurssimme eivät siis koskaan ole vain yhdestä mediumista, kuten Lehtonenkin (2001, 93) esittää: emme ole koskaan vain esimerkiksi televisionkatsojia vaan katsomiskompetenssimme sisältää aineksia, joita olemme omaksuneet esimerkiksi lehden lukijoina tai tietokoneen käyttäjinä.

Mutta huomauttaessaan, että kulttuurin medioituminen ja havaintomaailmamme mediavälitteisyys tekee meidät yhä välinpitämättömämmiksi sitä kohtaan, missä mediamuodossa kohtaamme teksti on, Lehtonen on vain puoliksi oikeassa. Toisaalta olemme erittäin joustavia, mitä tulee erilaisten mediamateriaalien hyväksymiseen esimerkiksi alakulttuurisen identiteetin konstruoinen välineenä (esimerkiksi edellä mainittujen puhelimen soittoäänien avulla), mutta toisaalta erilaiset mediamuodot aiheuttavat hyvinkin suuria suhtautumiseroja, mistä olen puhunutkin jo ja mikä tulee voimakkaasti esiin seuraavassa kappaleessa.

10.3 Tavaraistuvat multimediatestit

Tavaraistuminen on ollut mediakulttuurin keskeinen piirre aina sen synnystä asti. Kun painokone keksittiin, taideteosten mekaaninen uusintaminen mahdollistui. Kun mukaan tuli sähköisesti välitettäviä kokemuksia, esimerkiksi kuuluisa myöhäismodernin kriitikko Walter Benjamin esitti, että teos menettää ”auransa”, jonka voisi yksinkertaistaen kääntää ainutkertaisuudeksi. Sen lisäksi, että tavaraistumisella tarkoitetaan sitä, että jokin symbolinen esitys voidaan muuttaa kauppatavaraksi, käsitän tavaraistumisen liittyvän myös arkipäiväistymiseen ja siihen, että johonkin symboliseen esitykseen tai sen olemukseen voidaan suhtautua välinpitämättömästi. Multimediatesteihin suhtaudutaan osittain täten. En tarkoita, että niitä jotenkin halveksuttaisiin vaan että niiden luonne on häviävä ja että niillä ei ole välttämättä merkitystä yksittäin vaan osana isompaa kokonaisuutta. Seuraavassa tarkastelen kuinka yksittäiset viestintätilanteet asettuvat viestintätilanteiden verkostoon.

10.3.1 Viestintätilanteiden verkostossa: sähköposti

Yksittäiset viestit saavat merkityksensä vuorovaikutuksessa toisiin viesteihin ja siihen kokonaisuuteen, jota kutsun viestintätilanteiden verkostoksi. Verkoston metafora kuvaa tätä kaksisuuntaisten viestintäketjujen organismia parhaiten, esimerkiksi hypertekstuaalisuutta luonnehtiva rihmaston metafora²⁰ ei ole tässä kohdin osuva.

Kun henkilö ottaa sähköpostin vastaan, hän voi reagoida siihen eri tavoin. Kävin tutkimuksessani lävitse niitä mekaanisia (ei siis esimerkiksi sosiaalisia) tapoja, joilla viestiin voidaan vastata tai muuten suhtautua. Sähköpostiviestin saaminen avaa vastaanottajalle useita erilaisia vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Hän voi vastata lähettäjälle ”reply” tai jollain muulla ”vastaa”

-tyyppisellä toiminnolla. Jos lähettäjiä on kommunikoinut hänelle sähköpostilistan kautta, hän voi vastata yhdelle, osalle joukosta tai kaikille. Vastaanottaja voi niinkään lähettää viestin muuten vain eteenpäin, ”forwardoida” sen jollekulle tai joillekulle. Edelleen vastaanottaja saattaa lähettää viestin erillisenä liitetiedostona eteenpäin, yhdelle tai useammalle henkilölle. Tai sitten viestin vastaanottaminen ei aiheuta minkäänlaista interaktiota, mikä osoittautuikin erittäin yleiseksi reaktioksi. Ja tämä kattaa vasta sen kuinka itse viestiin suhtaudutaan. Viestin mukana tulevaan liitetiedostoon voidaan suhtautua yhtä moninaisesti, mutta tässä tutkimuksessa aihe on rajattu itse viestiin. Viestejä voidaan lähettää myös ilman, että ne ovat mekaanisesti jollain tavoin kiinni aikaisemmissa viesteissä. Silloin ne kirjoitetaan ”compose”- tai muun vastaavan toiminnon avulla. Toki asiasisältö saattaa silloinkin viitata johonkin aikaisempaan viestiin.

Yleisin tapa reagoida sähköpostiin, oli olla reagoimatta siihen mitenkään. Viestintäpäiväkirjan mukaan 69 prosenttiin saapuneista sähköposteista ei reagoitu millään vuorovaikutustavalla ja myös haastatteluissa koettiin, että ”suurin osa” tai ”ehkä kolme neljästä” ei aiheuttanut vuorovaikutusta. Mainoksiin ja roskapostiin ei vastattu ollenkaan samoin yleisluontoiset tiedotukset (erityisesti useammalle vastaanottajalle tarkoitetut) eivät aiheuttaneet vuorovaikutusta. Kahdestasadasta viestistä 46 eli noin joka neljänteen viestiin vastattiin replyllä tai vastaavalla toiminnolla. Tämän lisäksi vastattiin kaikille listan jäsenille kuusi kertaa. Viesti forwardoitiin eteenpäin joko yhdelle vastaanottajalle tai sitten koko listalle tai muulle määritellylle joukolle yhteensä neljä kertaa. Yhdessä tapauksessa viesti lähetettiin liitetiedoston muodossa yhdelle henkilölle. Muita tapoja reagoida oli mm. soittaa puhelimella vastaus tai vastata MSN Messengerin kautta.

Eniten vastattiin henkilökohtaisiin ja persoonallisiin viesteihin sekä kysymyksiin. Informantit kokivat, että sähköpostilla ei lyhyitä viestejä oikein

²⁰ Tästä lisää esimerkiksi Järvinen 1999, 88-101.

kannattanut kirjoittaa, ”jotain yhtä sanaa” ei viitsinyt lähettää vaan viestissä piti mieluummin olla ”jotain sisältöä”. Tekstiviestillä sen sijaan läheteltiin helposti lyhyitäkin kuittauksia. Myös se, että kaikki eivät päässeet säännöllisesti koneelle, jolloin viestejä ehti kertyä paljonkin vaikutti siihen, että viesteihin ei vaan sitten jaksettu vastaila kerralla. Tätä ongelmaa ei luonnollisesti ollut niillä, jolla oli posti taustalla auki koko työpäivän.

Naiset olivat miehiä aktiivisempia vastaamaan sähköposteihinsa. He jättivät reagoimatta 64 prosenttiin viesteistensä, miesten ollessa reagoimatta noin kymmenen prosenttia suurempaan postimäärään. Naiset lähettivät myös selvästi enemmän reply -vastauksia yhdelle.

Opiskelijat ja työssäkäyvät olivat suunnilleen yhtä haluttomia vastaamaan viesteihin, pioneerien ”ei toimenpiteitä” -viestien määrä oli edellisiä pienempi. Pioneerit käyttivät myös monipuolisinta vastaamistekniikkaa, työssä käyvät sen sijaan tyytyivät lähinnä vastaamaan yhdelle, sekä kolme kertaa koko listalle ja kerran ”muu” -kategoriaan kuuluvalla tavalla.

Kaiken kaikkiaan sähköposti koettiin tekstiviestiä jollain tavoin virallisemmaksi ja kylmemmäksi välineeksi, jonka kautta tulleita viestejä ei otettu niin henkilökohtaisesti. Myös se, että sähköpostin lähettäminen on suurimmalle osalle ilmaista vaikutti siihen, että viestejä ei koettu niin arvokkaiksi.

10.3.2 Viestintätilanteiden verkostossa; tekstiviestit

Tekstiviesteihin kohdistuvat mekaaniset vastaus- tai reagoitavat ovat sähköpostia rajallisempia. Toisin kuin sähköpostin kohdalla, johon useimmiten ei lähetetty vastausta tai muuten reagoitu, suosituin reagoititapa tekstiviesteihin oli vastata lähettäjälle ”reply” tai ”vastaa” -tyyppisellä

toiminnolla. Näin tapahtui 75 viestin kohdalla. Kaksikymmentä viestiä (12 prosenttia) aiheutti vastaamisen puhelimella soittaen. Lisäksi 6 viestiä lähetettiin eteenpäin jollekulle tai joillekuille muille kuin alkuperäiselle lähettäjälle. Muunlaista vuorovaikutusta aiheutti viisi prosenttia kaikista viesteistä; tällaista vuorovaikutusta oli mm. sähköpostilla vastaus sekä vastaaminen muuten vaan ilman erityistä ”reply/vastaa” -toimintoa. Noin kolmasosa viesteistä ei aiheuttanut minkäänlaista mekanistista vuorovaikutusta. Tällaisia viestejä olivat mm. vastausviestit itse lähetettyihin viesteihin ja keskustelun viimeiset viestit.

Naisten ja miesten reagointitavoissa ei ollut merkittävää eroa, luokan suhteen eroa löytyi hieman. Opiskelijat vastailivat tekstiviesteihin eniten, työssäkäyvät ja pioneirit vastasivat hieman harvemmin. Opiskelijat myös lähettivät viestin ahkerimmin eteenpäin jollekulle tai joillekuille muille kuin alkuperäiselle lähettäjälle. Passiivisimpia vastaajia (suhteessa eniten ei vuorovaikutusta -viestejä) olivat työssäkäyvät.

Kaiken kaikkiaan tekstiviesteihin vastaamiseen ei liittynyt sitä omituista välineen virallisuudesta ja immobiilisuudesta johtuvaa passiivisuutta, mitä sähköpostin kohdalla oli havaittavissa:

Tomi: Tekstiviestiin on helpompi vastata. Kännykkä on kuitenkin aina mukana ja lähes aina päällä. Ja siitä tosiaan tietää, että toinen saa sen viestin heti.

Antti: Kysymys on ehkä akuutimmasta informaation tarpeesta... Jos jotain kysytään siihen halutaan nopeasti vastaus. Sähköpostilla mä en aina vastaa, mutta vastaan totta kai jos joku oikein odottaa. Jos se on jotain puoli-yleistä hälinää niin saattaa mennä kuukausia ennen kuin välttämättä vastaan siihen.

Marika: Jos tulee kortti tai joku muu vastaava niin en välttämättä viitti siihen saman tien vastata ”no voi kiitos kiitos”. Sitä vaan katsoo, että no ihan kiva.

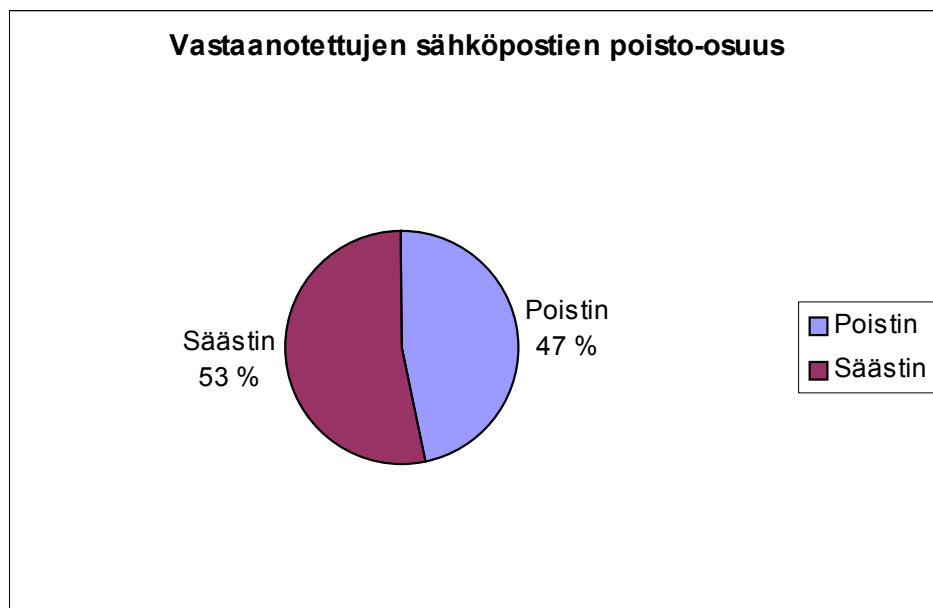
Törkymöykky kun olen.

Harri: Se on ehkä vähän sama mikä tuli tässä aikasemmin ilmi, että jos toinen lähettää tekstiviestin niin useimmiten tulee semmoinen tunne, että kyllä mä siihen nyt markan voin pistää likoon ja lähettää sen mutta kun sähköpostia lähettää noi niin kuin muutenkin eikä se toinen millään tavalla odota vastausta siihen, niin ei tuu vastattua. Ei se siitä välttämättä mitään oo maksanut, kun se on sen kirjoittanut.

Kuten viimeisimmästä kommentista voi huomata, viestit ovat kauppatavaraa, ainakin siinä mielessä, että niillä on tarkasti laskettavissa oleva arvo, hinta. Eli mitä tässä ajan takaa liittyy arkipäiväistymisen lisäksi myös merkkien syvyydettömyyteen: viesti/teksti/merkki viittaa siihen funktioon, missä ja miksi se on lähetetty, yksinään tai sinällään sillä ei ole muuta kuin ”tyhjä” merkitys ja hinta.

10.4 Hetkelliset multimediam viestit

Toisin kuin ennen, nykyaikainen viestintä on immateriaalista ja helposti häviävää. Informanttini vastaanottivat koeajan kuluessa 200 sähköpostia. Niistä 93 poistettiin tietokoneelta saman tien. Kuten alla oleva kaavio selventää, reilu puolet viesteistä säästettiin.

199/200

EOS=0

Tiedot puuttuvat=1

Tämäkään ei ole koko totuus, koska vaikka sähköposteja ei olisikaan poistettu välittömästi lukemisen jälkeen, useimmilla sähköpostin käyttäjillä on vain tietty tila viestien säilyttämiselle. Kun se tulee täyteen (tai muuten vain aina silloin tällöin) ihmiset tyhjentävät postilaatikkonsa. Toisin sanoen vajaa puolet viesteistä hävitettiin heti ja toisellakin puolella on iso todennäköisyys hävitä. Liitetiedostoista hävitettiin vielä isompi osa, noin 60 prosenttia. Tähän vaikuttanee se, että liitetiedostot vievät yleensä enemmän tilaa.

Viestit, jotka säilytettiin, säilytettiin sähköisessä muodossa joko ”inbox”

-tyylisessä postilaatikossa, johon ne alunperin tulivat tai sitten ne lajiteltiin omiin kansioihinsa. Esimerkiksi vitsi- tai hupipostit saatettiin sijoittaa omaan osastoonsa. Lajittelu oli kuitenkin harvinaisempaa kuin ”inboxiin” jättäminen. Yksi maininta oli postin säilyttämisestä paperimuodossa. Kyseinen posti sisälsi aikataulun omaisia tietoja. Ylipäättään muodossa tai toisessa säästetyt sähköpostit olivat yleensä henkilökohtaisia tai sisälsivät työ- tai muuta asiaa, joka piti muistaa, ja jota ei poistettu, että asia ei unohtuisi.

Lähetettäviä sähköposteja ei tämän tutkimuksen puitteissa tutkittu. Yleensä ne arkistoituvat ilman eri käskyä ”sent mail” -tyyliseen varastoon. Usein sähköpostiohjelma kuitenkin ehdottaa tyhjennettäväksi tätäkin määrääjoin.

Tekstiviestien poistamista ja säilytystä ei viestintäpäiväkirjassa tutkittu. Useimmissa puhelinmalleissa puhelimen kortille voi tallettaa 20-50 viestiä. Haastattelussa kuitenkin mainittiin, että samoin kuin sähköpostin kohdalla, henkilökohtaisia viestejä ja sellaisia viestejä, jotka sisälsivät muistettavaa informaatiota, talletettiin. Kaiken kaikkiaan multimediami viestien hetkellisyys ja katoavaisuus koettiin normaaliksi ja neutraaliksi asiaksi. Erityisesti sähköpostin kohdalla mainittiin, että kun se tieto kertaalleen mennyt vastaanottajan päähän niin mitä sitä siellä koneella nyt sitten enää pidettiin. Ainoastaan silloin kun viestit (erityisesti kännykällä) poistettiin jotenkin automaattisesti ilman harkintaa asia koettiin harmilliseksi:

Laura: Sillain se deletoiminen ottaa päähän, että kun sä lähetetät uuden osoitteen ja puhelinnumeron ja jollekin ja sit tulee viesti, että lähetäkö uudestaan kun mä deletoin sen niin nopeesti... Kun itte lähettää sen kerta semmosella mielellä, että joku ottaa ne sieltä ylös.

Myöskin se, että tosiasiasa poistetutkin viestit voidaan palauttaa, nousi esiin vain yhden informanttin (pioneerimiehen) puheessa. Hän koki sähköpostin taas

siten, että kaiken mitä hän on kirjoittanut on siellä sitten ikuisesti ja aina palautettavissa ja sen tähden pitää olla varovainen sanoissaan.

Multimediaviestintä asettuu jännittävään tilanteeseen säilyttämisen ja hävittämisen leikkauspisteeseen. Toisaalta uutta on puheenomaisen tekstin säilyttäminen, toisaalta kirjeenomaisten viestien häviäminen ja hetkellisyys.

10.5 Lisääntyvä kuvallisuus

Viimeisen sadan vuoden aikana länsimaalaiset visuaaliset järjestykset ovat mullistuneet tavalla, jota voisi kutsua kuvallisuuden läpimurroksi. Kuvat ovat toki olleet ihmisille tärkeitä aina luolamaalauksista lähtien mutta vasta 1900-luvulla kuvallinen tuotanto on räjähtänyt nykyisiin mittoihinsa. Tähän on vaikuttaneet keksinnöt kuten valokuvaus, painotekniikka, elokuva, televisio ja tietokone, mutta ennen kaikkea kuvallisuuden voittokulkuun on vaikuttanut massamittaisen tavaratuotannon, kulutuksen ja modernin julkisuuden kehittyminen. (Seppänen 2001,38.)

Kuinka kuvallisuuden nousu näkyy sitten multimediaviestien kohdalla? Informanteillani ei ollut käytössään uusia multimediakänyköitä, joilla voi helposti lähettää esimerkiksi kuvaa tai animaatiota ja kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, myöskään sähköpostin helpommin hyväksikäytettäviä multimodaalisia ominaisuuksia, ei käytetä kuin murto-osassa viestintää. Jotain olisi kuitenkin tarvittu lisäksi multimediaviestintään, sillä sekä tekstiviesti että sähköposti koettiin riittämättöminä joidenkin asioiden hoitoon, esimerkiksi vaikeiden työasioiden, ja -kysymysten hoitoon, kritiikin tai palautteen antoon sekä tunnepitoisten asioiden selvittämiseksi. Koettiin, että tekstistä tuli väkisinkin tylyn oloista ja väärinymmärryksiä pelättiin.

Tämä johtuu siitä, että kirjoitetussa kielessä pyritään kompensoimaan se, mitä menetetään kun puhe korvataan kirjoituksella. Vaikka kirjoitettu kieli representoi puheen leksikaalisia ja syntaktisia piirteitä, se ei sinänsä voi esittää sitä, kuinka kirjoittaja tarkoittaa ymmärrettäväksi tekstinsä. Niinpä tarvitaan tekstuaalista ja tulkinnallista apparaattia, joka tuo esiin äänenpainot, intonaatiot ja asenteet. Äänenpainoihin ym. liittyvät ulottuvuudet aletaan esittää leksikaalisesti oletuksina, havaintoina, vastaväitteinä ja päätelminä. Nämä kaikki ovat keinoja, joilla pyritään ohjaamaan lukijan suhtautumista lukemaansa. (Lehtonen 2001, 73.) Multimediaviestien kohdalla väline kuitenkin rajoittaa havaintojen, päätelmien ja argumentaation kehittelyä. Sähköpostin kohdalla asiantuntija-historiasta juontuva napakkuuden ja lyhyiden suositeltavuus saattaa joissain tapauksissa supistaa viestin ilmaisua. Tekstiviestin kohdalla jo pelkkä merkkirajoitus sekä näpyttelemisen vaiva lyhentävät viestiä. Näitä ongelmia yritettiin kiertää visuaalisten elementtien, esimerkiksi hymiöiden avulla. Hymiöitä voidaankin pitää eräänlaisena digitaalisen tekstin prosodiana.

Runsaalla hymiöiden käytöllä yritettiin varmistaa, että viestit ymmärrettiin vitseiksi ja muutenkin niitä käytettiin keventämään sanomaa. Tämä liittyy kiinteästi reduced visual/social cues -teoriaan. Teorian mukaan tietoverkkoviestintä ei tekstipohjaisen välitä sosiaalisen läsnäolon tuntua.²¹ Samoilla jäljillä liikkuu Kitchin, jonka mukaan hymiöiden suuri käyttö viittaa tarpeesta palauttaa viesti lähemmäksi kasvokkaisviestintää (Kitchin 1998, 7). Esimerkiksi työasioissa tai muissa ”virallisemmissä” viestinnässä hymiöiden käyttöä vältettiin kuitenkin asiattomina.

²¹ Tästä esim. December, John (1993) osoitteessa: <http://www.december.com/john/papers/cmcbib93.txt> Teorian mukaan viestijät ovat täten vapaampia toimimaan kuin normaalien sosiaalisten normien alaisena. Mäyrän (Digitaalinen yhteisöllisyys -luento 21.1.2002) mukaan tavallista vähemmän normien säätelemällä tilalla on kaksi seurausta: kynnys innovatiiviseen ja kokeilevaan toimintaan mutta myös kynnys häiriökäyttäytymiseen madaltuu. Reduced social/visual cues -teoria pätee tältä osin lähinnä irc:iin ja chattiin, missä pelataan anonymitietin logiikalla, eikä niinkään keskiverto sähköposti- tai tekstiviestintään.

Vaikka hymiöitä käytettiin apuna viestin tulkintavihjeeksi suhtautuminen visuaalisuuteen multimediaviestinnässä oli kaksijakoista: puhelimen kuvaviestejä ja logoja tai sähköpostin multimodaalisia vaihtoehtoja ei mitenkään koettu ratkaisuksi viestin tulkinnan ongelmiin, vaan ne olivat jotain ylimääräistä ja ehkä hivenen lapsellista (esimerkiksi edellä mainittu ”leikkiä” – verbin käyttö).

Sähköpostin yhteydessä WWW-linkit toivat visuaalisuutta mukaan viestintään. Esimerkiksi eräs parturi-kamppaaja hoiti sähköpostitse WWW-linkkien avulla asiakkaan kanssa hääkampauksen suunnittelua ja valintaa. Tällaista asiaa olisikin ollut todella vaikea hoitaa pelkän verbaalisen kommunikaation varassa, ilman että olisi ollut näyttää jotain visuaalista.

10.6 Konvergenssi ja kuluttaja

Eri mediumit ja päätelaitteet tuntuvat olevan yhdistymässä ja ainakin niillä alkaa lisääntyvässä määrin olla ominaisuuksia, jotka ”alunperin” yhdistettiin johonkin muuhun päätelaitteeseen tai mediumiin. Tästä on kyse konvergenssista, mutta yhtä paljon liikutaan myös remediaation logiikan alueilla. Remediaation teoreetikot Bolterin ja Grusinin mukaan konvergenssi on vähintään kolmen mediumin keskinäistä remediaatiota:

Convergence is mutual remediation of at least three important technologies – telephone, television, and computer – each of which is a hybrid of technical, social, and economic practice and of which each offers its own way to immediacy. (Bolter ja Grusin 1999, 224.)

Bolter ja Grusin analysoivat mediuumeja ensisijaisesti niiden tarjoaman ”välittömyyden” kokemuksen eli sen, että pyritään saattamaan unohduksiin, että subjekti on mediumin äärellä eikä suinkaan suorassa vuorovaikutuksessa viestinnän kohteen kanssa, näkökulmasta. Puhelin tuottaa välittömyyden

kokemusta reaaliaikaisen ääneen perustuvan vuorovaikutuksen kautta, televisio hellittämättömän ikkuna maailmaan -luonteensa kautta ja tietokone kolmiulotteisen grafiikan, ohjelmoidun toiminnan ja interaktiivisuuden kautta. Jokainen näistä teknologioista yrittää promotoida omaa välittömyyden kokemustaan. Bolter ja Grusin pitävät puhelimen puolustajia heikoimmilla kantimilla olevina, mutta huomioivat puhelimen autenttisuuden. Itse toki nostan esiin välittömyyden kokemuksen rinnalle ensinnäkin sen monipuolisuuden ja toiseksi mobiilisuuden lisäarvon, joita esimerkiksi televisio ei tulle ikinä siinä määrin saavuttamaan. Bolterin ja Grusin mielestä tietokoneen kannattajat taas luottavat tietokoneen perinteiseen rooliin informaation prosessoijana. Tietokoneen promotoijat ehdottavat kuitenkin uuden teknologian myötä myös keskittymistä verbaalisen ja visuaalisen informaation tuottamiseen. Television kannattajien mielestä uutta teknologiaa pitäisi käyttää ensisijaisesti push-teknologian²² ominaisuudessa. (Bolter ja Grusin 1999, 224-225.) Puhelimella voi siis äänellisen vuorovaikutuksen lisäksi viestiä tekstipohjaisesti tai etsiä tietoa (niin kuin tietokoneella, mutta kömpelömmän, kalliimman ja yleensä merkki- tai tilarajoitteisesti, mitä seikkoja olen tässä tutkimuksessani käynyt läpi) sekä vastaanottaa vaikkapa uutisia (niin kuin televisiossa, mutta kalliimman ja suppeamman – kuka tarvitsee ja kelle vastaavasti riittää tekstiviesti ”Armi Aavikko on kuollut”?). Televisiolla pystyy digi-tv:n myötä liikkumaan enemmän tai vähemmän suljetussa internetin kaltaisessa ympäristössä. Tietokoneella pystyy katsomaan elokuvia ja videoleikkeitä ja lisälaitteiden avulla tekstipohjaisen viestinnän lisäksi myös äänellinen viestintä on mahdollista (niin kuin puhelimella). Kannettavat tietokoneet ja kämmenmikrot ovat aivan yhtä mobiileja kuin kännykkä. Bolter ja Grusin kuitenkin väittävät, että mikään teknologia ei todennäköisesti eliminoi kokonaan toista. Heidän mukaansa konvergenssi ei tarkoita eri päätelaitteiden sulautumista yhdeksi multimediamasiinaksi:

²² Push-median tai -teknologian kohdalla sisältö ”työnnetään” mediasubjektin ulottuville, toisin kuin perntaisen pull-median tai -teknologian kohdalla, jolloin subjekti esimerkiksi klikkaa itsensä verkkoon tai muulla tavoin ”vetää” tai kutsuu sisällön luoksensa. Esimerkiksi se, että kännykän ruutuun ilmestyy uutisia tai pörssikursseja (kuluttajan tällaisesta palvelusta sovittua) on esimerkki push-logiikasta.

Convergence is often misunderstood to mean a single solution, but in fact, as these technologies appear, they remediate each other in various ways and in various ratios to produce different devices ja practices. Convergence means greater diversity for digital technologiesin our culture. (Bolter ja Grusin 1999, 225.)

Kuluttajaa tämä kaikki osaksi hämmentää ja turhauttaa vaikka hyvänä puolena mainittiin, että sitten jokainen voi etsiä halvimman tai itselleen parhaan tavan kommunikoida – jos vain viitsii.

Anna: Sehän on vaan ihan hyvä, että on eri keinoja lähettää viestejä, että niinku voi valita tavallaan helpoimman tai halvimman tai mitä nyt ikinä mutta tavallaan se, että ne on yhdistymässä tuntuu niinkun tyyliin digikamera jossain puhelimessa niin se tuntuu semmoiselta niinkun välineurheilulta tai siis ehkä sekin tulee yleistyy niin, että ihmiset alkaa käyttään sitä tommosiin niinkun hyödyllisiin asioihin mutta tommoset medioitten yhdistymiset tuntuu jotenkin semmoiselta itsetarkoitukselliselta.

Ei niinkuin ajatella että siä taustalla olis joku semmoinen tutkimus joka sanois, että ihmiset haluaa tämmösen tai tarvii tämmösen vaan kehitetään väline ja sitten mietitään sen jälkeen mitäs sillä vois tehdä.

Toisaalta informanttien keskuudessa tuntui vallitsevan usko, että uusia teknisiä ratkaisuja nyt vain tulee, ja kyllä suurin osa ihmisistä ne nyt sitten vain omaksuu, kuten esimerkiksi internetin. Hinnoittelua tosin pidettiin ratkaisevana tekijänä, sen suhteen mitkä innovaatiot ja palvelut omaksuttiin ja mitä hyljeksittiin. Sinänsä informantit kokivat itsensä valikoiviksi kuluttajaksi, että jokaista uutuutta ei tuosta noin vain haluttu hankkia. Tämä lienee (kaupunkilaista) ikäluokkaa yleisemminkin luonnehtiva piirre, sillä myös Ala-Kuljun ja Kattaisen (2002, 51) samanikäiset informantit tuottivat itsensä nimenomaan vastuullisina ja kykenevinä käyttäjinä.

Antti: Niinhän se Bill Gateskin joskus sano, että internet ei tuu koskaan yleistyyn, et se vähän riippuu miten tekniikka ja ihmiset kohtaa mut kyllä mä ite haluaisin jotenkin pitää erillään tietokoneen ja puhelimen ja systeemin, en mä juokse ostamassa joka uutta puhelinta jolla saa jonkun uuden pikkujutun tehtyä.

Esimerkinomaisesti informantit kritisoivat WAP:ia ja Communicator -mallin puhelinta, molempia erityisesti hinnoittelusta. Ylipäättään kännykkä koettiin hitaaksi, kalliiksi ja kömpelöksi (näytön ja näppäimistön koko) muuhun kuin puhumiseen ja tekstiviestittelyyn.

Kaiken kaikkiaan oli jännittävä huomata, kuinka informantit katsoivat kuitenkin jollain tavoin velvollisuudekseen olla perillä teknisistä asioista. Lisäksi he toivat voimakkaasti esille kriittisyyttään kuluttajina ja nimenomaan vakavan ja asiallisen käytön kuluttajina (mistä on ollut puhetta aikaisemminkin). Toisaalta tähän vaikutti varmasti se, että kyseessä oli tutkimusasetelma: informantit kokivat puhuvansa informantteina ja edustavansa tiettyjä ihmisryhmiä.

Koska ilmiö on kuitenkin näin laaja, että se muissakin tutkimuksissa ilmenee (viitataan siis edelleen Ala-Kuljun ja Kattaisen pro graduun 2002) koko tietotekniikka- ja tietoyhteiskunta diskurssi on jotain, mitä voisi luonnehtia moraalitekniikan nimellä. Yksinkertaistaen moraalitekniikka tarkoittaa jotain, joka tuottaa tietynlaisia subjektiviteettejä, arvoja ja reagoititapoja. Esimerkiksi Lehtonen (2001, 58-61) on käsitellyt moraalitekniikatematiikkaa mm. Terry Eagletonin ja Zygmunt Baumanin ajatusten kautta. Eagleton on puhunut kirjallisuudesta moraalitekniikana. Hänen mukaansa moraalitekniikat viime kädessä pitävät yhteiskuntia koossa (Eagleton 1985-86, 96-97). Zygmunt Bauman puolestaan ilmaisee asian kirpeästi; hänen mukaansa hallitsevat ovat modernilla ajalla olettaneet, että ”rahvas” eivät ilman apua pysty kohtaamaan yhteiskunnallisen elämän haasteita. Edelleen he ovat

olettaaneet, etteivät alamaiset pysty muuttamaan tätä ikävää asiantilaa, minkä vuoksi ”osaavien ihmisten” on ollut autettava heitä. Niinpä heitä on täytynyt ”kouluttaa aivan tietyllä tavalla. Heidän tulee omaksua ne ajatukset ja taidot, jotka asioista paremmin perillä olevien mielestä ovat oikeita ja sopivia”. (Bauman 1996, 122-123.) Idea on sama kaikissa ”Suomi vauhdilla tietoyhteiskunnaksi” -tyyppisissä julkaisuissa ja kaavailuissa. Eli jos Mikko Lehtosen (2001, 77) mukaan painetun sanan lukeminen kutsuu subjekteja rationaaliin, esteettisesti reflektoiiviin ja empaattisiin asemiin niin mielestäni *digitaalisen sanan lukeminen velvoittaa kriittiseen pioneeriteettiin* tai ainakin se on varmasti yksi tavoiteltavimmista subjektiviteeteista, mitä ihmisten pitäisi kokea. Lipposen hallituksen hallitusohjelmassa 1999 todetaan:

Suomesta rakennetaan tietoyhteiskunta, jossa tieto ja osaaminen ovat osa sivistystä ja keskeisin tuotannontekijä. Suomen on oltava teknologiapolitiikassaan eturivin kansakunta. (Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle vuonna 2000²³)

Toisessa yhteydessä samassa raportissa todetaan:

Toimenpideohjelman hankesuunnitelmassa todetaan, että tasa-arvoisen kansalaistietoyhteiskunnan tavoitteiden toteuttamiseksi käynnistetään laaja ohjelma tavoitteena muun muassa tieto- ja viestintätekniisten taitojen ja medialukutaidon antaminen kaikille kansalaisille. Ohjelma on yksi keskeinen keino estää kansalaisten syrjäytyminen tietoyhteiskunnasta. (Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle vuonna 2000.)

²³ http://www.vn.fi/vm/kehittaminen/tietoyhteiskunnan_kehittaminen/raportti/raportti.htm

IV JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että multimediatekniikan viestintä on varsin monipuolinen ja mielenkiintoinen viestintätapa, joka asettuu perinteisen tekstin (vaikkapa kirjallisuuden tai kirjeiden) ja viestinnän (vaikkapa kasvokkaisviestinnän) leikkauspintaan. Multimediatekniikan viestintä on tärkeä osa informanttien viestintämaailmaa, tosin informanttiryhmien sisäiset viestintätavat sisältävät eroavaisuuksia. Voidaan olettaa, että opiskelijoiden ja työssäkäyvien viestintäprofiili on lähempänä keskivertokansalaista kuin pioneerien.

Nimestään huolimatta multimediatekniikan viestintä ei ole varsinaisesti multimedia- vaan multimodaalista viestintää. Viestintävälineiden multimodaaliset mahdollisuudet eivät kuitenkaan tule käytetyksi kuin murto-osassa tapauksia; suurin osa niin sähköposteista kuin tekstiviesteistäkin sisältää pelkkää tekstiä. Ne, jotka kuitenkin käyttävät esimerkiksi kuvaa tai ääntä tekstin ohessa, kokivat sen helpoksi ja omasivat muutenkin hyvät tietotekniset taidot. Pioneereilla tuntuisi olevan jalansijaa muita ryhmiä enemmän multimodaalisten viestien lähettämiseen ja vastaanottoon, heidän työolosuhteensa (tietokone auki koko päivän) vaikuttaa positiivisesti ”ylimääräiseksi” koettujen ominaisuuksien käytön viestinnässä. Negatiivisesti multimodaalisten viestien lähettelyyn vaikutti puuttuvat taidot, hinta (puhelimien ollessa kyseessä) ja esimerkiksi kuvaviestien tai soittoäänien lähettelyn kokeminen ”leikkimiseksi”.

Sisällöllisesti moninaisuus näkyi multimediatekniikan viestien funktioissa. Asiallisuus oli multimediatekniikan viesteissä keskeistä ja sekä sähköposteja että tekstiviestejä lähetettiin ja vastaanotettiin eniten juuri informatiivisessa funktiossa; jonkun haluttiin saavan tietoa jostain asiasta. Sähköpostitse viestittiin erityisesti työasioista, lisäksi verkossa liikkui paljon sähköpostilistoilta tulevaa informaatiota liittyen oppilaitosten ja työpaikkojen harrastus ja kulttuurimahdollisuuksiin. Myös vapaa-ajan harrastus- ja järjestötoimintaa

hoidettiin sähköpostitse, erityisesti työssä käyvät käyttivät sähköpostia usein tähän. Tekstiviestien asiapitoisuus oli erilaista, sillä hoidettiin enemmän käytännön asioita ja järjestelyitä, jotka usein sijoittuivat jo samaan päivään eli tiedontarve oli akuutimpaa. Sähköposti koettiin asiallisemmaksi välineeksi kuin tekstiviesti, jonka lähettäminen vaati henkilökohtaisemman ja luottamuksellisemman suhteen.

Eniten sähköposti vastaanotettiin ystäviltä ja tuttavilta, tosin myös erilaiset kaupalliset tahot lähettivät informanteille mainoksia ja muita viestejä. Myös opiskeluun ja harrastuksiin liittyvien sähköpostilistojen kautta vastaanotettiin runsaasti viestejä, tosin kollegoilta ja työhön liittyviltä listoilta tulevien viestien yhteislukumäärä oli tätä suurempi. Sähköposteja lähetettiin eniten ystäville ja tuttaville ja seuraavaksi eniten kollegoille ja työhön liittyville sähköpostilistoille. Leimallisimmin työasioihin sähköpostia käyttivät pioneerit. Tekstiviestit eivät liittyneet työasioihin vaan vapaa-aikaan ja perhe- ja ystävyys-suhteisiin – tekstiviestejä vastaanotettiin ja lähetettiin eniten juuri ystäviltä ja ystäville, perheen ollessa toisena. Kaiken kaikkiaan tekstiviestejä lähetettiin ja saatiin huomattavasti homogeenisemmalta joukolta kuin sähköposteja.

Kaikesta mobiilisuudesta huolimatta suurin osa tekstiviesteistä lähetettiin ja vastaanotettiin kotona. Toisaalta moni viesti vaati harkintaa ja siihen ei vastattu heti vaan vasta kotona, toisaalta korostui, että kännykkä oli väline nimenomaan liikkuvien ihmisten pikayhteyksiä varten. Tekstiviestillä reagoitiin tilanteeseen ja kokeiltiin sattuuko toinen olemaan siellä päin minne itse oli menossa. Siirtymä- ja odottelupaikat olivat otollisia paikkoja tekstiviestien lähettelyyn ja vastaanottoon ja ylipäätään tekstiviestikulttuuri koettiin sen verran joustavaksi, että lähes missä ja koska vaan voi viestitellä.

Intermediaalisuus multimediamviestinnässä oli harvinaista eli ehdottomasti suurin osa viesteistä lähetettiin samaan päätelaitteeseen kuin mistä se oli

lähetetty. Yleisin poikkeus mediauskollisuudesta oli kuitenkin se, että lähetettiin viesti tietokoneelta puhelimeen. Tämän tyyppiseen intermediaalisuuteen vaikuttivat muun muassa viestin ilmaisuus ja se, että jos nyt sattui istumaan tietokoneen ääressä tekstiviestin saapuessa, niin vastausviestin lähettäminen koneelta oli vaivatonta ja merkkirajoitusta ei ollut. Negatiivisesti intermediaalisesti liikkuvien viestien lähettelyyn vaikuttivat puuttuvat taidot, viestien epävarma perille tulo ja sosiaaliset syyt. WWW-linkeistä, jotka väljästi ottaen ovat eräänlaista intermediaalisuutta käytiin vähemmän kuin joka kolmannella vastaanotetulla. Mainokset eivät kiinnostaneet mutta kaverin lähettämillä linkeillä käytiin velvollisuudentuntoisesti.

Sähköposti koettiin virallisemmän oloiseksi välineeksi, jonka kautta tuleviin viesteihin vastattiin ”replyllä” tai muulla ”vastaa” -toiminnolla hieman vähemmän kuin joka neljäs kerta. Lähes 70 prosenttiin viesteistä ei reagoitu millään lailla. Mainokset ja yleisluontoiset tiedotukset eivät aiheuttaneet yleensä vuorovaikutusta, mutta henkilökohtaisiin viesteihin vastattiin toki. Tekstiviesteihin vastattiin paljon useammin, vain noin kolmas osa vastaanotetuista viesteistä jäi ilman vastausta. Tällaisia viestejä olivat keskustelun viimeiset viestit ja vastausviestit ensiksi itse lähetettyihin viesteihin. Suosituinta oli vastata ”reply” tai ”vastaa” -tyyppisellä toiminnolla. Suureen vastausprosenttiin vaikutti kännykän mobiilius sekä sen lämminhenkisemmäksi koettu luonne (epävirallisuus, viestit useimmiten ystäviltä ja perheeltä) sekä se, että vastausta kaivattiin usein akuuttiin ja hetkelliseen tiedon tarpeeseen ja tilanteeseen.

Vastaanotetuista sähköposteista säästettiin hieman enemmän kuin puolet. Sähköpostit, joita ei automaattisesti poistettu ja tekstiviestit, jotka tallennettiin, säästettiin useimmiten siitä syystä, että ne sisälsivät jotain henkilökohtaista ja tunnepitoista asiaa tai sitten muistettavaa informaatiota. Hetkellisyys oli informanteista multimediatekniikan kuuluva neutraalihko piirre ja erityisesti

tekstiviestinnän tarkoitus oli välittää ripeästi tilanteeseen sidonnaista informaatiota ja tuntemuksia. Nopeutta vaadittiin ja jopa viestien näpyttely koettiin hidasteeksi. Multimediaviestin ei koettu soveltuvan kaikkeen – esimerkiksi työasioihin ja kritiikin antoon tekstiviesti oli automaattisesti liian lyhyt ja epävirallinen ja sähköpostikin sai helposti tylyn sävyn ja vaati oheen puhelin- tai kasvokkaisviestintää. Runsaalla hymiöiden käytöllä yritettiin saada multimediaviestintää kevyemmäksi. Tämä saattaa olla oire siitä kuinka kirjoitetun tekstin ja koneen yhdistelmä konnotoi jotain kylmää virallista, jota sitten yritetään lieventää.

Eri päätelaitteitten ja medioitten konvergenssiin suhtauduttiin hieman torjuvasti. Hyväksi puoleksi mainittiin, että jokainen voi sitten etsiä itselleen edullisimman vaihtoehdon. Informanteilla oli kuitenkin selvät käsitykset siitä, mihin tarkoituksiin eri päätelaitteet ovat soveltuvia ja käteviä ja ”ylimääräisten” ominaisuuksien mukaan laittamista pidettiin itsetarkoituksellisena.

Eräs tämän tutkimuksen tärkeimmistä havainnoista koskee luokiksi kutsumieni informanttiryhmien eroja. Kymmentä henkilöä ei lasketa tilastollisesti merkittäväksi ryhmäksi, mutta sen sijaan, että argumentoisin jonkin tietyn informanttiryhmän kommunikaatiokäyttäytymisen puolesta, haluaisin kiinnittää huomiota siihen seikkaan, että saman päällepäin homogeenisen oloisen sukupolvenkin sisällä saattaa olla huomattavia eroavaisuuksia viestintätarpeissa ja -käyttäytymisessä. Lisäksi enemmän huomiota voitaisiin kiinnittää käyttöympäristöön ja tilanteeseen, koska ne ovat mitä määrittävimällä tavalla mukana siinä yhtälössä, jossa jokin päätelaite tai palvelu arvioidaan suhteessa kokemukseen helppokäyttöisyydestä, mielekkyydestä ja hyödyllisyydestä. Mobiilipäätelaitteitten ja -palveluiden käyttäjäsensitiivisyyttä kehitettäessä olisi syytä myös tutkia enemmän niitä asenteita ja arvostuksia, joita ihmiset liittävät viestintään – välineiden avulla tai ilman, ja jotka tässäkin tutkimuksessa ovat häivähdyksenomaisesti tulleet esille. Ihmisillä on kuitenkin runsaasti

kokemusta vuorovaikutustilanteista ja sellaisista merkitysten solmukohdista kuten ”viesti” tai ”teksti” ja näihin liittyvät ajattelutavat ovat se pohja, jolle käyttäjät rakentavat mielikuvansa uudemmissa teknologisista kommunikaatiotilanteista ja -välineistä.

VI LÄHTEET

AARSETH, ESPEN 1997 *Cybertext. Perspectives on Ergodic Literature*.
Baltimore & London: John Hopkins University Press.

ALTHUSSER, LOUIS 1984 *Ideologiset valtiokoneistot*. Suomentaneet Leevi
Lehto ja Hannu Sivenius. Jyväskylä: Kansankulttuuri/Osuuskunta Vastapaino.

BARTHES, ROLAND 1993a *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*. Toimittanut
Lea Rojola. Suomentaneet Lea Rojola ja Pirjo Thorel. Tampere: Vastapaino.

BAUMAN, ZYGMUNT 1996 *Postmodernin lumo*. Suomentanut Jyrki
Vainonen. Tampere: Vastapaino.

BENNETT, TONY 1983 *Texts, Readers, Reading Formations. Literature and
History* 9 (1983:2).

BENNETT, TONY & WOOLLACOTT, JANET 1987 *Bond and Beyond*.
Houndmills: Macmillan.

BOLTER, JAY DAVID & GRUSIN, RICHARD 1999 *Remediation.
Understanding New Media*. Cambridge, Mas.: MIT Press.

DEWEY, JOHN 1916 *Democracy and Education*. New York: The Macmillan
Co.

EAGLETON, TERRY 1985-1986 *'The Subject of Literature'*. *Cultural
Critique* 2.

EERIKÄINEN, HANNU 1997 *'Mediakone, terminaalikeho ja subjektin
ylösnosemus'*. Teoksessa *Koneihminen – kirjoituksia kulttuurista ja fiktiosta*

koneen aikakaudella. Toimittaneet Kai Mikkonen, Ilkka Mäyrä ja Timo Siivonen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

FISKE, JOHN 1992a Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Suomeksi toimittaneet Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.

FORNÄS, JOHAN 1998 Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentaneet Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom ja Juha Herkman. Toimittanut Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.

GROTTA, DANIEL & GROTTA, SALLY WIENER 1997 The Illustrated Digital Imaging Dictionary. New York: McGraw-Hill, Inc.

HALL, STUART 1979 (1977) 'Culture, the Media and the Ideological Effect'. Teoksessa: Curran, J. et al. (eds), Mass Communication and Society. London: Edward Arnold.

HALL, STUART 1992 Kulttuurin ja politiikan murroksia. Toimittaneet Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Timo Uusitupa ja Lawrence Grossberg. Tampere: Vastapaino.

HIETALA, VEIJO 1992 Kulttuuri vaihtoi viihteelle? –Johdatusta postmodernismiin ja populaarikulttuuriin Helsinki: Kirjastopalvelu.

HOROWITZ, ROSALIND & SAMUELS JAY S. 1987 'Comprehending Oral and Written Language: Critical Contrasts for Literacy and Schooling' teoksessa: Horowitz, Rosalind & Samuels Jay S. (edit.) Comprehending oral and Written Language. San Diego: Academic Press

HUHTAMO, ERKKI 1995. Esipuhe Erkki Huhtamon ja Martti Lahden toimittamassa teoksessa Sähköiho. Kone/media/ruumis. Tampere: Vastapaino.

JAKOBSON, ROMAN 1981 `Linguistics and Poetics`. Teoksessa: Selected Writings III. Poetry of Grammar and Grammar of Poetry. The Hague: Mouton Publishers.

JÄRVINEN, AKI 1999 Hyperteoria. Lähtökohtia digitaalisen kulttuurin tutkimukselle. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

KANTOKORPI, MERVI – LYYTIKÄINEN, PIRJO – VIKARI AULI 1990 Runousopin perusteet. Helsingin yliopisto & Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

KASESNIEMI, EIJA-LISA & RAUTAINEN, PIRJO 2001 Kännyssä piilevät sanomat. Nuoret, väline ja viesti. Tampere: Tampere University Press.

KITCHIN, ROB 1998 Cyberspace. The World in the Wires. Chichester: John Wiley & Sons.

KOPOMAA, TIMO 2000 Kännykkä –yhteiskunnan synty. Tihentyvä arki, tiivistyvä kaupunki. Helsinki: Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

KRESS, GUNTHER & VAN LEEUWEN, THEO 1996 Reading Images. The Grammar of Visual Design. London: Routledge.

LEHTONEN, MIKKO 1994 Kyklooppi ja kojootti. Subjekti 1600 – 1900 - lukujen kulttuuri ja kirjallisuusteorioissa. Tampere: Vastapaino.

LEHTONEN, MIKKO 1998 Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Toinen painos. Tampere: Vastapaino.

LEHTONEN, MIKKO 1999 `Ei kenenkään maalla – teesejä intermediaalisuudesta`. Tiedotustutkimus 2/1999.

LEHTONEN, MIKKO 2000 `Medium ja media`. Tiedotustutkimus 4/2000.

LEHTONEN, MIKKO 2001 Post Scriptum. Kirja medioitumisen aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

MCLUHAN, MARSHALL 1964 Understanding Media. The Extension of Man. NewYork: New American Library, Times Mirror.

MILLS, SARA 1995 Feminist Stylistics. London: Routledge.

MÄENPÄÄ, PASI 2000. `Digitaalisen arjen ituja: kännykkä ja urbaani elämäntapa`. Teoksessa: 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta. Toimittaneet Tommi Hoikkala ja J.P. Roos. Helsinki: Gaudeamus.

PFAFFENBERGER, BRYAN 2000 Webster's New World™ Dictionary of Computer Terms. Foster City, California: IDG Books Worldwide.

PIETILÄ, VEIKKO 1997 Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Tampere: Vastapaino.

QUÉAU, PHILIPPE 1995 Lumetodellisuus. Suomeksi toimittanut Osmo Pekonen. Helsinki: Art House.

RIDELL, SEIJA 1994 Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos: julkaisu, sarja A 82/1994.

SHANNON, C. & WEAVER W. 1963 (1949) The Mathematical Theory of Communication. Urbana: The University of Illinois Press.

SIIVONEN, TIMO 1996 Kyborgi. Koneen ja ruumiin niveltyä subjektissa. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

YOUNGBLOOD, GENE 1995 `Simulacrumin aura`. Suomentanut Tapio Mäkelä. Erkki Huhtamon toimittamassa teoksessa Virtuaalisuuden arkeologia. Virtuaalimatkaileijan uusi käsikirja. Lapin yliopiston julkaisusarja D.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

ALA-KULJU, LOTTA & KATTAINEN JOHANNA 2002 Kännykkä orjana vai kännykän orjana - Nuorten aikuisten kokemuksia kännykästä. Pro gradu -tutkielma Helsinki: Helsingin yliopisto

COOGAN, KAISA & KANGAS SONJA 2001 Mobiili nuoruus.
<http://www.malibutelecom.fi/mobilemediaseminar/mobiiliakrobatiaa.html>
Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

DECEMBER, JOHN 1993 Selected Readings in Computer-Mediated Communication, Communication Theory, Computer Networks, and the Internet.

<http://www.december.com/john/papers/cmcbib93.txt>

Tieto tarkistettu viimeksi 28.2.2002

JOKINEN KAISA & KANGAS SONJA 2000 Nufix – Nuoret ja kommunikaatioakrobatia.

<http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/nufix/index.html>

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

KEKKI, JUSSI-PEKKA 2000 Tilasta toiseen, ruumiista koneeseen: digitaalinen kulttuuri, identiteetti ja tila. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen Yliopisto

LIIKENNEMINISTERIÖ:

<http://www.liikenneministerio.fi/www/sivut/suomi/tele/tilastot/index.html>

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

LIVING INTERNET <http://www.livinginternet.com>

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

SUOMI TIETOYHTEISKUNTANA. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 14.6.2000

http://www.vn.fi/vm/kehittaminen/tietoyhteiskunnan_kehittaminen/raportti/raportti.htm

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

TIEKE – Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus. <http://www.tieke.fi>

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

TILASTOKESKUS

Tilastokeskuksen verkkosivut: mm. sivut

http://www.tilastokeskus.fi/tk/yr/tietoyhteiskunta/ttyk_puhelimet.html

http://www.tilastokeskus.fi/tk/yr/tietoyhteiskunta/ttyk_internet.html

Tieto tarkistettu viimeksi: 25.2.2002

